

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tytti Tiainen

LASTENSUOJELULAITOKSESSA ASUNEIDEN
KOKEMUKSIA LASTENSUOJELUN
SIJAISHUOLLOSTA

Sosiaali- ja terveysala
2021

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Tytti Tiainen
Opinnäytetyön nimi	Lastensuojelulaitoksessa asuneiden kokemuksia sijaishuol- lost
Vuosi	2021
Kieli	suomi
Sivumäärä	112 + 2 liitettä
Ohjaaja	Virpi Välimaa

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla lastensuojelun laitoshoidossa asuneiden kokemuksia lastensuojelun sijaishuollosta. Tavoitteena oli tuottaa tietoa lastensuojelun sijaishuollon kehittämistä varten. Tutkimuskysymykset olivat: Miten lastensuojelun laitoshoidossa asuneet arvioivat lastensuojelun sijaishuollon toteutumista? Mitkä asiat edesauttavat lastensuojelun sijaishuollon onnistumista? Mitä asioita tulee kehittää lastensuojelun sijaishuollossa?

Vuonna 2019 lapsia ja nuoria oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle yhteensä 18 928. Tutkimuksen mukaan sijoitettujen lasten hyvinvointi ja elämäkokemukset eroavat merkittävästi verrattuna samanikäisen väestön tilanteeseen. Erot ovat usein nähtävissä sekä ennen että jälkeen lapsen sijoituksen. Lastensuojelun tilasta onkin tehty viime vuosina monia erilaisia selvityksiä. Tutkittua tietoa lastensuojelusta tarvitaan, jotta pystytään suunnittelemaan, toteuttamaan, arvioimaan ja seuraamaan lastensuojelun toimenpiteitä. Vaikka lastensuojelututkimus, joka käsittelee lasten kokemuksia, on lisääntynyt 2010-luvulla, lasten kokemustiedon puute on nähty lastensuojelututkimuksen yhdeksi katvealueeksi.

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimukseen osallistui kuusi lastensuojelun laitoshoidossa asunutta henkilöä. Aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä. Tutkimustulosten mukaan tutkittavien kokemukset poikkesivat jonkin verran toisistaan. Lähes jokaisella tutkittavalla tuntui olevan ainakin jonkin verran huonoja kokemuksia. Tästä huolimatta arviot sijaishuollon onnistumisesta kallistuivat enemmän positiivisen puolelle. Tutkittavat kokivat lastensuojelulaitoksessa asumisessa olleen paljon hyvääkin ja sen vaikuttaneen heidän elämäänsä. Tästä huolimatta lastensuojelun laitoshoidossa olisi tämän tutkimuksen perusteella paljon kehitettävää.

Avainsanat	lastensuojelu, sijaishuolto, laitoshoido, lastensuojelulaitokset, kokemukset
------------	--

ABSTRACT

Author	Tytti Tiainen
Title	The Experiences of Former Clients of a Child Protection Unit on Foster Care
Year	2021
Language	Finnish
Pages	112 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Virpi Välimaa

The purpose of this study was to describe the experiences of those who have lived in a child protection unit. The aim was to produce information for developing foster care in child protection. The research questions were: How do the former clients of child protection units assess and evaluate the implementation of foster care? Which factors contribute to the success of foster care in child protection? What should be developed in foster care in child protection?

In 2019, there were a total of 18,928 children and young people placed outside the home. According to the study, the well-being and life experiences of placed children differ significantly compared to the situation of a population of the same age. Differences are often seen both before and after the child's placement. There have been many different studies on the state of child protection in recent years. The researched information on child protection is needed in order to plan, implement, evaluate and monitor child protection measures. While child protection research, which deals with children's experiences, has increased in the 2010s, the lack of experience knowledge of children has been seen as one of the blind spots of child protection research.

A themed interview was used as a data collection method for the study. Six respondents who have lived in a child protection unit participated in the study. The data was analyzed using inductive content analysis. According to the findings, the respondents' experiences differed a little bit. Almost every respondent seemed to have at least some bad experiences. Despite this, the estimates of the success of foster care tipped more to the positive side. The respondents felt there were many positive sides in having lived in a child protection unit and that had affected their lives. Despite this, the institutionalized care of child protection should be developed a lot on the basis of this research.

Keywords	child protection, foster care, inpatient care, child protection institutions, child protection units, experiences
----------	---

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	11
3	LASTENSUOJELU	12
3.1	Lastensuojelun keskeiset periaatteet	13
3.2	Lastensuojelun laatusuositukset.....	16
3.3	Lastensuojelu prosessina.....	19
3.3.1	Avohuollon tukitoimet	20
3.3.2	Kiireellinen sijoitus	21
3.3.3	Huostaanotto	22
3.3.4	Jälkihuolto.....	22
3.3.5	Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen.....	22
3.3.6	Asiakassuunnitelma, neuvottelut ja lapsen tapaaminen.....	23
3.3.7	Oikeussuojakeinoista tiedottaminen ja asioiden kirjaaminen	24
3.4	Sijaishuolto	24
3.4.1	Rajoitustoimenpiteet	26
3.4.2	Sijaishuollon laatuksiteerit	28
3.4.3	Sijaishuollon palvelujen järjestäminen	29
3.4.4	Sijaishuollon valvonta.....	30
3.5	Sijoitusten syyt ja taustat	30
3.6	Lastensuojelun historiaa.....	32
3.7	Lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöitä.....	35
4	AJANKOHTAISTA LASTENSUOJELUSTA.....	38
4.1	Sote-uudistus.....	40
4.2	Lastensuojelun hankkeita ja muuta kehittämistä	42
5	AIKAISEMPI TUTKIMUS LASTENSUOJELUSTA JA TUTKIMUKSEN TARVE	48
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	52
6.1	Tutkimusote	52
6.2	Tutkimuksen kohderyhmä	52
6.3	Aineistonkeruu.....	53

6.4	Analysointimenetelmä	54
7	TUTKIMUSTULOKSET	57
7.1	Sijoitusten taustasyyt	57
7.2	Sijaishuollon tarkoituksenmukaisuus.....	59
7.3	Sijaishuoltopaikka.....	61
7.4	Arjen käytännöt lastensuojelulaitoksessa	65
7.4.1	Lastansuojelulaitokseen tulo	66
7.4.2	Hoito ja kasvatus	67
7.4.3	Ymmärtämys, turva ja hellyys	67
7.4.4	Harrastukset.....	68
7.4.5	Kaverit.....	69
7.4.6	Virikkeet.....	69
7.4.7	Säännöt.....	70
7.4.8	Käyttövarat.....	71
7.4.9	Valvonta ja huolenpito	71
7.4.10	Rajoitustoimenpiteet	72
7.5	Kohtelu sijaishuoltopaikassa.....	73
7.6	Koulunkäynti.....	76
7.7	Työskentelytavat sijaishuoltopaikassa	79
7.7.1	Läsnäolo ja vuorovaikutus	79
7.7.2	Turvallisuus ja kannustaminen.....	80
7.7.3	Toiminnan perustelu.....	81
7.7.4	Menetelmät ja välineet	81
7.7.5	Asiakaslähtöisyys.....	81
7.7.6	Lapsen etu	82
7.7.7	Tavoitteellisuus	82
7.7.8	Ennakoitavuus ja jatkuvuus.....	83
7.7.9	Laatu ja vaikuttavuus	84
7.7.10	Osallisuus	85
7.7.11	Työskentelyn kokonaisvaltaisuus.....	86
7.8	Sosiaalityöntekijä.....	87
7.9	Asiakassuunnitelmapalaverit ja muut neuvottelut	88

7.10	Yhteistyö muiden hoitotahojen kanssa	89
7.11	Yhteistyö vanhempien ja muiden läheisten kanssa.....	90
7.12	Tuki sijaishuollon päättyessä	92
7.13	Vaikuttaminen palveluihin.....	94
7.14	Kokonaisarvio sijoituksen toteutumisesta.....	94
8	HAASTATELTUJEN TERVEISET JA KEHITTÄMISIDEAT	96
9	POHDINTA.....	100
9.1	Tutkimustulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	100
9.2	Tutkimuksen eettisyys	105
9.3	Tutkimuksen luotettavuus.....	107
9.4	Jatkotutkimusideat	109
	LÄHTEET.....	110
	LIITTEET	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret.....	39
Kuvio 2. Huostassa olleet suhteutettuna vastaavanikäiseen väestöön.....	40
Kuvio 3. Esimerkki taustasyiden luokittelusta.....	57
Kuvio 4. Esimerkki taustasyiden yläluokkien muodostamisesta.....	58
Taulukko 1. Lastensuojelun laatusuositukset.....	17
Taulukko 2. Sijaishuollon laatukriteerit.....	29
Taulukko 3. Lastensuojelun hankkeita.....	43
Taulukko 4. Viimeaikaisia kokemuksiin perustuvia lastensuojelututkimuksia.....	51
Taulukko 5. Sijoitusten taustasyyt.....	60

1 JOHDANTO

Suomen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmä on jo pitkään ollut jatkuvan muutoksen tilassa. Viime aikoina tavoitteena on muun muassa ollut entistä asiakaslähtöisemmät, yhdenvertaisemmat, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitettut palvelut. Asiakkaiden valinnanvapauden lisääminen on myös ollut keskeisessä asemassa (Sote-uudistus 2021.) Myös lastensuojelun palveluita on pyritty kehittämään esimerkiksi lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa, jonka keskeisiä teemoja ovat lapsen etu ja oikeudet, vanhemmuuden tuki, lapsi- ja perhelähtöisyys sekä palveluiden oikea-aikaisuus, yhdenvertaisuus ja kokonaisvaltaisuus. Hankkeen tavoitteena on kehittää erityispalveluita, kuten lastensuojelua, paremmin verkostoituneemmiksi ja saavutettavammiksi sekä lähemmäs arkea ja peruspalveluita. (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2019.)

Vuonna 2019 lapsia ja nuoria oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle 18 928. Näistä 40,5 prosenttia eli 7 659 lasta ja nuorta olivat sijoitettuna laitoshoidossa. (THL 2020 a, 9.) Huosta-hankkeessa vuosina 2014–2015 tutkittiin kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä, taustoja, palveluja ja kustannuksia. Tutkimuksen mukaan sijoitettujen lasten hyvinvointi ja elämäkokemukset eroavat merkittävästi verrattuna samanikäisen väestön tilanteeseen. Erot ovat usein nähtävissä sekä ennen että jälkeen lapsen sijoituksen. Lastensuojelun asiakkaina olevien lapsien, nuorten ja perheiden tilanteet vaihtelevat suuresti ja vaikeudet ovat usein monisyisiä. Usein vaikeudet ovat pitkään kehittyneitä, kasautuneita ja ylisukupolvisia. Lapsille ja nuorille tarjottavat palvelut ja tukimuodot ovat usein myös hyvin kirjavia. Palveluiden saatavuus, tarkoituksenmukaisuus ja riittävyys eivät useinkaan toteudu. Hankkeessa kävi ilmi, että 70 prosenttia lapsista ei saanut jotain tarvitsemaansa palvelua riittävästi ennen sijoitusta. Sosiaalityöntekijät myös arvioivat lapsen edun toteutuneen hyvin vain 46 prosentin kohdalla. 17 prosentin kohdalla sen arviointiin toteutuneen huonosti tai erittäin huonosti. (Huosta-hanke 2016, 3, 86.)

Lastensuojelun tilasta on tehty viime vuosina monia selvityksiä eri näkökulmista. Kai Alhasen (2014, 7) mukaan nykyisessä lastensuojelujärjestelmässä on löydettävissä kuusi laaja-alaista uhkatekijää: palveluiden pirstaleisuus, työntekijöiden vähyys,

johtamisongelmat, työntekijöiden vaihtuminen, yhteistyön vaikeudet ja arkitiedon ohittaminen. Lastensuojelujärjestelmän voidaankin katsoa olevan kriisissä, eikä se tällä hetkellä kykene riittävässä määrin turvaamaan ja kehittämään sen parissa toimivien asiakkaiden ja työntekijöiden toimintakykyä. Tutkittua tietoa lastensuojelusta tarvitaan, jotta pystytään suunnittelemaan, toteuttamaan, arvioimaan ja seuraamaan lastensuojelun toimenpiteitä. Lastensuojelututkimusta tarvitaan myös sote-uudistuksen toimeenpääntöön, lastensuojelun suureen muutosohjelmaan sekä sosiaalityön ja lastensuojelun paikan rakentamiseen tulevaisuuden palvelukokonaisuuksissa. (Huosta-hanke 2016, 3.)

Viime vuosina kiinnostus lastensuojelun ja etenkin lastensuojelun sijaishuollon tutkimukseen on lisääntynyt niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Huomion keskipisteenä ovat olleet sekä laitoshoidolle vaihtoehtoiset ehkäisevät palvelut ja perhehoidon kehittäminen että toimivien kuntouttavien ja kasvatuksellisten laitoshoidon orientaatioiden kehittäminen ja erilaisten toimintamallien vertailu. Myös lastensuojelun menneisyyteen liittyvät selvitykset ovat olleet yleisiä, ja ne ovat nostaneet sijaishuollossa lapsiin kohdistuneen kaltoinkohtelun pinnalle. (Eronen & Laakso 2016, 26.) Jatkuvat muutokset toimintaympäristössä ja organisaatioissa ovat kuitenkin luoneet haasteita lastensuojelututkimukselle. Tutkimusta on tähän mennessä yritetty koota ja koordinoita pienellä joukolla erilaisin järjestelyin. Jatkuvuus on ollut ja on yhä edelleen hyvin henkilösidonnaista. Vaikka monen tahon roolit ovat selkiytyneet, rakenteet ovat hajallaan. Hajanaisuus puolestaan kuluttaa tutkimusresursseja ja vaikeuttaa pitkäjänteistä tutkimustyötä. Lastensuojelututkimus onkin melko pisteittäistä. (Heino 2020.)

Elina Pekkarinen (2011, 51–53) on ollut mukana Lastensuojelun tieto ja tutkimus -hankkeessa. Siitä kävi ilmi, että vaikka lastensuojelututkimus, joka käsittelee lasten kokemuksia, on lisääntynyt 2010-luvulla, lasten kokemustiedon puute on nähty lastensuojelututkimuksen yhdeksi katvealueeksi. Kokemustiedolla nähdään olevan hyötyä lastensuojelun menetelmien ja toiminnan kehittämisessä ja vaikuttavuuden lisäämisessä. Lasten kokemukset saattavat erota merkittävästikin aikuisten tulkinnoista. Riitta Laakson (2019, 5–6, 11–13) mukaan puolestaan kokemusten tutkimisessa on ollut puutteita, koska kokemuksia on usein kerätty vain yhdestä tai kahdesta laitoksesta ja alakoululaisten ja

vammaisten lasten kokemukset ovat jääneet tutkimusten ulkopuolelle. Tutkimustieto on myös pirstaleista ja kokonaiskuvan saaminen lasten kokemuksista on vaikeaa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla lastensuojelun laitoshoidossa asuneiden kokemuksia lastensuojelun sijaishuollosta. Tutkimusote on kvalitatiivinen. Tutkimuksessa pyritään saada kokonaisvaltainen ja syvälinen käsitys tutkittavasta ilmiöstä sekä tuoda asianomaisten oma ääni kuuluviin. Aineistonkeruumenetelmänä käytetään teemahaastattelua. Tutkimuksessa haastatellaan yhteensä kuutta henkilöä. Lastensuojelu on laaja-alainen konteksti, ja tutkittavien vastaukset saattavat olla hyvin monitahoisia. Teemahaastattelu tiedonkeruumenetelmänä mahdollistaa vastauksien selventämisen ja syventämisen sekä sanattoman viestinnän havainnoinnin. Aineisto analysoidaan induktiivisella sisällönanalyysillä. Analysoinnissa pyritään luomaan laajasta aineistosta selkeä kokonaiskuva, jonka pohjalta luodaan tulkinta tutkitusta aiheesta. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa lastensuojelun sijaishuollon kehittämistä varten.

2 TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla lastensuojelun laitoshoidossa asuneiden kokemuksia lastensuojelun sijaishuollosta. Tavoitteena on tuottaa tietoa lastensuojelun sijaishuollon kehittämistä varten.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten lastensuojelun laitoshoidossa asuneet arvioivat lastensuojelun sijaishuollon toteutumista?
2. Mitkä asiat edesauttavat lastensuojelun sijaishuollon onnistumista?
3. Mitä asioita tulee kehittää lastensuojelun sijaishuollossa?

3 LASTENSUOJELU

Lastensuojelu on osa kunnallisia sosiaalipalveluita, mutta sitä ohjaa erityislainsäädäntö (STM 2020). Lastensuojelulain tarkoituksena on ”turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun”. Lastensuojelu jakaantuu lapsi- ja perhekohtaiseen sekä ehkäisevään lastensuojeluun. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat avohuollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan kunnan järjestämiä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tarkoitettuja toimenpiteitä, joihin ei sisälly lastensuojelun asiakkuutta. Ehkäisevällä lastensuojelulla ”edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta”. Ehkäisevää lastensuojelun tukea tai erityistä tukea voidaan antaa esimerkiksi kouluissa, päivähoitossa, neuvolassa ja nuorisotyössä. (L 13.4.2007/417.)

Lastensuojelulain mukaan lapsena pidetään alle 18-vuotiasta ja nuorena 18–24-vuotiaasta. Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Tarpeen vaatiessa viranomaisilla on kuitenkin velvollisuus tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Jos huoltaja ei kykene vastaamaan lapsen hyvinvoinnista ja viranomaisten tuki ei ole riittävää tai riittävän ajoissa tarjottu, lapsi ja perhe ohjataan lastensuojelun piiriin. Kunnan tehtävänä on huolehtia, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan tarpeenmukaisesti. Lastensuojelun toimeenpanosta vastaa lain määrittämä sosiaalihuollon vastaava toimielin ja lastensuojelutoimenpiteistä päättää tämän toimielimen määräämä virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä tai sosiaalihuollon johtava viranhaltija riippuen päätöksen sisällöstä. Riittävien ja tarpeenmukaisen palvelujen järjestämiseksi ja kunnan asiantuntemuksen turvaamiseksi on tarvittaessa oltava yhteistyössä kunnan eri hallintokuntien, muiden viranomaisten, muiden kuntien ja kuntayhtymien ja muiden palveluja järjestävien yhteisöjen ja laitosten kanssa. (L 13.4.2007/417.)

Lastensuojelulain lisäksi lasten oikeuksien toteutumista turvaavat myös muu lainsäädäntö ja muut viranomaiset. Esimerkiksi Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa säädetään erikseen lapsen

oikeuksista ja veloitetaan asettamaan lapsen etu etusijalle kaikessa viranomaistoiminnassa. (Mitä on lastensuojelu? 2021.) Suomen perustuslain mukaan ”julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu” (11.6.1999/731). Muita lastensuojelussa huomioitavia lakeja ovat sosiaalihuoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta, perhehoitolaki ja hallintolaki. Tämän lisäksi useat muut lait sivuavat lastensuojelua, kuten adoptiolaki, laki lapsen elatuksesta, mielenterveyslaki, nuorisolaki ja perusopetuslaki. (Laki ja oikeuskäytäntö 2021.) Lastensuojelu tulisikin nähdä koko yhteiskuntaa koskevana tehtävänä (Mitä on lastensuojelu? 2021).

3.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet

Lastensuojelussa korostetaan asiakkaiden ihmisarvoa ja perusoikeuksia, joita määrittävät edellisessä kappaleessa mainitut lait ja sopimukset. Erityisesti on huomioitava asiakkaiden ihmisarvoinen, syrjimätön, kunnioittava ja yhdenvertainen kohtelu sekä yksityisyyden suoja. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 12.) Lapsen oikeuksien toteumista ja edistämistä lain edellyttämällä tavalla valvoo lapsiasiavaltuutettu, joka on itsenäinen ja riippumaton valtion virkamies (L 30.12.2014/1348). Lastensuojelussa tulee kaikilla toiminnan tasoilla huomioida YK:n lapsen oikeuksien sopimus (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 12).

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on oikeudellisesti velvoittava sopimus, jossa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä. Lasten oikeuksien sopimus perustuu käsitykseen jokaisen yhtäläisestä ihmisarvosta ja ”jokainen ihminen on oikeutettu niissä tunnustettuihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, syntymään tai muuhun seikkaan perustuvaa erotusta”. Sopimuksessa korostetaan lapsen edun huomioimista kaikissa lapsia koskevissa toiminnoissa ja sitoutetaan sopimusvaltiot ”takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten

huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet”. Sopimus myös takaa lapsen mahdollisuuden tulla kuulluksi ja ilmaista vapaasti mielipiteensä ikä- ja kehitystason mukaisesti. (Unicef 2021.)

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun on ”edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia, tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa, pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin” (L 13.4.2007/417). Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa. Lapsen edun mukaisessa työskentelyssä on tarkasteltava lasta ja hänen elämäntilannettaan kokonaisvaltaisesti, paneuduttava huolellisesti luottamuksen rakentamiseen sekä varmistettava riittävä aika. Lapsen etu on usean lapsen hyvinvointiin vaikuttavan elementin summa. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 13–14.)

Lastensuojelulain mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota, miten toiminta turvaa lapselle:

1. ”tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
2. mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
3. taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
4. turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
5. itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
6. mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
7. kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.”

(L 13.4.2007/417.)

Lastensuojelun keskeisiä laatua varmistavia tekijöitä ovat oikeudenmukaisuus, avoimuus, luotettavuus, turvallisuus sekä lastensuojelutoimien suhteellisuusperiaate. Oikeudenmukaisuus toteutuu turvaamalla lasten oikeudet mahdollisimman täysimääräisesti ja perustelemalla kaiken toiminnan lapsen edulla. Lastensuojelussa ei aina voida

tehdä lapsen tai hänen huoltajiensa toiveiden mukaisia päätöksiä, minkä takia toiminnan avoimuus ja luotettavuus korostuvat. Toteutuakseen ne vaativat tietoa lapsen ikätason mukaisesta kehityksestä, avoimuutta saatavilla olevista tuen ja palvelujen muodoista sekä toimintatapojen ennakoituvuutta ja perusteltavuutta. Etenkin heikommassa asemassa ja haavoittuvissa olosuhteissa elävien lapsien kohdalla tulee kiinnittää erityistä huomiota turvallisuuteen. Lastensuojelussa turvallisuuteen liittyvät näkökulmat liittyvät olosuhteisiin, ihmissuhteisiin ja vuorovaikutukseen. Keskeistä on lapsen kokema turvallisuuden tunne ja sen edistäminen. Suhteellisuusperiaate tarkoittaa sitä, että lastensuojelutoimien tulee olla oikein mitoitettuja asiakkaan tarpeisiin ja tavoitteisiin. Tarkoituksena on saada tarvittava vaikutus aikaan mahdollisimman vähäisellä puuttumisella. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 14–15.)

Lastensuojelutyötä ohjaavia periaatteita ovat myös hyvä vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu ja vastuulliset päätökset. Hyvässä vuorovaikutuksessa ja asiakkaiden kohtaamisessa korostuvat kunnioittaminen, arvostus, inhimillisyys ja empatia. Vuorovaikutuksessa on osattava ottaa huomioon lastensuojelun toimintaympäristön erityispiirteet, kuten viranomaisvalta sekä asiakkaiden ja työntekijöiden ajoittainen erimielisyys päätöksissä. Työntekijät tarvitsevat kykyä käsitellä vaikeita tilanteita mahdollisimman rakentavasti ja kiireettömästi, avoimesti sekä yhteistyössä asiakkaan ja hänen perheensä kanssa. Ammattihenkilöstön työn laadussa korostuvat ymmärrys omasta vastuusta lasten kasvatuksessa ja velvollisuus tukea vanhemmuutta. Johdon on puolestaan tiedostettava vastuunsa työntekijän tukena ja laadukkaan työn mahdollistajana. Lastensuojelun päätöksenteon tulee perustua lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin ja tehtyjä päätöksiä tulee kuvata ja arvioida heidän näkökulmastaan. Päätöksenteon onnistumista lisää ympäröivän organisaation, lähi- ja ylemmän johdon sekä poliittisten päätöksentekijöiden johdonmukainen tuki. Päätöksenteon ja kehittämistyön kannalta on keskeistä kerätä palautetta. Kaikessa päätöksenteossa tulee huomioida eettiset näkökulmat. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 15–16.)

Lapsen osallisuus on jokaisen lapsen perusoikeus ja se on turvattu vahvasti lainsäädännöllä. Esimerkiksi perustuslaki, lastensuojelulaki, sosiaalihuoltolaki, nuorisolaki ja YK:N

lapsen oikeuksien sopimus määrittävät lapselle oikeuden osallisuuteen häntä koskevissa asioissa. Lapsella on oikeus saada tietoa häntä koskevista asioista sekä oikeus esittää oman näkemyksensä, toiveensa ja tarpeensa. Lapsella tulee olla oikeus olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa häntä itseään koskevia asioita ja työskentelyä. Osallisuuden toteutumisessa on keskeistä toiminnan vastavuoroisuus, kuulluksi tuleminen ja lapsen oma kokemus siitä, että pystyy vaikuttamaan asioihinsa. Osallisuudella on suuri vaikutus lapsen identiteetin kehitykselle. (Lapsen osallisuus 2021.)

3.2 Lastensuojelun laatusuositukset

Lastensuojelun laatusuosituksia on yhteensä 32. Ne jakautuvat sisällöltään kuuteen osaluokkaan: osallisuus, lastensuojelu osana lasten, nuorten ja perheiden palvelujärjestelmää, lastensuojelun ammattilaiset ja työyhteisöt, arviointi asiakkuuden aikana, sijaishuollon laatuvaatimukset ja sijaishuollon valvonta (taulukko 1). Suositusten perässä on viitattu tahoon, jota suositus koskee (T = työntekijä ja J = johto). (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 18–39.)

Taulukko 1. Lastensuojelun laatusuositukset (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 18–39).

OSALLISUUS	
1	"Lastensuojelussa toimitaan niin, että työntekijän ja lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen/nuoren sekä lapsen perheen ja muiden läheisten sekä muiden asiain osallisten/lapselle tärkeiden ihmisten välillä on mahdollisuus jatkuvaan ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen. Suositellaan lastensuojelun sosiaalityön organisointia systemisen tiimityöskentelyn periaatteiden mukaisesti aina kun se on asiakastyön järjestämisen näkökulmasta mahdollista." (T, J)
2	"Läheisverkoston jäsenet ja heidän mahdollisuutensa antaa sosiaalista tukea määrittellään yksilöllisesti lapsen/nuoren ja perheen tarpeiden ja toiveiden mukaisesti." (T)
3	"Lastensuojelun työntekijä, perhe, läheiset ja muut lapsen asiassa mukana olevat viranomaiset neuvottelevat yhdessä muiden viranomaisten mahdollisuuksista tukea lapsen edun toteutumista ja auttaa vanhempia kasvatusvastuun toteutamisessa." (T)

4	"Lastensuojelun sosiaalityöntekijä huolehtii, että lapsen läheiset ovat osallisena lapsen tilanteessa kaikissa sijaishuollon vaiheissa." (T)
5	"Johto huolehtii, että lapset, nuoret ja perheet otetaan mukaan kehittämään palveluja. Kun kunnassa laaditaan lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa osallistumisen vahvistamiseksi ja lastensuojelupalveluiden parantamiseksi suunnitelma, joka on osa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa, tulee asiasta näkyvämpi myös asiakkaille." (J)
LASTENSUOJELU OSANA LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN PALVELU-JÄRJESTELMÄÄ	
6	"Lastensuojelu antaa ilmoituksen tehneelle viranomaistaholle tiedon lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta sekä ilmoittaa asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimen ja yhteystiedon." (T, J)
7	"Lastensuojeluilmoituksen tehnyt ammattilainen on tarvittavassa määrin mukana lapsen asian selvittämisessä ja tuen tarjoamisessa. Muut viranomaiset ovat mukana silloin, kun se on tarpeen." (T)
8	"Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä koordinoi lastensuojeluasiaan liittyvää viranomaisyhteistyötä ja huolehtii, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet lasten ja perheiden yksilöllisissä tilanteissa." (T)
9	"Kun lapselle ja huoltajalle ilmoitetaan lastensuojelun työskentelyn aloittamisesta, kerrotaan samalla, mitä lastensuojelun työskenteleminen tarkoittaa käytännössä ja annetaan esimerkiksi infopaketti lastensuojelusta painettuna oppaana asiakkaille ja tiedot palveluista kunnan nettisivuilla. Myös sosiaaliamiehen palveluista ja asiakkaan oikeusturvakeinoista tulee kertoa asiakkaalle." (T, J)
10	"Ensimmäisessä tapaamisessa – ja tarvittaessa jatkossakin – lastensuojelun työskentelyn periaatteet käydään asiakkaiden kanssa yhdessä läpi (mukaan lukien avoimen dokumentaation mahdollisuus)." (T)
11	"Johto tukee työntekijöiden kykyä ja mahdollisuuksia lapsilähtöiseen ja ihmissuhdeperusteiseen työhön vastaamalla muun muassa resursoinnista, työn painotuksista ja osaamisen vahvistamisesta. Johto myös huolehtii, ettei asiakkaan ja työntekijän välinen luottamuksellisuus asiakassuhteessa katkea tarpeettomasti, esimerkiksi organisaatiomuutoksissa." (J)
12	"Asiakkaalle tarjottava tuki on asiakkaan tarpeisiin räätälöityä ja tarpeen mukaan intensiivistä." (T, J)

13	"Työskentelytavat ovat monipuolisia ja käytettävät menetelmät luotettavia. Kotikäynnit – tarvittaessa ennalta ilmoittamattomat – kuuluvat työhön." (T, J)
14	"Moniammatillinen asiantuntijaryhmä tukee lastensuojelutyötä sen eri prosesseissa." (J)
15	"Palveluista kerätään asiakaspalautetta systemaattisesti." (J)
LASTENSUOJELUN AMMATTILAISET JA TYÖYHTEISÖT	
16	"Jokaisella työntekijällä on mahdollisuus osallistua oman työnsä kehittämiseen, myös mahdollisiin työhön liittyviin tutkimus- ja kehittämisverkostoihin." (T, J)
17	"Lastensuojelutyössä tarvittavan osaaminen määritellään selkeästi ja osaamista tuetaan suunnitelmallisesti varsinkin niiden työntekijöiden osalta, jotka vasta aloittavat työuraansa lastensuojelussa." (J)
18	"Työntekijöiden välistä tehtävänjakoa kehitetään edelleen, mm. lähihoitajien, sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden välillä." (T, J)
19	"Johto huolehtii, että työyhteisössä on käytettävissä lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuuden lisäksi juridista, psykologista, psykiatrista ja pedagogista osaamista." (J)
20	"Lastensuojelutyön organisoinnissa lähtökohtana on, että lastensuojelun sosiaalityöntekijää kohden on enintään 25 asiakasta. Työntekijäkohtaiseen asiakasmäärään vaikuttavat kuitenkin myös alueelliset, sisällölliset, asiakkaan palvelutarpeisiin liittyvät tekijät ja muut käytettävissä olevat resurssit sekä lainsäädännön muutoksista aiheutuvat resurssitarpeet, kuten jälkihuolto-oikeuden laajennus 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen. Yksittäisen sosiaalityöntekijän työtilanteeseen saadaan joustoa organisoimalla työ tiimityöksi." (J)
21	"Työtä kehitettäessä minimoidaan asiakkaille koituvat haittavaikutukset työntekijöiden vaihtuvuudesta. Tämä voidaan tehdä mm. varmistamalla, että yksi sama työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla lastensuojeluprosessin eri vaiheissa." (J)
22	"Työntekijän täydennyskoulutuksessa sekä työtä kehitettäessä rinnalla kulkevaa ohjausta ja opettamista korostetaan yksittäisten koulutusten sijaan." (J)
23	"Työnohjaus järjestetään asiakastyötä tekeville." (J)
24	"Lastensuojelun työntekijöille annetaan mahdollisuus kehittyä lastensuojelutyön mentoriksi ja toimia mentorina kollegoille omassa tai muussa työyhteisössä." (T, J)
25	"Työntekijät ja työyhteisöt arvioivat omaa toimintaansa ja hyödyntävät tutkittua tietoa." (T, J)

26	"Dokumentointiin kiinnitetään huomiota. Työntekijöiden osaamista dokumentoinnissa vahvistetaan ja sovitaan paikallisista menettelyistä." (T, J)
27	"Tieto lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja päättymisestä on ajantasaisesti kirjattava lapsen asiakirjoihin ja niistä on annettava tieto asiakkaalle joko suullisesti tai kirjallisesti." (T)
ARVIOINTI ASIAK- KUUDEN AIKANA	
28	"Asiakkaan tilanteen arviointi on kiinteä osa lastensuojelun asiakasprosessia sen eri vaiheissa ja sitä tehdään virkavastuulla." (J)
29	"Lapsi/nuori ja hänen vanhempansa kohdataan arvioinnissa selvittäen heidän valmiuttaan ottaa vastaan tukea, jotta sitä osataan antaa oikealla tavalla." (T)
30	"Arvioinnissa selvitetään lapsen/nuoren kokonaistilanne siten, että asianosaiset ymmärtävät, miksi arviointia tehdään, mitä arvioidaan ja miten arviointi toteutetaan." (T, J)
SIJAISHUOLLON LAATUKRITEERIT	
31	"Eri toimijat sijaishuoltoa järjestäessään, hankkiessaan, tuottaessaan ja valvoessaan huomioivat kaikki sijaishuollon laatukriteerit." (T, J)
SIJAISHUOLLON VALVONTA	
32	"Sijaishuollon valvontaa kehitetään kunnissa/maakunnissa huomioiden tehty valvonnan malli ja soveltaen sitä omalle ." (T, J)

3.3 Lastensuojelu prosessina

Lastensuojeluasia tulee vireille, kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä saa tiedon mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, jolla on huoli lapsesta ja joka epäilee, että lastensuojelun tarve pitäisi selvittää. Tietyillä tahoilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollolla, opetustoimella, poliisitoimella ja lasten päivähoiton tuottajilla, on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa tällaisesta lapsesta. Asian vireille tulon jälkeen työntekijän on välittömästi arvioitava mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve ja lisäksi tehtävä palvelutarpeen arviointi viipymättä. Palvelutarpeen arvion tekee sosiaalityöntekijä. Se on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta, ja sen on

valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden päästä. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään, onko lastensuojelulle tarvetta. Se tehdään olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa ja tarvittaessa ollaan yhteydessä lapsen läheisiin tai eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin. (L 30.12.2014/1348.)

Palvelutarpeen arvioinnin perusteella lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos:

1. ”lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä; taikka
2. lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään; ja
3. lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia.”

(L 30.12.2014/1348.)

Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa myös kiireellisellä sijoituksella, jos asian vireille tulon jälkeen tarve lastensuojelulle nähdään kiireellisenä, ja lastensuojelun palveluita annetaan ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista. (L 30.12.2014/1348.)

3.3.1 Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on ”edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia”. Avohuollon tukitoimet on aloitettava viipymättä, kun lastensuojelun tarve on todettu. Niitä toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa. (L 30.12.2014/1348.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat:

1. ”tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen;
2. lapsen taloudellinen tuki ja muu tuki koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä;
3. lapsen kuntoutusta tukevat hoito- ja terapiapalvelut;
4. tehostettu perhetyö;

5. perhekuntoutus;
6. muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet.”

(L 30.12.2014/1348)

Avohuollon palvelut voidaan järjestää lapselle yhdessä hänen huoltajiensa kanssa. Lyhytaikaisesti lapsi voidaan sijoittaa myös yksin, jos se on lapsen edun mukaista. Sijoitukseen vaaditaan kuitenkin suostumus lapsen huoltajalta ja 12 vuotta täyttäneeltä lapselta. Sijoituksen edellytyksenä on, että sijoitus on tarpeen ”lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntoutumiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi”. Sijoituksen tavoitteet ja arvioitu kesto tulee määrittää sijoituksesta päätettäessä ja sijoituksen jatkamista tai sen muita vaihtoehtoja on arvioitava kolmen kuukauden välein. Ainoastaan lapsen edun vaatiessa, lapsi voidaan sijoittaa toistuvasti avohuollon tukitoimena. Ennen sijoitusta on selvitettävä lapsen oman läheisverkoston mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin tukea lasta. (L 30.12.2014/1348.)

3.3.2 Kiireellinen sijoitus

Välittömässä vaarassa oleva lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, jos ”puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään ja kehitystään käyttämällä päihitteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään”. Sijoitus edellyttää, että avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia ja mahdollisia tai ne ovat riittämättömiä sekä sijoitus arvioidaan lapsen edun mukaiseksi. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä päättää kiireellisestä sijoituksesta. Kiireellinen sijoituksen kesto on korkeintaan 30 päivää. Sitä voidaan jatkaa ilman erillistä päätöstä, jos huostaanotosta on tehty hakemus hallinto-oikeudelle tai lapsen huostaanottoa koskeva asia on jo vireillä oikeudessa. Päätös kiireellisen sijoituksen jatkamisesta voidaan tehdä, jos 30 päivää ei ole riittävä aika huostaanoton tarpeen selvittämiseksi tai riittävien tukitoimien kartoittamiseksi. Kiireellisen sijoituksen aikana sosiaalihuollolla on oikeus päättää lapsen asioista. (L 30.12.2014/1348.)

3.3.3 Huostaanotto

Huostaanotossa on samat perusteet kuin lapsen kiireellisessä sijoituksessa. Huostaanotto on kuitenkin voimassa toistaiseksi siihen asti, kunnes sille ei enää ole tarvetta. Huostaanottoasian valmistelee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja päätöksen siitä tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija. Jos yli 12-vuotias lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa huostaanottoa, asia käsitellään hallinto-oikeudessa. Huostaanoton jatkamisen edellytyksiä on arvioitava asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä vähintään kerran vuodessa. Huostaanoton aikana sosiaalihuollon vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen asioista, kuten lapsen olinpaikasta, kasvatuksesta, hoidosta, valvonnasta, muusta huolenpidosta, opetuksesta ja terveydenhuollosta. (L 30.12.2014/1348.)

3.3.4 Jälkihuolto

Lapselle tai nuorelle on järjestettävä sijaishuollon päättymisen jälkeen jälkihuoltoa. Jälkihuollon tulee perustua kyseisen lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin asiakassuunnitelman mukaisesti. Kunnan on tuettava lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan, joiden hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on. Lapsen tai nuoren asuminen ja toimeentulo on turvattava, jos puutteet niissä uhkaavat kuntoutumista. Jälkihuollon järjestämisen velvollisuus päättyy kunnalta viiden vuoden kuluttua sijoituksen päätyttyä tai viimeistään silloin, kun nuori täyttää 21 vuotta. Päättymisen jälkeen on tarvittaessa laadittava suunnitelma, johon kirjataan nuoren käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet. (L 30.12.2014/1348.)

3.3.5 Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen

Lapsen toivomukset ja mielipide on selvitettävä aina lastensuojelua toteutettaessa ja ne on otettava huomioon lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. Mielipide on selvitettävä mahdollisimman hienovaraisesti ja välttämättä tarpeetonta haittaa lapsen ja hänen läheistensä välisille suhteille. 12 vuotta täyttäneellä lapsella on hallintolain mukaisesti järjestettävä tilaisuus tulla kuulluksi häntä koskevassa lastensuojeluasiassa. Mielipide voidaan jättää selvittämättä ainoastaan silloin, jos se vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on ilmeisen tarpeetonta. Huoltajan mielipide ja käsitys selvitetään kiireellisen

sijoituksen yhteydessä ja heille on varattava mahdollisuus tulla kuulluksi huostaanottoasiassa. (L 30.12.2014/1348.)

3.3.6 Asiakassuunnitelma, neuvottelut ja lapsen tapaaminen

Asiakassuunnitelma on laadittava kaikille lastensuojelun asiakkaille. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ”ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeisiin pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan”. Huostaanoton kohdalla asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi ”sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille sekä se, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus, perusopetus ja muu lapsen opetus järjestetään”. Asiakassuunnitelmassa tulee myös näkyä, miten lapsen yhteydenpito hänen läheisiinsä toteutetaan ja miten perheen jälleenyhdistäminen huomioidaan lapsen edun mukaisella tavalla. Asianomaisten eriävät mielipiteet on myös tehtävä näkyviksi asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Sitä tulee tarvittaessa täydentää hoito- ja kasvatussuunnitelma, jonka tarkoituksena on ”havainnollistaa asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja kuvata yksityiskohtaisesti, miten lapsen tarpeisiin vastataan turvaten lapsen hyvä kohtelu”. (L 30.12.2014/1348.)

Lastensuojelun asiakkaan kanssa on pidettävä neuvotteluja, jossa selvitetään lastensuojelun tarvetta ja järjestetään sijaishuoltoa. Neuvotteluihin voi osallistua lapsen ja hänen huoltajiensa lisäksi sosiaalityöntekijän arvioin perusteella tarvittaessa myös muut lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat ja lapsen huolenpitoon osallistuvat henkilöt, perheelle läheiset henkilöt sekä muut viranomais- ja yhteistyötahot. Neuvottelujen lisäksi sosiaalityöntekijän tulee tavata lasta riittävän usein henkilökohtaisesti. Tapaaminen on pyrittävä järjestämään yhteistoiminnassa huoltajien kanssa ja huoltajalle on ilmoitettava tapaamisesta. Sosiaalityöntekijällä on myös mahdollisuus tavata lasta ilman huoltajan suostumusta ja ilmoittamatta huoltajalle, jos sen arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (L 30.12.2014/1348.)

3.3.7 Oikeussuojakeinoista tiedottaminen ja asioiden kirjaaminen

Lapselle, hänen huoltajalleen ja lailliselle edustajalle on ilmoitettava välittömästi lastensuojeluasiaa koskevien päätösten ja toimenpiteiden sisällöstä ja perusteista, muutoksenhaku- ja oikeussuojakeinoista sekä mahdollisuudesta saada oikeusapua. Tietojen tulee olla ymmärrettävässä muodossa ja saavutettavalla tavalla lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Kaikki lapsen tiedot lastensuojeluasiakkuuden vireille tulosta lähtien tulee merkitä lapsen asiakirjoihin lastensuojelun työntekijän toimesta. (L 30.12.2014/1348.)

3.4 Sijaishuolto

Lapsen sijaishuolto tarkoittaa ”huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun tai väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella”. Sijaishuoltoa voidaan toteuttaa perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella tavalla. (L 30.12.2014/1348.) Perhehoito on ”hoidon tai muun osat tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona”. Sen tavoitteena on mahdollistaa kodinomainen hoito ja läheiset ihmissuhteet sekä edistää lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalisia suhteita. (L 263/2015.) Ammatilliset perhekodit sijoittuvat toiminnaltaan perhehoidon ja laitoshuollon välimaastoon. Lähtökohtaisesti toiminta vastaa tavallista perhehoitoa, mutta niiltä edellytetään laajempaa osaamista. Ammatillisessa perhehoidossa vähintään yhdellä hoitajalla tulee olla tehtävään soveltuva koulutus ja riittävää kokemusta hoito- ja kasvatustehtävistä. (Ammatilliset perhekodit 2021.)

Laitoshuolto järjestetään lastensuojelulaitoksissa. Lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, koulukodit ja muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Lastensuojelulaitoksissa voidaan järjestää sijaishuollon lisäksi avohuollon tukitoimien mukaisia sijoituksia. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää myös kotiin sijoittamalla, läheisverkostosijoituksella, yksityisenä sijoituksena, sijoituksena, jossa koko perhe asuu laitoksessa sekä sijoituksella eva-yksikköön (Muu lapsen tarpeen mukainen hoito 2021). Sijaishuoltopaikan valintaan vaikuttavat sijoituksen perusteet ja lapsen tarpeet. Huomiota tulee myös kiinnittää sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen, hoidon

jatkuvuuteen sekä kielelliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen taustaan. Sijaishuolto pyritään järjestämään ensisijaisesti muuten kuin laitoshoitona, jos se on lapsen edun mukaista ja käytettävissä on riittäviä tukitoimia. (L 30.12.2014/1348.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on selvitettävä lapselle huostaanoton syyt ja toimet, johon asiassa ollaan ryhtymässä hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Sijoituksen yhteydessä on tutkittava lapsen terveydentila ja suunniteltava varhaiskasvatuksen tai perusopetuksen järjestäminen sijaishuollon aikana. Lastensuojelun työntekijän ja sijaishuollon työntekijän tulee toimia yhteistyössä opetusta järjestävän tahon kanssa. Sijaishuollon toteuttaminen edellyttää yhteistyötä myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavan sijaishuollon työntekijän, sijaishuoltoon sijoitetun lapsen, hänen vanhempansa ja huoltajansa sekä sijaishuoltopaikan edustajan kanssa. Lapsella tulee lisäksi varata mahdollisuus tavata sosiaalityöntekijäänsä henkilökohtaisesti muiden läsnä olematta. Sijaishuollon aikana on turvattava kehityksen kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata läheisiään vastaanottamalla vieraita ja vierailemalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella sekä pitää yhteyttä heihin puhelimitse, kirjeitse tai muille näihin rinnastettavilla luottamuksilla viesteillä tai lähetyksillä. Kunnan on huolehdittava, että sijoitetun lapsen opinnot ja harrastuksia tuetaan tarvittaessa taloudellisesti. Lisäksi lapselle on varattava hänen omaan käyttöönsä kuukausittaisia käyttövaroja henkilökohtaisia tarpeita varten iän ja kasvuympäristön mukaisesti. (L 30.12.2014/1348.)

Lapsen sijaishuollon tarkoituksena on ”turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten pohjalta”. Huomiota on kiinnitettävä myönteisten ja läheisten ihmissuhteiden turvaamiseen erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lisäksi lapselle on turvattava hyvä hoito ja kasvatusta sekä tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Kasvuympäristön tulisi olla turvallinen ja virikkeitä antava ja lapselle on pyrittävä antamaan hänen toivomuksiansa vastaava koulutus. Lapsen on saatava osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä ja häntä on suojeltava kaikenlaiselta väkivallalta, hyväksikäytöltä ja huonolta kohtelulta. Lasta ei saa myöskään alistaa,

kurittaa eikä kohdella muullakaan tavoin loukkaavasti. Kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen sekä itsenäistymistä tulee edistää ja tukea. (L 8.4.1983/361.)

Lastensuojelulaitoksen toimitilat ja toimintavälineet on oltava riittävät ja asianmukaiset. Asuinyksiköitä voi olla yksi tai useampi samassa laitoksessa. Yhdessä asuinyksikössä on lupa hoitaa enintään seitsemää lasta tai nuorta. Hoito- ja kasvatustehtävissä toimivia työntekijöitä tulee olla vähintään seitsemän asuinyksikköä kohden. Jos asuinyksilöitä on kuitenkin useampia samassa rakennuksessa, riittää kuusi työntekijää asuinyksikköä kohden. Työntekijöiden määrä ja henkilöstörakenne on suhteutettava hoidettavien lukumäärään, heidän erityistarpeisiinsa sekä laitoksen toiminnan luonteeseen. Henkilökunnassa on oltava riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä. Vastavaan johtajan tulee täyttää tietyt laissa säädetyt edellytykset. Työntekijöiden määrästä, perehdytyksestä ja koulutuksesta on huolehdittava siten, etteivät niihin liittyvät puutteet aiheuta rajoitustoimenpiteiden käyttöä, jotka voivat vaarantaa lapsen turvallisuutta ja alentaa ihmisarvoa. (L 30.12.2014/1348.)

3.4.1 Rajoitustoimenpiteet

Lastensuojelulain mukaisia rajoituksia sijaishuollossa ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen ja eristäminen. Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan laitoshuoltona järjestetyssä sijaishuollossa, lukuun ottamatta yhteydenpidon rajoittamista, joka voidaan toteuttaa myös perhehoidossa. Rajoitustoimivaltaa on johtavalla sosiaalityöntekijällä, lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä, lastensuojelulaitoksen johtajalla ja muulla lastensuojelulaitoksen henkilökunnalla riippuen rajoitustoimenpiteen luonteesta. (L 30.12.2014/1348.)

Rajoitusten käytön edellytykset:

1. ”Rajoitus on lapsen edun mukainen sekä oikeassa suhteessa lapsen ikään ja kehitystasoon nähden;

2. rajoitus on lapsen hoidon ja huolenpidon tai sijaishuoltoon johtaneen päätöksen tarkoituksen toteuttamisen kannalta perusteltu ja tarkoitukseen sopiva;
3. rajoituksen käyttäminen on välttämätöntä lapsen oman taikka muiden henkilöiden terveyden vakavan vaarantumisen vuoksi, ruumiillisen koskemattomuuden turvaamiseksi taikka merkittävän omaisuusvahingon ehkäisemiseksi;
4. rajoitus on oikeassa suhteessa suojeltavaan etuun nähden;
5. lapsen mielipide rajoituksesta on selvitetty, ellei se ole ilmeisen mahdotonta; ja
6. muut, lievemmat keinot eivät ole tilanteeseen soveltuvia.”

(L 30.12.2014/1348.)

Sijaishuollon aikana lapselle voidaan myös järjestää erityistä huolenpitoa, jos se on hänen erityisen yksityisen etunsa mukaan välttämätöntä. Se tarkoittaa ”sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa”. Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää esimerkiksi vakavan päihde- ja rikoskierteen katkaisemiseksi tai jos lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa muutoin vakavasti hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Erityinen huolenpito voi kestää enintään 30 vuorokautta ja sen tavoitteena on katkaista itseä vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa kokonaisvaltainen huolenpito lapsesta. Lastensuojelulaitoksessa, joissa on käytettävissä riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus sekä asianmukaiset tilat, voidaan järjestää erityistä huolenpitoa. (L 30.12.2014/1348.)

Rajoitukset on toteutettava ”turvallisesti lapsen ihmisarvoa kunnioittaen, hänen yksilöllinen tilanteensa, ikänsä, sukupuolensa ja kulttuuri- ja uskonnollinen taustansa huomioiden”. Sen aikana on huolehdittava lapsen perustarpeista ja yksilöllisistä tarpeista. Rajoitus tulee päättää heti, kun se ei ole enää välttämätöntä. Rajoitukset eivät saa aiheuttaa lapselle haittaa tai vahinkoa ja niitä ei saa käyttää rangaistuksena. Rajoitustoimenpiteiden käyttö on kirjattava asianmukaisesti. Kirjaukseen tulee sisältyä kuvaus rajoitustoimenpiteestä ja sen toteuttamisesta, mitä muita rajoitustoimenpiteitä on käytetty samanaikaisesti, rajoituksen peruste ja kesto, toimenpiteestä päättänyt henkilö, rajoituksen toteuttaneet ja siinä läsnä olleet henkilöt, kuvaus rajoitustoimenpiteen

vaikutuksesta hoito- ja kasvatussuunnitelmaan ja lapsen kuulemisesta sekä lapsen mielipide asiaan. Sijaishuoltopaikan on lisäksi tehtävä rajoituksen lapsikohtainen arviointi yhdessä lapsen kanssa. Myös huoltajien kanssa on käytävä läpi rajoitus ja sen toteuttamistapa. Tiedot rajoituksesta ja selvitys lapsikohtaisesta arvioinnista on toimitettava viipymättä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Sijaishuoltopaikan on laadittava osana omavalvontaa hyvää kohtelua koskeva suunnitelma yhdessä sijoitettujen lasten kanssa. (L 30.12.2014/1348.)

3.4.2 Sijaishuollon laatukriteerit

Sijaishuollon laatukriteerit pohjautuvat kansalliseen lastensuojelun laatusuositukseen. Kriteerejä on pyritty tarkastelemaan lapsen näkökulmasta, mutta samalla on määritetty sijaishuollon toimijoiden tehtäviä. Tehtäviä tarkastellaan suosituksessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, perhehoitajan, perhehoitajan tuesta vastaavan tahon, ammatillisen perhekodin hoitajan, laitostyöntekijän, omaohjaajan tai -hoitajan, laitospalvelun tuottajan ja laitoksen vastuuhenkilön sekä kunnan ja kuntayhtymän näkökulmasta. Toimijoiden vastuut määrittyvät lapseen yksilönä, vaikka hän elää muiden lasten ja nuorten kanssa yhteisössä. Kriteerit luovat perustan laadukkaalle ja yksilölliselle sijaishuollolle. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, liite 2.)

Taulukko 2. Sijaishuollon laatukriteerit (Lastensuojelun laatusuositus 2019, liite 3).

SIJAISHUOLTOMUODON JA - PAIKAN VALINTA	
1	”Lapsi saa sijaishuoltopaikan, joka on hänen etunsa mukainen ja vastaa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Lapsen sisarukset sijoitetaan samaan paikkaan, ellei se ole lasten edun vastaista.”
LAPSEN TULO SIJAISHUOLTOPAIKKAAN	
2	”Lapsi tai nuori kokee muuton sijaishuolto- paikkaan turvallisena ja ennakoitavana sekä kokee itsensä tervetulleeksi.”
LAPSEN ARKI SIJAISHUOLTOPAIKASSA	

3	"Sijaishuoltoapaikka on lapselle turvallinen kasvu ympäristö. Lapsi kokee olonsa turvalliseksi sijaishuoltoapaikassa."
4	"Sijaishuoltoapaikassa lapsi saa tukea kasvuunsa ja kehitykseensä ja sijaishuoltoapaikassa on lasta arvostava ja kannustava ilmapiiri."
5	"Lapsella on mahdollisuus osallistua omaa elämäänsä, sijaishuoltoapaikan arkea sekä omaa asiakkauttaan koskevaan päätöksentekoon."
6	"Lapsi kokee kuuluvansa lapsuuden ja nuoruuden yhteisöihin myös sijaishuoltoapaikan ulkopuolella."
7	"Lapsen yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin tuetaan. Lapsi kokee että hänen läheisiään arvostetaan ja kunnioitetaan."
8	"Lapsi tietää oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoista ja sijaishuoltoapaikassa kunnioitetaan lapsen itsemääräämisoikeutta."
9	"Lapsi saa hänelle kuuluvan varhaiskasvatuksen, opetuksen, terveydenhuollon sekä muut perus- ja erityistason palvelut."
SIJAISHUOLTOPAIKASTA POIS SIIRTYMINEN JA SIJAISHUOLLON PÄÄTTYMINEN	
10	"Lapsi tuntee, että sijaishuoltoapaikasta muuttaminen on turvallista ja ennakoitavaa perheen jälleenyhdistämistilanteessa, jälkihuoltoon itsenäistymisvaiheessa siirtyessä ja toiseen sijaishuoltoapaikkaan siirtyessä."
11	"Itsenäistyvää nuori saa tarvitsemansa tuen ja palvelut jälkihuollossa."
SIJAISHUOLLON SUUNNITELMALLISUUS JA DOKUMENTOINTI	
12	"Lapsi kokee, että hänen sijoitus, sen seuranta ja dokumentointi on suunnitelmallista ja häntä varten."

3.4.3 Sijaishuollon palvelujen järjestäminen

Sijaishuollon palveluita voidaan järjestää kunnan omana palvelutuotantona, muiden kuntien järjestämänä, valtiolta, järjestöiltä tai yksityisiltä palvelun tuottajilta. Sijaishuollon hankinnassa huomioidaan julkisia hankintoja koskeva lainsäädäntö ja palvelujen kilpailuttaminen. Päätökset tehdään kuitenkin lapsikohtaisesti lastensuojelulain mukaisin

perustein. Sijaishuollon järjestäminen tulee olla suunnitelmallista, jotta lapselle saadaan tarkoituksenmukainen ja lapsen edun kannalta paras mahdollinen paikka. On myös huomioitava palvelujen saatavuus eri ikäisille ja eri elämäntilanteissa oleville lapsille ja nuorille. (Sijaishuollon hankinta 2021.)

3.4.4 Sijaishuollon valvonta

Sijoittajakunnan tehtävä on valvoa, että lapsen sijaishuolto toteutuu lastensuojelulain mukaisesti, ja lapsi saa kaikki tarvittavat palvelut ja tukitoimet sijoituksen aikana. Lapsen sijoittaneen kunnan tulee myös ilmoittaa sijoituskunnalle lapsen sijoittamisesta (ja sijoituksen päättymisestä) tarvittavien palvelujen ja tukitoimien järjestämiseksi sekä sijaishuoltoapaikan valvonnan toteuttamiseksi. Sijoitta- ja sijoituskunnan lisäksi sijaishuoltoapaikan toimintaa valvoo aluehallintovirasto. Aluehallintoviraston on seurattava sijaishuoltoapaikkojen toimintaa tarkastuskäyntien avulla ja valvottava erityisesti rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Jos sijaishuoltoapaikan toiminnassa havaitaan puutteita tai epäkohtia, jotka vaikuttavat huolenpitoon lapsista, asiasta on ilmoitettava viipymättä muille valvoville tahoille sekä tiedossa oleville muille samaan sijaishuoltoapaikkaan sijoittaneille kunnille. (L 30.12.2014/1348.) Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) on valtakunnallinen sosiaalihuollon ohjaus- ja valvontaviranomainen. Sen tehtävänä on ohjata aluehallintovirastojen toimintaa. Ohjauksen tarkoituksena on toimintaperiaatteiden, ratkaisukäytäntöjen ja menettelytapojen yhdenmukaistaminen. (Lastensuojelun valvonta 2020.)

3.5 Sijoitusten syyt ja taustat

Suomalaiset lapset voivat keskimäärin melko hyvin. Sijoitettujen lasten hyvinvointi ja elämäkokemukset eroavat kuitenkin merkittävästi verrattuna samanikäisen väestön tilanteeseen. Erot ovat usein nähtävissä sekä ennen että jälkeen lapsen sijoituksen. Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten, nuorten ja perheiden tilanteet vaihtelevat suuresti ja vaikeudet ovat usein monisyisiä. Usein vaikeudet ovat pitkään kehittyneitä, kasautuneita ja ylisukupolvisia. Vaikka lastensuojelun asiakkaina olevat lapset, nuoret ja perheet eivät muodosta yhtenäistä joukkoa, on löydetty tiettyjä tekijöitä, jotka usein

liittyvät sijoituksiin. Valtakunnallista tilastotietoa sijoitusten syistä ja taustoista ei kuitenkaan ole. (Huosta-hanke 2016, 3.)

Huosta-hankkeessa (2014–2015) on kartoitettu lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä ja taustoja. Sijoituksen taustalla olevat syyt voidaan tutkimuksen mukaan jakaa sosioekonomisiin ja ympäristötekijöihin, vanhemmuuteen sekä lapsen liittyviin tekijöihin. Sosioekonomisia ja ympäristöön liittyviä usein sijoituksen taustalla olevia tekijöitä ovat perheen tai vanhempien erillään asuminen ja perheen taloudelliset vaikeudet. Myös vanhempien työhön, työaikoihin ja työttömyyteen sekä häätöön ja asunnottomuuteen liittyvät tekijät ovat joskus taustalla. (Huosta-hanke 2016, 67–68.)

Vanhempiin liittyviä syyt sijoituksen taustalla voidaan jakaa vanhemmuuteen, vanhemman ongelmalliseen käyttäytymiseen ja kasvatustyyliin liittyviin tekijöihin. Usein vanhemman fyysinen sairaus tai toiminnan ohjauksen vaikeudet liittyvät sijoituksiin. Joskus myös vanhemman vammaisuus tai sen epäily voivat olla taustalla. Vanhemman ongelmallisessa käyttäytymisessä korostuu usein mielenterveysongelmat, alkoholin käyttö, muu päihteiden tai huumeiden käyttö tai sen epäily sekä lapsen pahoinpitely tai sen epäily. Joissakin tilanteissa myös vanhemman muut addiktio-ongelmat esimerkiksi some- tai peliriippuvuus, rikollisuus ja rikollinen elintapa sekä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen epäily voivat olla taustalla. Vanhemmuuteen ja kasvatustyyliin liittyviä syitä ovat usein vanhemmat uupumus ja jaksamattomuus, kasvatustyylin sopimattomuus lapsen tarpeisiin nähden, perheen sisäiset tai uusperheen väliset vuorovaikutusongelmat ja ristiriidat sekä vanhemman avuttomuus tai osaamattomuus. Osan kohdalla taustalta löytyy myös perheväkivaltaa tai sen uhkaa, lapsen hoidon laiminlyöntiä sekä jatkuvia lasta repiviä huolto- ja asumisristiriitoja. (Huosta-hanke 2016, 68–71.)

Lapsen itseensä liittyvät kodin ulkopuolella sijoittamisen syyt ja taustat voidaan jakaa lapsen terveydentilaan, lapsuuteen ja nuoruuteen, ongelmalliseen käyttäytymiseen sekä instituutioihin kiinnittymisen vaikeuksiin liittyviin tekijöihin. Joka kolmannella sijoitetulla lapsella on taustalla joko fyysinen tai neurologinen sairaus tai sen epäily. Vain harvalla oli taustalla vammaisuutta, kehitysviivästymää tai kehitysvammaisuutta. Suuressa osassa sijoitetuista on taustalla identiteetin rakentumiseen liittyviä tekijöitä, toveri-

ja vertaissuhteisiin kiinnittymisen vaikeuksia sekä ristiriitoja vanhempien kanssa. Osan kohdalla tilanteeseen liittyy myös aseman vaarantuminen uusperheessä ja eristäytyminen kotiin. Kahdella kolmesta sijoitetusta lapsesta on taustalla psyykkistä oireilua ja mielenterveysongelmia. Monen kohdalla sijoituksen syynä on ollut myös alkoholin käyttöä ja väkivaltaista käyttäytymistä. Muita ongelmalliseen käyttäytymiseen liittyviä taustatekijöitä ovat muiden päihteiden ja huumeiden käyttöä tai sen epäilyä, muut addiktio-ongelmat esimerkiksi some- ja peliriippuvuus, seksuaalinen käyttäytyminen sekä rikollisuus ja rikollinen elämäntapa. Joka toisella lapsella on myös taustalla koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyviä vaikeuksia. Myös taloudelliseen toimeentuloon, itsenäiseen asumiseen sekä työhön, työaikoihin ja työttömyyteen liittyvät vaikeudet nousivat esiin instituutioihin liittyvinä syinä sijoitukselle. (Huosta-hanke 2016, 71–74.)

Huosta-hankeessa tutkittiin ongelmakeskeisten taustatekijöiden lisäksi myös voimavaroja ja selviytymistä lisääviä tekijöitä. Tällaisia tekijöitä ovat hyväntuulisuus, myönteinen elämänasenne, oma-aloitteisuus, rohkeus, selviytyvyys, empaattisuus, hyvä itsetunto, sosiaalisuus, motorisuus, verbaalius, visuaalisuus, kognitiivinen kyvykkyys, säännöllinen vuorokausirytmisi sekä vahva tunteiden hallinta ja itsekontrolli. Monia kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia kuvasi ainakin vähän yllä mainitut tekijät. Moneen liitettiin kuitenkin kuvauksia myös rajattomuudesta, syrjäänvetäytyvyydestä, väkivaltaisuudesta, itsetuhoisuudesta, alistuvuudesta, katsekontaktin välttelystä ja itkuisuudesta. (Huosta-hanke 2016, 74–76.)

3.6 Lastensuojelun historiaa

Minna Ylikännö (2018, 15–18) on tehnyt lyhyen katsauksen lastensuojelun historiasta. Hänen mukaansa Suomessa on aina huolehdittu köyhistä ja osattomista lapsista, mutta lapsia ei ennen nähty erityistä huolenpitoa tarvitsevana väestöosana, vaan heistä pidettiin huolta kuten muistakin vähävaraisista. Vastuu heistä oli parempiosaisilla ja lapset kaupattiin usein rengeiksi, piioiksi tai muuksi työvoimaksi tiloille. Vuonna 1879 tehtiin vaivahoitoasetus, jonka mukaan alle 15-vuotiaille tulisi elatuksen lisäksi tarjota kristillistä kasvatusta ja mahdollisuus koulunkäyntiin. Teollistumisen aikaan alettiin tarvita työvoimaa tehtaisiin, ja lapsetkin laitettiin töihin heti kun he olivat siihen kykeneviä. Vain

varakkaiden perheiden lapsilla oli mahdollisuus kouluttautua. Työpäivät tehtaissa olivat pitkiä ja raskaita. Hiljalleen ajatukset lapsuuden erityisyydestä alkoivat kehittyä ja lasten oloihin alettiin vaatia parannuksia. 1800-luvun loppupuolelle alaikäisten työskentelyä rajattiinkin lainsäädännön muutoksilla.

Koululaitos kehittyi samoihin aikoihin lapsityövoiman käytön vähenemisen kanssa. Välttämätön luku-, kirjoitus- ja laskutaito nähtiin tarvittavaksi, jotta lapsista kasvaisi hyviä kansalaisia. Lapsille haluttiin tarjota mahdollisuus parempaan elämään, mutta koulua käytiin kuitenkin usein vain muutama vuosi, koska se oli kallista ja pois perheen eläntästä. Tähän aikaan osa lapsista jäi kokonaan ilman opiskelua, työtä ja koulutusta, mikä lisäsi riskiä epärehellisiin toimeentulon hankintaan, kerjäämiseen ja syrjäytymiseen. (Ylikännö 2018, 19–20.)

1800-luvun lopulla alkoi kehittyä vapaaehtoistoimintaa lasten aseman ja heidän olojensa turvaamiseksi. Esimerkiksi vuonna 1881 perustettiin Lasten työhuone kerjäläisyyden ehkäisemiseksi ja joutilaisuuden vähentämiseksi, 1893 Lastenhoitoyhdistys, 1896 Valkonauhayhdistys ja 1889 Pelastusarmeija aloitti toimintansa. Alettiin puhua suojelukasvatuksesta, jonka tavoitteena oli sosiaalista rikollisten tai moraalisesti vajonneiden vanhempien lapset yhteiskuntaan. Eri puolelle Suomea perustettiin kasvatustilaksia. Ensimmäinen valtiollinen poikien kasvatustila perustettiin Keravalle vuonna 1890 ja tyttöjen kasvatustila Vihtiin vuonna 1893. Lasten nähtiin olevan parhaiten turvassa, kun heidät erotettiin perheistä ja siirrettiin suunnitelmallisen kasvatuksen piiriin. (Ylikännö 2018, 21–22.)

Sisällissodan jälkeen Suomi alkoi kehittää omaa itsenäisen valtion lainsäädäntöä. Vuonna 1922 säädettiin oppivelvollisuuslaki. Siinä veloitettiin oppivelvollisuuden lisäksi kunnat avustamaan vähävaraisia perheitä koulunkäynnin mahdollistamiseksi. Vuonna 1923 tuli voimaan köyhäinhoitolaki, joka velvoitti kunnat huolehtimaan kaikista vakaviin taloudelliseen vaikeuksiin joutuneista alle 16-vuotiaista, joilla ei ollut muuta huolenpitäjää. Perheen ja lähisuvun nähtiin olevan ensisijaisesti vastuussa lapsista. Useissa kunnissa ei ollut edes mahdollisuutta tarjota laitoshoidoa, vaan kotihoito oli ainoa vaihtoehto. 1930-luvun lama-aikaan huostaanottojen määrä lisääntyi ja lastenkotien

rakentaminen alkoi yleistyä. Vuonna 1946 Suomessa oli hieman yli 200 lastenkotia. Niissä asui noin 40 prosenttia kaikista huostaanotetuista lapsista. Toisen maailmansodan aikana lapsia pyrittiin suojelemaan sodan kauhuilta, nälältä ja pelolta lähettämällä heitä sodan ajaksi Ruotsiin asumaan perheisiin. Ruotsiin lähetettiin kaiken kaikkiaan noin 70 000 lasta. Suojelutarkoituksesta huolimatta monille aiheutui traumoja lapsuudenperheestä erottamisesta. (Ylikännö 2018, 23–24.)

Ensimmäinen lastenneuvola perustettiin Helsinkiin vuonna 1922. Kuntien vastuulle neuvolatoiminta siirtyi kuitenkin vasta 1944. Neuvolatoiminnan pääasiallinen tavoite oli hoitaa äidin ja lapsen terveyttä, mutta siellä annettiin myös kasvatuksellisia neuvoja ja tarvittaessa puututtiin kodin olosuhteisiin. Äiti pyrittiin kannustamaan neuvolassa käymiseen jakamalla äitiysavustuksia. Vuonna 1937 luotiin äitiysavustusjärjestelmä ja vuonna 1938 alettiin jakaa äitiyspakkauksia vähävaraisille äideille. Vasta vuonna 1949 avustus alettiin jakaa kaikille perheille. Äitiysavustuksen saamisen ehtona oli se, että äiti käy odotusaikana terveystarkastuksessa ennen neljännen raskauskuukauden päättymistä. Imeväiskuolleisuus vähenikin merkittävästi 1900-luvulla. Äitiysavustuksesta vastaaminen siirtyi Kelalle vuonna 1994 ja sieltä oli mahdollisuus saada myös muita lapsiperheen etuuksia. (Ylikännö 2018, 25–26.)

Ensimmäinen lastensuojelulaki säädettiin Suomessa vuonna 1936 ja se tuli voimaan vuoden 1937 alussa. Tätä ennen Suomessa toimi lastensuojelukomitea vuosina 1918–1921 ja lastensuojelun vahvistamista juridisin keinoin oli pohdittu useaan otteeseen. Lastensuojelulakia kritisoitiin siitä, että siinä säädettiin lähinnä huostaanotosta. Siihen oli kuitenkin kirjattu tahto lasten aseman parantamisesta ja heidän oikeuksien turvaamisesta. Laki vahvistikin lapsen asemaa yhteiskunnassa ja lapset nähtiin erityisryhmänä, josta tuli kantaa huolta. Lapsia ei kuitenkaan vielä pidetty asianosaisina ja heitä ei tarvinnut kuulla eikä heidän tahdonilmauksiaan huomioida päätöksenteossa. Lastensuojelulakia uudistettiin kuitenkin vasta 1980-luvulla. Vuonna 1983 säädettiin lastensuojelusetus ja vuonna 1984 muutettiin lastensuojelulakia. Uudessa laissa painotettiin lapsen itsemääräämisoikeutta ja lapsen edun huomioimista. Lastensuojelulakia uudistettiin viimeisimmän kerran vuonna 2007, jolloin erityistä huomiota kiinnitettiin varhaiseen

puuttumiseen ja viranomaisten väliseen yhteistyöhön. Lakiin on tehty joitain muutoksia vuoden 2007 jälkeen esimerkiksi vuonna 2014 sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen myötä. (Ylikännö 2018, 27–29.)

3.7 Lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöitä

Vuonna 2012 tapahtunut Vilja Eerikan kuolema käynnisti laajan selvitystyön lastensuojelun tilasta ja viime vuosina onkin tehty monia selvityksiä eri näkökulmista. Kai Alhanen (2014, 7) on tutkinut lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöitä. Tutkimus osoitti lastensuojelujärjestelmän olevan kriisissä, eikä se kykene riittävästi turvaamaan ja kehittämään sen parissa toimivien asiakkaiden ja työntekijöiden toimintakykyä. Analyysin perusteella löytyi kuusi laaja-alaista lastensuojelujärjestelmän uhkatekijää: ”palveluiden pirstaleisuus, työntekijöiden vähyys, johtamisongelmat, työntekijöiden vaihtuminen, yhteistyön vaikeudet ja arkitiedon ohittaminen”.

Pirstaleinen lastensuojelujärjestelmä on johtanut siihen, että työntekijät tuntevat huonosti toimialueensa ulkopuolisia palveluita ja asiakkailla on vaikeuksia hahmottaa järjestelmän toimintaa ja vaikuttaa siihen. Sektorijaon seurauksena asiakkaita siirretään usein palvelusta toiseen, oikeanlaisen avun saanti viivästyy, asiakkaiden tilanteet kärjistyvät ja palvelut toteutetaan yhä useammin markkinamallin mukaisesti, joka helposti kaventaa ja köyhdyttää työntekijöiden käsitystä ihmisten auttamisesta. Myös yksityisten ja julkisten palveluiden suhteiden epäselvyys aiheuttaa hämmennystä. Arviointien ja lyhyiden interventioiden korostuminen palveluissa voi johtaa tuen ja hoidon saamiseen pitkittymiseen. (Alhanen 2014, 64–65.)

Työntekijöiden vähyys suhteessa asiakkaiden kohtuuttomaan määrään aiheuttaa sen, että työntekijä ei kykene kunnolla paneutumaan asiakkaidensa tilanteisiin ja suunnittelemaan jatkoa. Jatkuva kiire voi johtaa siihen, että keskitytään vain lastensuojelun muodollisiin seikkoihin. Nykyiset laajat kirjaamiskäytännöt vievät myös resursseja muulta työltä. Työntekijöiltä puuttuu usein toisten ammattilaisten tuki, joka mahdollistaa laajemman näkökulman saamisen tilanteeseen. Yksittäisen työntekijän työtaakan suuruus

voi aiheuttaa henkistä kuormitusta ja johtaa pahimmillaan uupumukseen ja loppuun palamiseen, jolloin moni vaihtaa työpaikkaa tai lähtee kokonaan alalta. (Alhanen 2014, 65.)

Johtamisongelmia aiheuttavat jatkuvat organisaatiomuutokset ja moniportaiset organisaatiot. Nämä aiheuttavat epäselvyyttä, päätöksenteon hidastumista ja asiakkaiden avunsaannin viivästymistä. Asiakkaiden asioista saattavat päättää henkilöt, jotka eivät ole koskaan edes tavanneet heitä. Lastensuojelutyötä johtavilla henkilöillä on lisäksi usein liiallinen määrä johdettavia asioita ja puutteelliset johtamistaidot. Myös jännite taloudellisten vaatimusten ja lasten tarpeiden välillä luo haastetta. (Alhanen 2014, 65–66.)

Työntekijöiden vaihtuminen aiheuttaa myös uhkatekijöitä lastensuojelujärjestelmässä. Monissa kunnissa lastensuojelutyö on jaettu vaiheisiin, minkä seurauksena lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vaihtuu asiakasprosessin edetessä. Tämä heikentää asiakkaiden luottamusta ja mahdollisuuksia hoitaa omia asioitaan sekä aiheuttaa tietokatkoksia lastensuojeluprosessin sisällä. Sosiaalityöntekijän vaihtuvat myös usein työntekijöiden jäädessä pois tehtävistään. (Alhanen 2014, 66.)

Myös yhteistyön vaikeudet aiheuttavat haasteita. Lastensuojelussa ja sen rinnakkaisissa palveluissa on useita puutteellisia yhteistyökäytäntöjä. Huonosti järjestetyt kokoukset, riittämätön tiedon jakaminen, erilaisten ja epämääräisten käsitteiden käyttö sekä huonot yhteistyötaidot uhkaavat työskentelyn onnistumista. Nämä voivat aiheuttaa eri ammattiryhmien keskinäistä välien kiristymistä ja yhteistyö hankaluutta, asiakkaalle tarjottujen palveluiden sisällön epäselvyyttä, lapsen edun sivuuttamista sekä asiakkaiden turhautumista ja lamaantumista. (Alhanen 2014, 66.)

Yllä mainitut tekijät johtavat usein arkitiedon ohittamiseen ja asiakkaiden kokemuksen sivuuttamiseen, joka saattaa aiheuttaa epäuskoa lastensuojelun tarkoitusperiä ja omia toimintamahdollisuuksia kohtaan. Sekä lastensuojelun sisällä että yhteistyösuhteissa muihin palveluihin on havaittavissa väheksyntää toisten käsityksiä kohtaan sekä kamppailua asioiden määrittämisoikeudesta. Arkielellä kuvatut kokemukset eivät välttämättä

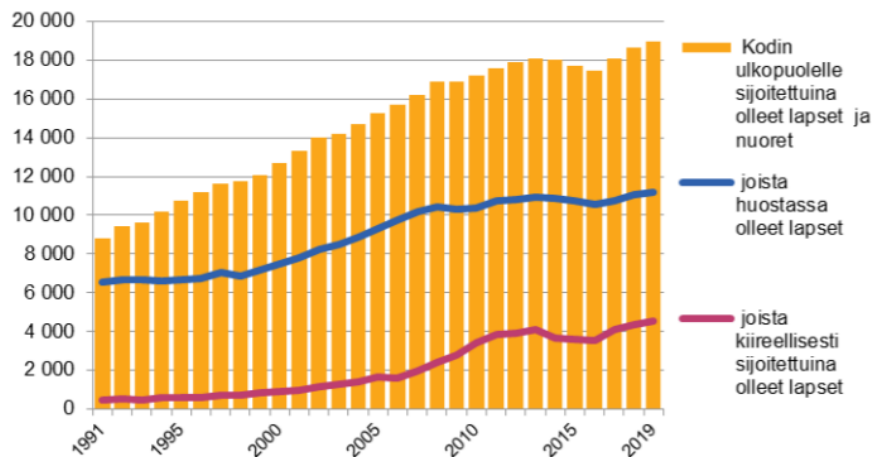
vakuuta asiantuntijoita ja joskus tärkeät päätökset tehdään ulkokohtaisesti ja autoritäärisesti. (Alhanen 2014, 66–67.)

Tutkimuksessa nousi esiin myös muita lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöitä. Järjestelmä tuottaa esimerkiksi moraalisia ristiriitoja. Asiakkaat kokevat usein lastensuojelujärjestelmän myötäilevän vallallaan olevia yhteiskunnallisia arvoja, kuten taloudellista tehokkuutta, ihmisten välineellisyyttä ja eriarvoisuutta. Tähän liittyy epäluuloisuutta politiikkaa kohtaan, halua vetäytyä yhteiskunnasta ja kokemusta toisen luokan kansalaisuudesta. Omien oikeuksien ja tarpeiden puolustaminen vaatii valtavasti voimavaroja ja ponnisteluja ja työntekijöidenkin on todella haastavaa toimia omien arvojensa mukaisesti, mitkä aiheuttavat helposti lannistumista. (Alhanen 2014, 67.)

4 AJANKOHTAISTA LASTENSUOJELUSTA

Vuonna 2019 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 52 858 ja kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna yhteensä 18 928 lasta ja nuorta. Kiireellisesti sijoitettiin 4522 ja huostassa oli 11 178 lasta. Uusia huostaanottoja tehtiin 1721. Sijoitusten määrä kasvoi hieman edellisestä vuodesta, mutta avohuollon asiakkaiden määrä laski noin tuhannella asiakkaalla. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin 85 746 lapsesta. Ilmoitusten määrä kasvoi 7 prosenttia vuodesta 2018. 25 prosenttia kiireellisistä sijoituksista johti huostaanottoon. (THL 2020 a.)

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä heistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991–2019*.

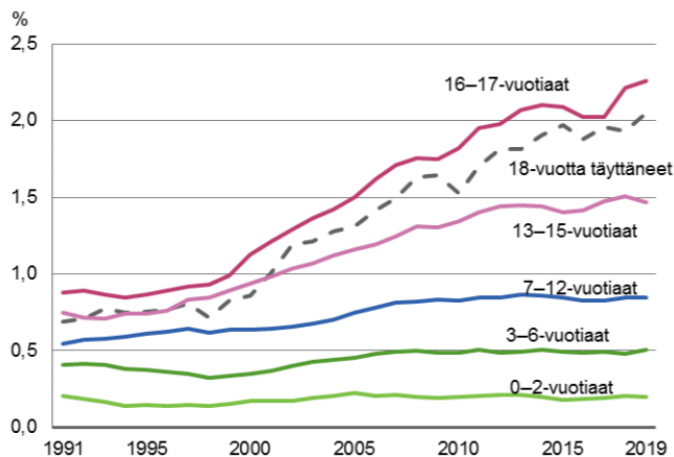

*Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisiin sijoituksiin että huostassa olleiden lukumääriin.

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret (THL 2020 a).

Vuonna 2019 Suomessa oli kiireellisesti sijoitettuja lapsia 0,4 prosenttia ja huostaanotettuja lapsia 1,1 prosenttia vastaavaan väestöön suhteutettuna. Määrät kuitenkin vaihtelivat maakunnittain. Esimerkiksi Kymenlaaksossa huostaanotettuja lapsia oli 1,5 prosenttia vastaavaan väestöön suhteutettuna ja Pohjanmaalla vain 0,5 prosenttia. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista poikia oli 9 997 (53%) ja tyttöjä 8931 (47%). Iältään 16–17-vuotiaita oli selkeästi eniten huostaanotettuina. (THL 2020 a.)

Kuvio 2. Vuoden aikana huostassa olleet lapset (lapsen ikä 31.12.2019) suhteutettuna vastaavanikäiseen väestöön vuosina 1991–2019, %*.

* Huostaanotto päättyy viimeistään silloin kun nuori täyttää 18 vuotta.

Kuvio 2. Huostassa olleet suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön (THL 2020 a).

Sijoitusmuodot erosivat selkeästi lapsen iän mukaan. 16–17-vuotiaista yli puolet oli sijoitettuna laitokseen, kun taas alle 6-vuotiaista lähes kaikki olivat perhesijoituksessa. Perhehoitoon sijoitetuista lapsista sukulais- ja läheisperheisiin oli sijoitettuna joka seitsemäs. Vuonna 2019 kaikista sijoitetuista lapsista 22 prosenttia sijoitettiin ensimmäistä kertaa elämässään. Sijoitusten kestot vaihtelivat paljon. Vuoden viimeisenä päivänä joka neljännes sijoitus oli kestänyt 7 kuukautta ja toinen neljännes lähes seitsemän vuotta. Huostaanottojen purkaminen on melko harvinaista. Esimerkiksi joulukuussa vuonna 2017 93 prosenttia huostaanotetuista 0–15-vuotiaista lapsista oli huostassa vielä vuonna 2019. (THL 2020 a.)

Aluehallintovirastot suorittavat kahden vuoden välein peruspalveluiden alueellisen saatavuuden arvioinnin. Vuonna 2019 arvioinnin kohteena oli myös lastensuojelulain perusteella sijoitettujen lasten opetus. Aiempien tutkimusten perusteella on havaittu, että noin puolella sijoitetuista lapsista on psykologisia ja käyttäytymiseen liittyviä ongelmia sekä ongelmia työmuistissa ja asioiden verbaalisessa käsittämässä. Sijoitetuilla lapsilla on myös yli kaksinkertainen riski koulu-uupumukseen verrattuna ikätovereihinsä sekä merkittävästi suurempi riski saada vaikeuksia oppimistaidoissa. Arvioinnin perusteella

sijoitetuista lapsista suurin osa (74,2%) opiskeli kuntien omissa kouluissa ja 17,4 prosenttia opiskeli lastensuojelulaitoksissa. Osa lapsista opiskeli myös toisen kunnan peruskoulussa tai sairaalakoulussa. Lähes joka kolmannelle (29,5%) sijoitetuista lapsista oli tehty erityisen tuen päätös. Arvioinnin perusteella eniten ongelmia sijoitettujen lasten opetuksessa aiheuttivat juuri kasvaneet erityisen tuen ja oppilashuollon tarpeet. Muita haasteita olivat lisääntynyt tarve erityisopettajille, mielenterveyteen liittyvät haasteet ja tiedotus koulutoimen ja kunnan sosiaalitoimen välillä. (aluehallintovirasto 2019.)

4.1 Sote-uudistus

Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistukseen on pyritty vuodesta 2005 lähtien kuuden eri hallituskauden aikana. Siihen ovat osallistuneet Vanhasen hallitus (2003–2007), Vanhasen toinen hallitus (2007–2011), Kataisen hallitus (2011–2014), Stubbin hallitus (2014–2015), Sipilän hallitus (2015–2019) ja Marinin hallitus (2019-). Uudistus on nähty välttämättömänä, ja sen tavoitteena on koko ajan ollut sote-palveluiden, etenkin peruspalveluiden saatavuuden parantaminen, yhdenvertaisten palveluiden turvaaminen, palvelutuotannon tehostaminen sekä hillitä palvelutarpeen kasvusta ja ikärakenteen heikkenemisestä aiheutuvaa kustannusten lisääntymistä. Valinnanvapausjärjestelmän osalta tavoitteena on lisäksi ollut palvelutuotannon monipuolistaminen ja itsemääräämisoikeuden vahvistaminen. Sote-uudistuksen painopisteet ja keinot ovat kuitenkin muuttuneet eri hallituskausien aikana. Haasteita uudistukselle ovat luoneet aikataulukkiiret, poliittisen ohjauksen ongelmat, uudistusten nojautuminen yksittäisiin sote-käytäntöihin ja perustuslailliset ongelmat. (Valli-lintu 2017, 1, 40–50.)

Marinin hallitusohjelmaan on kirjattu, että hallitus valmistelee sote-uudistusta huomioiden aiempien vaalikausien valmistelut ja perustuslain reunaehdot. Sote-palveluiden painopistettä siirretään ennaltaehkäisevään toimintaan ja perustason palveluihin. Palveluiden järjestäminen kootaan kuntia suuremmille itsehallintoalueille. Mahdollisuus palveluiden käyttöön yli maakuntarajojen säilytetään, ja maakunnat tulevat tekemään yhteistyötä keskenään. Erityistason palvelut säilyvät viidellä yhteistoiminta-alueella. Sote-palvelut tuotetaan pääsääntöisesti julkisina, mutta yksityinen ja kolmas sektori täydentävät palveluita. Palveluseteli uudistusta ja linjauksia henkilökohtaisen budjetin

käyttöön otosta valmistellaan yhdenvertaisten ja sujuvien palveluiden turvaamiseksi sekä yksilön itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi. Maakuntien rahoitus tulee perustumaan pääsääntöisesti valtion rahoitukseen. Palveluiden vaikuttavuutta ja tuottavuutta parannetaan, kustannusten nousua hillitään ja palveluiden läpinäkyvyyttä ja avoimuutta lisätään. Uusien tieto- ja tiedonhallintajärjestelmien, kattavan tietopohjan ja yhtenäisen raportointitavan rahoitusta turvataan. Alueelliset erityispiirteet pyritään huomioimaan ja tasa-arvoiset palvelut turvaamaan sekä suomen- että ruotsinkielisille. Palvelujen kehittämisessä painotetaan tutkittua tietoa ja tiedolla johtamista, perus- ja erityistason palvelujen integrointia, eri ammattiryhmien välisen yhteistyön saumattomuutta, palveluiden tuottamisesta ihmisen lähellä, kotiin vietävien palveluiden lisäämistä kehittämällä digitaalisia ja etäpalveluita sekä sosiaalityön tutkimusta ja sen osaamista valtion rahoitusta suuntaamalla. Erityisesti lasten ja nuorten, haavoittuvassa asemassa olevien, ikääntyneiden ja paljon palveluita tarvitsevien hyvinvointia ja toimintakykyä turvataan. (Valtioneuvosto 2019.)

Osana sosiaali- ja terveystalouden rakennemuutosta Sipilän hallituskaudella vuonna 2016 käynnistettiin lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) ja sitä on jatkettu myös Marinin hallituskaudella. Kärkihankkeessa keskitytään kolmen eri kokonaisuuden kehittämiseen: ”perhekeskukset ja lasten, nuorten ja perheiden varhainen tuki arjessa, lasten ja nuorten matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä lastensuojelun monialaisuus”. (THL 2021.)

LAPE-ohjelman tavoitteena on:

1. ”lasten, nuorten ja perheiden tuen, hyvinvoinnin ja oppimisen edellytysten vahvistaminen;
2. asiakaskokemuksen parantuminen lapsiperhepalveluissa;
3. raskaiden palvelujen tarpeen väheneminen;
4. työn vaikuttavuuden lisääntyminen;
5. ammattilaisten työssä jaksamisen parantuminen;
6. eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen”.

(THL 2021).

Hankkeessa lastensuojelun palveluita pyritään kehittämään entistä asiakaslähtöisemmiksi ja kokonaisvaltaisemmiksi siten, että ne ovat osa erityisen ja vaativan tason palveluita. Tavoitteena on myös työmuotojen kehittäminen, laadun vahvistaminen, toiminnan moniammatillisuus, sosiaalityön suhdeperustaisuuden lisääntyminen, systemisen toimintakulttuurin vahvistaminen sekä tutkimukseen perustuvan valtakunnallisesti organisoidun kehittämistyön lisääminen. Lastensuojelun kehittäminen on ohjelmassa jaettu viiteen eri osa-alueeseen: lastensuojelun systeminen toimintamalli, lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus, lastensuojelun laitoshoidon malli, lastensuojelun perhehoito sekä sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. (THL 2020 b.) Lastensuojelun laitoshoidon osalta tavoitteena on määritellä asiakkaiden tarpeisiin vastaavan, vaikuttavan ja laadukkaan laitoshoidon keskeiset periaatteet, joiden pohjalta vahvistetaan työskentelyä ja kehitetään palveluita (THL 2017).

4.2 Lastensuojelun hankkeita ja muuta kehittämistä

LAPE-ohjelman lisäksi lastensuojelun saralla on käynnissä muitakin hankkeita, kuten Kysy ja kuuntele - sijoitettujen lasten hyvinvointi ja systemaattinen kuuleminen, Barnahus-hanke sekä Kansallinen tietopohja lastensuojelulain nojalla ympärivuorokautista hoitoa lapsille, nuorille ja perheille antavista yksiköistä (Lasteri). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on viime vuosina toteuttanut myös lastensuojelun levittäminen ja juurruttaminen (Syty!) ja Lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushanke (LaskeTut) hankkeet. (Lastensuojelu ja THL 2021.) Lastensuojelun keskusliitto on puolestaan ollut toteuttamassa Kaikille eväät elämään -avustusohjelmaa, Perheet keskiöön! -koordinaatiohanketta ja Lapset SIB-koordinaatiohanketta. Hankkeissa on mukana myös muita järjestöjä ja toimijoita. Näiden hankkeiden tarkoituksena on tukea lastensuojelun ennaltaehkäisevää toimintaa. (Lastensuojelun keskusliitto 2021 a.)

Taulukko 3. Lastensuojelun hankkeita.

Kysy ja kuuntele – Sijoitettujen lasten hyvinvointi ja systemaattinen kuuleminen (2019-2021)	Hankkeen tarkoituksena on tutkia sijoitettujen lasten ja nuorten kohtelua, kokemuksia ja hyvinvointia, lasten systemaattista kuulemistä ja sijaishuollon epäkohtiin puuttumista. Lisäksi tavoitteena on kehittää sosiaalialan ammattikäytäntöjä, etenkin valvontaa, sekä parantaa sijoittajakuntien ja
--	--

	<p>muiden valvontaviranomaisten välistä yhteistyötä. (Kysy ja kuuntele - sijoitettujen lasten hyvinvointi ja systemaattinen kuuleminen, 2019.)</p>
Barnahus (2019-)	<p>Hankkeen lähtökohtana on eurooppalainen Barnahus-malli, joka on kehitetty väkivallan uhriksi tai todistajaksi joutuneiden lasten kohtaamiseen. Hankkeen tavoitteena on ”väkivaltaa kokeneiden lasten ja perheiden tarvitseman tuen ja hoidon koordinaation sekä sisällön kehittäminen, lapsiystävällisten kohtaamisten ja tilojen varmistaminen kaikille lapsille, joita kuullaan oikeudellisessa kontekstissa, moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen (poliisi, syyttäjä, oik. psyk. yksiköt, lastensuojelu, somaattinen ja psykiatrinen sairaanhoito, koulu, varhaiskasvatus, neuvola) ja mallien jalkauttaminen, rikosilmoituksesta tuomioon kuluvaan viiveeseen vaikuttaminen viranomaisyhteistyön keinoin sekä maksuttomien, tutkittuun tietoon perustuvien verkkokoulutusten rakentaminen kaikkien lapsiin kohdistuvia väkivaltaepäilyjä kohtaavien ammattilaisten ulottuville”. (Barnahus-hanke 2021; Barnahus-malli 2021.)</p>
Kansallinen tietopohja lastensuojelulain nojalla ympärivuorokautista hoitoa lapsille, nuorille ja perheille antavista yksiköistä (Lasteri) (2019-2021)	<p>Hankkeen tarkoituksena on selvittää lastensuojelulain nojalla ympärivuorokautista hoitoa lapsille, nuorille ja perheille antavien yksiköiden nykytilannetta, eri puolella maata käytössä olevat sijoituskäytännöt, toimintatavat ja käytössä olevat tietopohjat sekä kilpailutuksessa käytettyjä määrittelyjä ja palvelukuvauksia. Tavoitteena on tuottaa ehdotuksia sijaishuoltopaikkojen luokitteluun, henkilöstön rakenteen ja osaamisen kuvaukseen ja palvelujen ja toiminnan sisältöjen määrittelyyn, täsmentää viranomaistahojen rooleja ja yhteistyötä, luoda sisältö ja kehittää tekninen alusta sijaishuollon ympärivuorokautisen hoidon hakuohjelmaksi sekä sisällyttää tietokantaan keskeinen sijaishuoltoyksiköiden toimintaa koskeva valvontatieto kanteluista, päätöksistä ja tarkastuskäynneiltä. Tietokanta mahdollistaisi ja vahvistaisi sijaishuollon ohjauksen, seurannan ja kehittämisen tehtäviä. (Lasteri 2021.)</p>
Syty! (2019)	<p>Hanke keskittyi lastensuojelun systemaattiseen toimintamallin ympärille, joka tarkoittaa lastensuojelun organisointia tiimityöksi, jossa lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää tuetaan moniammatillisella tiimillä, jossa on mukana myös perheterapeutti. Hankkeen tavoitteina oli ”levittää ja juurruttaa systemaattista toimintamallia lastensuojeluun, luoda systemaattisen lastensuojelun toimintamallin pysyvää toimeenpanoa varten kunnalliset, alueelliset ja kansalliset tukirakenteet, varmistaa johdon ja yhteistyökumppaneiden perehdytys ja sitoutuminen, luoda rakenteet tiimien ja</p>

	<p>henkilöstön koulutusten järjestämiseen ja tarjota perehdyttävää koulutusta laajasti lastensuojelutiimeille, perehdyttää lastensuojelun yhteistyökumppaneita mallin toimintaperiaatteisiin ja yhteistyöhön systeemisten tiimien kanssa sekä tuottaa arviointi ja tutkimustietoa systeemisestä toimintamallista, vaikutuksista ja kehittämistarpeista”. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on järjestänyt hankkeeseen liittyen työpajoja, seminaareja ja koulutusta. (Syty! 2020.)</p>
LaskeTut (2013–2015)	<p>Hankkeen tavoitteena oli kaltoinkohtelun riskissä olevien ja kaltoinkohdeltujen lasten mahdollisimman varhainen tunnistaminen sekä tehokkaamman ja tarkoituksenmukaisemman suojelun ja avun saaminen. Lisäksi tarkoituksena oli selkeyttää lapsia ja perheitä kohtaavien ammattilaisten vastuuta ja yhteistyötä sekä vahvistaa lastensuojelun vaikutuksia ja vaikuttavuutta sekä seurantaa koskevaa tietopohjaa ja lastensuojelututkimusta ja sen koordinaatiota. Hankkeen aikana tuotettiin useita julkaisuja: ”Lastensuojeluilmoitusprosessi moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta, Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset (HuosTa-hanke), Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi: Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi, Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa sekä Selvitys ja ehdotus lastensuojeluasian syylokituksesta”. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on hankkeen pohjalta tuottanut oppaan ja verkkokoulutusta. Lisäksi sen pohjalta on aloitettu laaja-alaisen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiaineiston (Lapsisto) suunnittelu, jonka tavoitteena on ”tuottaa seurantatietoa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista, seurata myös haavoittuvien ryhmien hyvinvoinnin kehitystä, kehittää välineitä lastensuojelun ja lasten ja perheiden palvelujen vaikutusten seurantaan sekä edistää rekisterien käyttöä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointitutkimuksessa. (LaskeTut 2019.)</p>
Kaikille eväät elämään (2017–2020)	<p>Avustusohjelman tavoitteena oli vähentää eriarvoisuutta torjumalla ylisukupolvista syrjäytymistä ja edistämällä lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Ohjelma sisälsi 23 eri kehittämishanketta, kuten Ero lapsiperheessä – Pohjanmaa -hanke, Kaikkien naisten talo, Lasi-lapsuus – Haastava arki -hanke, Minullakin on kerrottavaa – harrastuksesta sisältöä ja iloa lapsen elämään, #Munperheet – Kohti suunnitelmallista perheen jälleenyhdistämistä -hanke ja Oikeus turvalliseen arkeen</p>

	-hanke. Hankkeiden avulla on tuettu lapsi, nuoria ja perheitä sekä jaettu soteammattilaisille tietoa ja hyviä käytäntöjä. (Lastensuojelun keskusliitto 2021 b.)
Perheet keskiöön! (2018–2021)	Hankkeen tavoitteena on kiinnittää järjestöjen tarjoama tuki ja palvelut osaksi perhekeskustoimintaa. Tavoitteeseen pyritään vahvistamalla valtakunnallista ja alueellista yhteiskehittämistä, vahvistamalla osallisuutta sekä viestinnällä. Hankkeessa on kehitetty erilaisia toimintamalleja ja käytäntöjä helpottamaan järjestöjen kiinnittymistä perhekeskuksiin. Hankkeen toteuttamisessa perheet ovat keskeisessä asemassa ja lapset, nuoret ja perheet otetaan mukaan suunnittelemaan, toteuttamaan, arvioimaan ja kehittämään perhekeskustoimintamallia. (Lastensuojelun keskusliitto 2021 c.)
Lapset SIB (2019-)	koordinaatiorahastossa on kyse uudeltaisesta keinosta tukea ennaltaehkäisevästi lapsia, nuoria ja perheitä rahoituksen avulla. Ohjelmassa kerätään varoja SIB-rahastoon institutionaalisilta ja yksityisiltä sijoittajilta. Näistä rahastoista rahoitetaan lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviä hankkeita. Jokaisella mukana olevalle kunnalle valitaan oma kohderyhmä, jonka lastensuojelun asiakkuus on ennaltaehkäistävissä intervention keinoin. Tälle kohderyhmällä räätälöidään palvelukokonaisuus ja asetetaan tavoitteet. Tavoitteiden saavuttaminen säästää yleensä kustannuksia lähtötilanteensa verrattuna, ja kunta palauttaa saavutettujen tulosten avulla säästetyistä varoista vain osan takaisin rahastoon. Lapset SIB -malli soveltuu erityisesti ehkäisevän ja edistävän toiminnan resursoimiseen ja vaikuttavaan toteutukseen. (Lastensuojelun keskusliitto 2021 d.)

Sosiaali- ja terveysministeriöllä on puolestaan käynnissä lasten ja nuorten vaativimpien palvelujen osaamis- ja tukikeskuksia valmisteleva työryhmä, LASTA-hanke ja lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä. (STM 2021.) Lasten ja nuorten vaativimpien palvelujen osaamis- ja tukikeskuksia valmisteleva työryhmän tarkoituksena on kehittää OT-keskus, joka on ”uusi integratiivinen palvelurakenne lasten, nuorten ja perheiden kaikin vaativimpien palvelujen varmistamiseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä palvelujen yhteistyöaluetasoiseen koordinointiin”. (STM021:00/2019.) LASTA-hankkeen tavoitteena on lastenasiantalo (Barnahus) -mallin juurruttaminen yliopistosairaalaapaikkakunnille. Lastenasiantalo on ”toimintamalli, jossa eri viranomaiset toimivat

keskinäisessä yhteistyössä tilanteissa, jossa lapsen epäillään joutuneen seksuaalisen tai fyysisen kaltoinkohtelun kohteeksi”. Sen keskeisiä periaatteita ovat lapsiystävällisyys, turvallisuus sekä ajantasaiset ja tarvelähtöiset palvelut. (STM041:00/2019.) Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä selvittää lastensuojelun jälkihuollon kehittämistarpeita. Lastensuojelun jälkihuoltoa on tarve uudistaa vastaamaan paremmin jälkihuollossa olevien lasten ja nuorten tarpeisiin. (STM008:00/2019.)

Hallitus on myös jättänyt esityksen lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lain-säädännöksi. Esitys perustuu lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamisryhmän syyskuussa 2020 julkaisemaan loppuraporttiin. Sen tavoitteena on ”helpottaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työn kuormittavuutta sekä tehostaa lastensuojelun avo-huollon ja sijaishuollon laadukkaita palveluja ja siten ehkäistä lapsen sijoituksen tarpeen syntymistä, lyhentää sijoituksen pituutta, vähentää lapsen sijaishuoltopaikkojen siirtoja, pienentää kilpailutuksesta aiheutuvia alueellisia eroja sekä edistää perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuuksia”. Lisäksi sillä pyritään vahvistamaan sijoitettujen lasten oi-keutta tarvitsemiinsa sote-palveluihin, vähentää erityisen huolenpidon tarvetta sekä turvata riittävän pitkä aika erityisen huolenpidon jaksolle. (STM004:00/2021.)

Sosiaali- ja terveysministeriöllä on käynnissä yllä mainittujen hankkeiden lisäksi useita muita hankkeita ja säädösvalmisteluita, jotka voivat vaikuttaa myös lastensuojelun asi-akkaisiin. Lastensuojelun piirissä olevien lapsien, nuorten ja perheiden ongelmat ovat usein monisyisiä. Sosiaaliturvauudistuksella pyritään sosiaaliturvan toiminnalliseen ja rakenteelliseen kehittämiseen. Työkykyohjelman tarkoituksena on ”tukea osatyökykyis-ten työttömien ja pitkäaikaistyöttömien työhön pääsyä ja työssä pysymistä, ehkäistä työttömyyden pitkittymistä ja työkyvyttömyyttä sekä lisätä heikossa työmarkkina-ase-massa olevien työelämäosallisuutta”. Mielenterveysstrategia 2020–2030 -strategian ta-voitteena on mielenterveystyön tavoitteellisuuden ja jatkuvuuden turvaaminen. Yksi strategian painopistealueista on lasten ja nuorten mielenterveyden rakentuminen ar-jessa. Kuntoutuksen uudistuksessa tavoitteena on oikea-aikainen, yhdenvertainen, oh-jattava ja kustannustehokas järjestelmä, joka vahvistaa kuntoutujan pärjäämistä omassa toimintaympäristössään. Lapsistrategian pohjana toimii YK:n lapsen oikeuksien sopimus

ja sen tavoitteena on yhteiskunta, joka kunnioittaa lapsia. Tarkoituksena on luoda lapsi- ja perhemyönteisen Suomen visio, joka ylittää hallituskaudet ja yhdistää eri hallinonala. Keskeistä on sitoutua arvioimaan päätösten lapsivaikutuksia, edistää lapsibudjetointia sekä vahvistaa lasten ja nuorten hyvinvointia ja osallisuutta. Perhevapaaudistuksen tavoitteena on, että ”perhevapaat ja hoitovastuu jakautuvat perheissä tasaisesti molempien vanhempien kesken, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo työelämässä vahvistuvat ja sukupuolten väliset palkkaerot pienenevät”. Asunnottomuutta vähentävien sote-palvelujen kehittämiseen tähtäävässä hankkeessa kehitetään asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveyspalveluita esimerkiksi matalan kynnyksen palveluita henkilöille, jotka ovat heikossa asemassa ja joilla on laajoja ja monialaisia asumiseen liittyviä tuen tarpeita. (STM 2021.)

Lastensuojelun ajankohtainen vaikuttaja on myös lapsiasiavaltuutettu. Lapsiasiavaltuutettu on riippumaton ja itsenäinen viranhaltija, joka edistää lapsen oikeuksien ja edun toteutumista sekä varmistaa, että lainsäädännössä ja päätöksenteossa otetaan huomioon lasten oikeudet ja asema. Suomessa on toiminut lapsiasiavaltuutettu vuodesta 2005 lähtien. Nykyinen lapsiasiavaltuutettu on Elina Pekkarinen. Lapsiasiavaltuutetun tukena on lapsiasianeuvottelukunta, joka on asetettu lapsen aseman ja oikeuksien sekä niihin liittyvän viranomaisten yhteistyön edistämistä varten. Lapsiasiavaltuutetun strategiassa 2019–2024 tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten mielipiteiden selvittämistä ja niistä viestimistä. (Lapsiasiavaltuutettu 2021.)

5 AIKAISEMPI TUTKIMUS LASTENSUOJELUSTA JA TUTKIMUKSEN TARVE

Viime vuosina kiinnostus lastensuojelun ja etenkin lastensuojelun sijaishuollon tutkimukseen on lisääntynyt niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Huomion keskipisteenä ovat olleet sekä laitoshoidolle vaihtoehtoiset ehkäisevät palvelut ja perhehoidon kehittäminen että toimivien kuntouttavien ja kasvatuksellisten laitoshoidon orientaatioiden kehittäminen ja erilaisten toimintamallien vertailu. Myös lastensuojelun menneisyyteen liittyvät selvitykset ovat olleet yleisiä, ja ne ovat nostaneet sijaishuollossa lapsiin kohdistuneen kaltoinkohtelun pinnalle. (Eronen & Laakso 2016, 26.)

Tarja Heinon (2020) mukaan lapsen asemaa koskevan tilastollisen seurannan ja lastensuojelututkimuksen vakiinnuttaminen on ollut Suomessa agendalla yli 40 vuoden ajan, kansainvälisen lapsen vuoden 1979 ehdotuksista lähtien. Tavot toteuttaa sekä kampaailu yleisen ja erityisen välillä ovat leimanneet kehitystä. 1980-luvulla lastensuojelututkimuksen ulkoiset ja sisäiset edellytykset alkoivat selkiytyä ja sosiaalihuolto kokosi lastensuojelun tutkijoita ja tutkimusta. Sosiaalihuollon ja sosiaali- ja terveysministeriön toiminnan perustaksi tehtiin laajojakin tutkimuskatsauksia. Myös lastensuojelun tietopoliittisen ohjelman laatiminen käynnistettiin. Lapsuustutkimuksessa alkoi tapahtua kansainvälistymistä ja pohjoismainen yhteistyö keskusvirastojen kanssa lastensuojelun kehityksen ja tutkimuksen seurannassa alkoi vakiintua.

1990-luvulla projektikehittäminen alkoi vilkastua ja laadittiin useita lastensuojeluun kytkeytyviä väitöskirjoja. Lastensuojelututkimusta tehtiin monesta eri näkökulmasta, mutta lähinnä sosiaalityön tieteenalalla. Stakesin rooli vahvistui tutkimus- ja kehittämiskeskukseksi ja erilaisia tutkimus- ja kehittämisraportteja julkaistiin runsaasti. 1990-luvun teemoista osa on juurtunut ja kehittynyt edelleen tähän päivään asti, kuten taiteen merkitys lastensuojelussa, verkostotyö, perhetyö, dialogit ja läheisneuvonpito sekä kehityksen aineistollinen seuranta. (Heino 2020.)

2000-luvulla lastensuojelututkimus sinnitteli suurten organisaatiouudistusten ja hankkeiden muutoksessa. Lastensuojelun saralla toteutettiin kuitenkin useita projekteja ja hankkeita sekä tehtiin laaja lastensuojelun tutkimuskatsaus. Painopiste siirtyi kohti

valtionhallinnon politiikkaohjelmia ja sektoritutkimuksen uutta ohjausjärjestelmää. Vaikuttavan tutkimustiedon tuottamisen edellytykseksi nähtiin toimivat rakenteet. Rakennetta ei syntynyt, mutta käytäntöjä luotiin ja vahvistettiin. Myös edellytykset monitieteiseen vahvistuivat ja selvitykset alettiin arkistoida. (Heino 2020.)

2010-luvulla lastensuojelututkimusta koordinoitiin LasTut-hankkeessa, jota rahoitti ITLA. Sen keskeisenä tavoitteena oli edistää lastensuojelututkimusta luomalla lastensuojelututkimuksen eri tahoja verkostoiva rakenne. Pysyvää rakennetta ei kuitenkaan saatu aikaan. Rahoitusta myönnettiin myös muulle tutkimukselle. Vilja Eerikan traagisen kuoleman jälkeen käynnistettiin uusia selvityksiä ja hankkeita. Ratkaisuksi lastensuojelututkimuksen haasteisiin on ehdotettu hallinnonalojen yhteistyön käynnistämistä tutkimusverkoston vahvistamiseksi ja lastensuojeluakatemian perustamiseksi sekä lapsi- ja perhetutkimusinstituutin perustamista. 2010-luvulla tutkimuksen rahoitusrakennetta uudistettiin, mikä on tarkoittanut tiettyjä sopeuttamistoimia. Lastensuojelun tutkimusperustan koontiin ja vahvistamiseen tarvittaisiinkin lisää rahoitusta ja rahoittajia. (Heino 2020.)

Jatkuvat muutokset toimintaympäristössä ja organisaatioissa ovat luoneet haasteita lastensuojelututkimukselle. Tutkimusta on tähän mennessä yritetty koota ja koordinoida pienellä joukolla erilaisin järjestelyin. Jatkuvuus on ollut ja on yhä edelleen hyvin henkilösidonnaista. Lastensuojelututkimuksen koordinoinnin tarve onkin havaittu hyvin tarpeelliseksi. Vaikka monen tahon roolit ovat selkiytyneet, rakenteet ovat hajallaan. Hajanaisuus puolestaan kuluttaa tutkimusresursseja ja vaikeuttaa pitkäjänteistä tutkimustyötä. Tästä huolimatta lastensuojelututkimus on vahvistunut ja kehittynyt vuosi vuodelta niin tavoiltaan, teemoiltaan kuin toimijarakenteeltaankin. Tutkimukset ovat menetelmiltään vahvistuneet ja monipuolistuneet. Tutkimusta alkaa olla paljon, mutta se on melko pisteittäistä. (Heino 2020.)

Kokemustiedon puute on nähty lastensuojelututkimuksen yhdeksi katvealueeksi. Kokemustiedolla nähdään olevan hyötyä lastensuojelun menetelmien ja toiminnan kehittämisessä ja vaikuttavuuden lisäämisessä. Lasten kokemukset saattavat erota merkittävästikin aikuisten tulkinnoista. Tärkeää olisikin lisätä tutkimusta niin lasten, vanhempien

kuin työntekijöidenkin kokemuksista lastensuojelussa. (Pekkarinen 2011, 51–53.) Lastensuojelututkimus, joka käsittelee lasten kokemuksia, on kuitenkin lisääntynyt 2010-luvulla. Esimerkiksi Tuija Eronen, Kati Hämäläinen, Marita Törrönen, Teemu Vauhkonen, Maarit Valkonen, Timo Pasanen, Elina Pekkarinen ja Riitta Laakso ovat tutkineet aihetta. Tutkimukset ovat osoittaneet, että lasten kokemuksen ovat moniulotteisia ja heillä on sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia sijaishuollosta. Kokemusten tutkimuksissa on kuitenkin ollut puutteita, koska kokemuksia on usein kerätty vain yhdestä tai kahdesta laitoksesta ja alakoululaisten ja vammaisten lasten kokemukset ovat jääneet tutkimusten ulkopuolelle. Tutkimustieto on myös pirstaleista ja kokonaiskuvan saaminen lasten kokemuksista on vaikeaa. Lasten kokemuksia myös tarkastellaan usein jälkikäteen muisteltuna. Vaikka kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ryhmä on melko marginaalinen, heidän määräänsä ei voida pitää pienenä. Heidän kokemuksistaan tietäminen on tärkeää ihan jokaisen lapsen kannalta. (Laakso 2019, 5–6, 11–13, 18.)

Taulukko 4. Viimeaikaisia kokemuksiin perustuvia lastensuojelututkimuksia (Laakso 2019, 18).

Sarianna Reinikainen (2009)	Nuoriskodista maailmalle – Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä
Tuija Eronen (2012)	Lastenkoti osana elämäntarinaa - Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista
Kati Hämäläinen (2012)	Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen.
Marita Törrönen & Teemu Vauhkonen (2012)	Itsenäistyminen elämänvaiheena: Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista
Maarit Valkonen & Timo Pasanen (2012)	Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta.
Sointu Kestilä (2016)	Nuoreksi aikuiseksi epävakassa kasvu ympäristössä – Nuorten kokemuksia arjessa selviytymisestä ja kasvuolosuhteista lastensuojelulapsena
Elina Pekkarinen (2017)	”Mä oon ollut tässä asiakirja muitten joukossa” - Koulu- kodeista aikuistuneiden kokemuksia lastensuojelusta
Riitta Laakso (2019)	”Ne näki musta” - Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset

Sosiaali- ja terveysministeriö on myös teettänyt vuosina 2014–2016 selvityksen lastensuojelun sijaishuollon epäkohdista ja lasten kaltoinkohtelusta 1937–1983. Selvityksen lähtökohtana oli kokemuspohja ja siinä haastateltiin 299 henkilöä, joista suurin osa oli itse kaltoinkohtelua kokeneita, mutta myös jonkin verran lastensuojelussa työkenneleitä tai sitä sivusta seuranneita henkilöitä. (Hytönen, Malinen, Salenius, Haikari, Markkola, Kuronen & Koivisto 2016, 1–2.) Osana kouluterveyskyselyä vuonna 2019 toteutettiin tutkimus sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja palvelukokemuksista. Siinä sijoitettujen lasten kokemuksia verrattiin muihin ikätovereihin. (Ikonen, Eriksson & Heino 2020, 1.) Myös Lastensuojelun keskusliitto on halunnut tarinoiden avulla tuoda esiin lastensuojeluna asiakkaiden ääniä, tarinoita, kokemuksia ja ajatuksia. Elina Hirvonen ja Juuli Hurskainen toimittivatkin yhteistyössä Lastensuojelun keskusliiton kanssa vuonna 2019 kirjan *Minä jaksan tämän päivän -Tarinoita lastensuojelusta*. Siinä 15 nuorta kertoo tarinan omakohtaisista kokemuksistaan lastensuojelusta. (Hirvonen & Hurskainen 2019, 5–7.) Pesäpuu ry on puolestaan laatinut edeltävän lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttilan toiveesta kirjan *Kokemus opettaa – Voimatarinat lastensuojelussa*. Siinä Selviytyjät ja VOIMA VAIKUTTAA -nuorten kokemusasiantuntijoiden verkoston jäseniä jakavat omia kokemuksiaan voimatarinoiden muodossa. (Pesäpuu ry 2017, 3–5.) Kokemusasiantuntijoiden ääniä onkin tuotu esiin viime aikoina runsaasti erilaisia julkaisuina ja erilaissa tapahtumissa, kuten Lastensuojelupäivillä. Myös kansainvälinen tutkimus sijoitettujen lasten kokemuksista on lisääntynyt viime aikoina laajasti (Heino 2020, 18).

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä kappaleessa esitellään tutkimuksen kohderyhmä, tutkimusote, tiedonkeruumenetelmä sekä analysointimenetelmä.

6.1 Tutkimusote

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla lastensuojelun laitoshoidossa asuneiden kokemuksia lastensuojelun sijaishuollosta. Laadullinen tutkimus perustuu henkilöiden subjektiivisten näkemysten ja kokemusten tarkasteluun, joka kerätään luonnollisissa tilanteissa (Puusa & Juuti 2020, 56). Tässä tutkimuksessa haluttiin saada kokonaisvaltainen ja syvälinen käsitys tutkittavasta ilmiöstä. Pääosassa ovat tutkittavien henkilöiden näkökulmat ja kokemukset. Tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkimuksen kohdetta ja eläytymään hänen kokemukseensa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tehtävänä on välittää kuvaa tutkittavien ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista (Hirsjärvi & Hurme 2000, 41).

6.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat lastensuojelun laitoshoidossa asuneet henkilöt, joiden sijaishuolto on päättynyt alle viiden vuoden sisällä. Sijaishuollon päättymisestä kuluutta aikaa rajattiin, koska haluttiin tuottaa ajankohtaista tietoa. Tutkittavaksi otettiin ainoastaan täysi-ikäisiä henkilöitä, koska alaikäisten tutkiminen ei ole välttämätöntä tutkimustulosten kannalta.

Tutkittavat pyrittiin hankkimaan Vaasan julkinen puskaradio -Facebook-ryhmän kautta. Vaasan julkinen puskaradio on tarkoitettu kaikille vaasalaisille ja siellä saa mainostaa tapahtumia, jutella ajankohtaisista asioista ja keskustella vapaasti. Ryhmässä on yhteensä yli 27 000 jäsentä. Ryhmään jaettiin julkaisu, joka oli kutsu osallistua haastatteluun. Saateteksti on tutkimuksen liitteenä. Facebook-ryhmän kautta tutkittavia saatiin mukaan ainoastaan kaksi. Muut haastatellut tavoitettiin lastensuojelun verkostotoimijoiden kautta.

6.3 Aineistonkeruu

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelutilanteessa tutkittava ja tutkija ovat suorassa vuorovaikutuksessa, mikä mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen itse tilanteessa ja vastausten taustalla olevien motiivien ymmärtämisen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34). Lastensuojelu on laaja-alainen konteksti ja tutkittavien vastaukset voivat olla hyvin monitahoisia. Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä mahdollisti vastauksien selventämisen ja syventämisen sekä sanattoman viestinnän havainnointia. Haastattelutilanteessa tutkittavalle annetaan tilaisuus tuoda esiin näkemyksiään ja kokemuksiaan mahdollisimman vapaasti ja henkilö nähdään tutkimuksessa merkityksiä luovana ja aktiivisena osapuolena (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35).

Teemahaastattelun lähtökohtana on oletus, että kaikkia kokemuksia, ajatusrakennelmia ja uskomuksia voidaan tutkia menetelmän avulla (Puusa & Juuti 2020, 107). Tähän tutkimukseen teemahaastattelu sopi, koska siinä haluttiin korostaa tutkittavien subjektiivista kokemusta ja hänen omaa elämismaailmaansa. Teemahaastattelun runko rakennettiin tutkimuksen teoreettista viitekehystä hyödyntäen. Tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä olennaiset tekijät tulee selvittää perehtymällä aiheeseen liittyvään aiempaan tutkimukseen ja kirjallisuuteen (Puusa & Juuti 2020, 107). Tutkimuksessa ei hyödynnetty valmiita mittareita tai malleja.

Tutkija laati etukäteen teemahaastattelun teemat ja tarkentavat kysymykset. Teemahaastattelussa osa lähtökohdista on päätetty ennalta ja se onkin koko tutkimusprosessin yksi tärkeimmistä vaiheista (Puusa & Juuti 2021, 107). Teemahaastattelu kuitenkin toteutetaan vapaamuotoisesti ja joustavasti. Kaikki valitut teemat käydään läpi, mutta laajuus ja järjestys, sananmuodot ja kysymisen tapa voivat vaihdella (Puusa ja Juuti 2020, 108.)

Tutkittavat allekirjoittivat ennen haastattelun toteuttamista paperisen version saatekustista. Paperiversio sisälsi paikan allekirjoituksille, jossa haastateltava suostuu haastatteluun ja haastattelun äänitykseen. Haastattelut kestivät 1–3 tuntia. Haastateltavat saivat itse valita paikan haastattelun toteuttamiselle. Jos heillä itsellä ei ollut toiveita,

ehdotettiin heille haastattelupaikaksi Vaasan ammattikorkeakoulun varattavissa olevia tiloja Aleresta. Haasteltaville tarjottiin myös mahdollisuus haastattelun suorittamiseen etäyhteydellä Teams:ssä vallitsevan koronatilanteen vuoksi. Kaksi haastattelua toteutettiin tutkittavien asumispalveluksikoissa ja yksi Vaasan ammattikorkeakoululla. Loput haastattelut suoritettiin etänä Teams:ssä. Tutkimuslupaa ei haettu, koska tutkimusta ei toteutettu missään tietyssä organisaatiossa.

6.4 Analysointimenetelmä

Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Analysoinnissa pyrittiin luomaan laajasta aineistosta selkeä kokonaiskuva, jonka pohjalta luotiin tulkinta tutkitusta aiheesta. Analyysin tavoitteena on kuvailla, ymmärtää ja tulkita tutkittavaa ilmiötä (Puusa ja Juuti 2020, 139). Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus laatia teoriaa, vaan siinä esitetään esimerkinomaisia tietoja tai tehdään tyypittelyjä (Puusa & Juuti 2020, 56). Tutkimuksessa pyritään keräämään sellainen aineisto, jonka avulla on mahdollista tehdä uskottavia päätelmiä tutkittavasta ilmiöstä. Analyysissä on pyrittävä perehtymään huolellisesti jokaisen tapaukseen, jokaista tapausta käsiteltävä yksittäisenä kokonaisuutena, kutakin yksittäistapausta tarkasteltava useista eri näkökulmista ja vasta tämän jälkeen etsittävä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia yksittäisten tapausten välillä. (Puusa & Juuti 2020, 143.) Raportissa pyritään kuvaamaan analyysiprosessia selkeästi ja ymmärrettävästi. Sisällönanalyysi on yleinen keino jäsentää empiiristä aineistoa laadullisessa tutkimuksessa. Se ei ole yksittäinen menetelmä, vaan tarkoituksenmukainen viitekehys, jonka avulla aineistoa on mahdollista tarkastella monipuolisesti. (Puusa & Juuti 2020, 176.)

Induktiivisessa sisällönanalyysissä pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja. Tarkoituksena ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen, vaan analyysin lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Aineiston analysointi aloitettiin heti tiedon keruun jälkeen. Tutkimustuloksien esittelyssä pyrittiin välttämään tulkintoja ja analysoitiin vain niitä asioita, jotka oli selkeästi ilmaistu haastattelussa.

Analysointi eteni vaiheittain. Aineiston analysointi aloitettiin haastattelujen litteroinnilla eli kirjoittamalla ne puhtaaksi sanatarkasti. Tämän jälkeen aineistoon perehdyttiin lukemalla sitä useita kertoja läpi. Analyysiyksiköiksi valittiin lause tai ajatuskokonaisuus, joka kuvasi tutkittavan kokemusta. Alkuperäisperäisilmaisut pelkistettiin, jonka jälkeen ne ryhmiteltiin ja lopuksi abstrahoitettiin. Teemahaastattelun runko oli laadittu melko yksityiskohtaiseksi, mistä syystä yläkategoriat usein myötäilivät haastattelujen teemoja.

Alla kuvattuna esimerkki analysoinnin etenemisestä, kun tarkasteltu sijoituksen taustasyitä:

”Vähän huonoissa porukoissa siellä pyörin” → haitalliset kaverisuhteet

”Kaikki oli iha niinku, tiiäks silleen, ettei mikään kiinnosta” → välinpitämätön asenne

”Meno aika holtitonta, kun mä asuin vielä himassa, et mähän niinku karkailin himasta paljon” → karkailu

”Meni vaan niinku silleen, miten itte halus. Eikä niinku totella ja kunnioittanu niitä omia vanhempia.” → omaehtoinen käytös

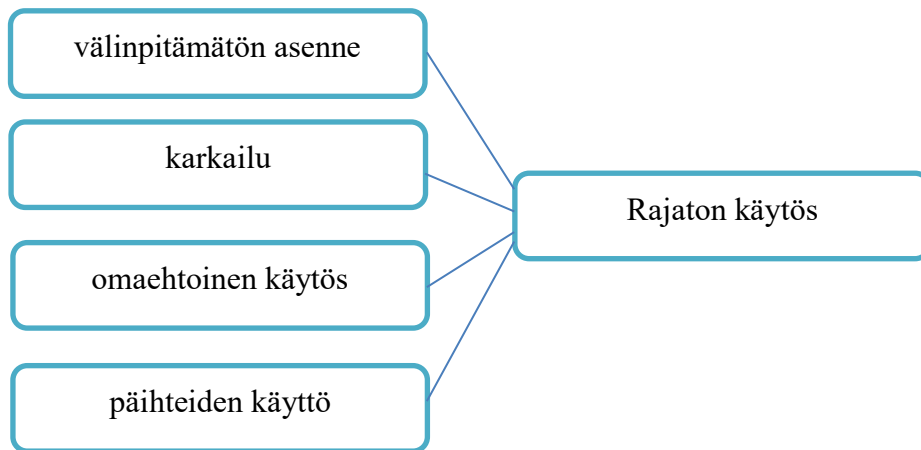
”Ei kumpikaan vanhemmista pystyny pitämään mua aisoissa niinku” → vanhempien kyvyttömyys asettaa rajoja

”Rupes tulemaan nää päihteet kuvioihin” → päihteiden käyttö

”Siellä oli niitä kuuskymppisiä denoi, mitkä tinttas bissee siellä menemään ja sit mä oli tietenki ite, ku mä olin kolmetoista silloin, röökipummina siellä. Tiedät (kaupungin osa), siellä nyt sitte pyöri noita ihme tyyppejä.” → haitallinen ympäristö

”Niinku ajatus laukkaa koko ajan pään sisällä lujaa, niin kyllä se on ollu yks osasy siinä sitten. Kun tekee ensin ennen ku ajattelee (ADHD)” → neuropsykiatrinen haaste

”Mutsi oli kuitenkin niin huonossa hapessa. Niinku se mietti mua koko ajan ja mu-rehti.” -> vanhemman uupuminen

Kuvio 3. Esimerkki taustasyiden luokittelusta.

Kuvio 4. Esimerkki taustasyiden yläluokkien muodostamisesta.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimukseen osallistui kuusi haastateltavaa. Heistä kaksi oli miestä ja neljä naista. Haastateltavien ikä vaihteli 18–21 ikävuoden välillä. Sijaishuollon alkamisen ajankohta myös vaihteli jonkin verran heidän välillään. Lastensuojelun sijaishuollon alkaessa heistä yksi oli 8-vuotta, kolme 13-vuotta, yksi 14-vuotta ja yksi 15-vuotta. Neljän haastateltavan kohdalla sijaishuolto oli jatkunut yhteen putkeen, mutta kahden kohdalla se oli ollut jaksottaista, ja he olivat välillä asuneet kotona. Lähes kaikkien kohdalla sijaishuollossa oli päädytty huostaanottoon ja vain yksi haastateltavista oli ollut sijoitettuna ainoastaan avohuollon tukitoimena. Kolmen kohdalla huostaanottoa oli edeltänyt lyhyt sijoitus avohuollon tukitoimena. Neljän kohdalla oli päädytty kiireelliseen sijoitukseen ennen huostaanottoa.

Sijaishuollon kesto vaihteli jonkin verran haastateltavien keskuudessa. Lyhimmät laitoshoidojaksot olivat vain kolme ja kuusi kuukautta, joskin toisen kohdalla sijaishuolto oli jatkunut perhekodissa. Muiden haastateltavien kohdalla laitoshoidoito oli kestänyt hieman alla kolmesta vuodesta neljään ja puoleen vuoteen. Kolmen kohdalla sijaishuolto oli päättynyt vasta täysi-ikäiseksi tullessa. Osalla haastateltavista oli kokemuksia useammasta kuin yhdestä lastensuojelulaitoksessa. Kaksi oli sijoitettuna kahdessa eri paikassa, joista toinen oli suljettu lastensuojelulaitos. Yksi haastateltava oli asunut kolmessa eri paikassa, joskin toisen ja kolmannen sijoituksen välissä olisi useampi sijaishuolloton vuosi.

7.1 Sijoitusten taustasyyt

Sijoitusten syyt ja taustat vaihtelivat haastateltavien kesken. Pääsääntöisesti syyt liittyivät joko vanhemmuuteen tai lapseen itseensä. Jonkin verran myös sosioekonomisten tai ympäristötekijöiden nähtiin vaikuttaneen ainakin osittain sijoituksen taustalla. Monen haastateltavan kohdalla sijoituksen syynä ei ollut pelkkä yksittäinen tekijä, vaan taustalla oli useampia syitä.

Lähes jokaisen haastateltavan sijoituksen taustalta löytyi rajatonta käytöstä tai käytöshäiriötä. Rajaton käytös oli ilmennyt esimerkiksi omaehtoisena käytöksenä,

välinpitämättömänä asenteena, tottelemattomuutena, vanhempien kunnioittamattomuutena, karkailuna, varastamisena ja raivokohtauksina. Lisäksi korostuivat koulupoissaolot, fyysinen tai neurologinen sairaus, vanhemman kyvyttömyys asettaa rajoja, vanhemman päihteiden käyttö, vanhemman uupumus tai jaksamattomuus ja haitalliset kaverisuhteet osasyinä sijoitukselle. Fyysisiä ja neurologisia sairauksia olivat esimerkiksi krooniset kivut, hahmotusvaikeus ja ADHD. Osalla haastateltavista oli myös taustalla oppimisvaikeuksia, mielenterveysongelmia tai psyykkistä oireilua, koulukiusaamista, vanhemman mielenterveysongelmia, perheenjäsenten välisiä ristiriitoja, kotiväkivaltaa, huono asuinympäristö, huono taloudellinen tilanne kotona ja vanhempien ero. Mielenterveysongelmat ja psyykinen oireilu esiintyivät esimerkiksi masennuksena, syömishäiriönä ja itsetuhoisena käytöksenä.

Taulukko 5. Sijoitusten taustasyyt.

SIJOITUKSEN TAUSTASYITÄ	LUKUMÄÄRÄ
Koulupoissaolot	3
Oppimisvaikeudet	2
Rajaton käytös, käytöshäiriöt	5
Päihteiden käyttö	1
Mielenterveysongelmat tai psyykinen oireilu	2
Fyysinen tai neurologinen sairaus	3
Koulukiusaaminen	1
Vanhemman mielenterveysongelmat	2
Vanhemman kyvyttömyys asettaa rajoja	4
Vanhemman päihteiden käyttö	3
Vanhemman uupumus tai jaksamattomuus	3
Perheenjäsenten väliset ristiriidat	1
Kotiväkivalta	1
Haitalliset kaverisuhteet	3
Haitallinen kasvuympäristö	1
Huono taloudellinen tilanne kotona	1
Vanhempien ero	1

7.2 Sijaishuollon tarkoituksenmukaisuus

Puolet haastateltavista arvioi, että sijaishuolto oli hyvä ja tarpeenmukainen toimi, ainakin jälkeen päin asiaa tarkasteltuna. He kokivat, että kotona asioihin ei olisi saatu riittävästi muutosta tai vanhemmat eivät olisi pystyneet asettamaan heille rajoja. Sijaishuollon aikana monen kohdalla asiat olivat kehittyneet parempaan suuntaan. Osa haastatelluista myös pohti, kuinka pahaksi tilanne olisi kotona voinutkaan kehittyä ja heillä oli huoli muun perheen jaksamista.

”Sanotaanko näin, että jos mä en sinne lastenkotiin ehkä koskaan olis, niinku joku sanoo joutunu, mutta niinku päässy, niin ei kumpikaan vanhemmista olis pystyny pitämään mua aisoissa niinku.”

”Näin jälkeen päin ajateltuna se oli kyllä todella hyvä juttu... Siellä missä mä olin, ei aluks kyllä ihan ymmärretty mun ongelmia. Sen jälkeen ku mä olin siellä hetken aikaa ollu ja puhunu asioista, niin sitte asiat muuttu monenki kohdalla.”

”Mutsi oli kuitenkin niin huonossa hapessa. Niinku se murehti mua koko ajan.”

Kaksi haastateltavaa koki sijaishuollon ihan hyväksi ratkaisuksi, mutta sille olisi voinut olla muitakin vaihtoehtoja. Heidän mielestään monessa asiassa ylireagoitiin, eikä heillä annettu edes mahdollisuutta näyttää, että he voisivat pärjätä kotonakin. Toisaalta sitä, kuinka hyvin vaihtoehtoisen toimet olisivat riittäneet, oli vaikea arvioida, koska siitä ei ollut kokemusta.

”No mä sanon näin, että mones pienessä asiassa, niinku oikeesti pienessä asiassa ylireagoitiin.”

”Sijotus oli hyvästä periaatteesta... Kyllä mä varmaan olisin pärjänny kotona, mutta mä olisin luultavasti jatkanu sitä hommaa, mikä siinä silloin oli... Se on aika kaks-piippunen juttu.”

”No ensinnäki olis voinu varmaan niinku ilmottaa iskälle, ku siinä oli semmonen mahdollisuus tai niin meille on aina puhuttu nytte jälkeen päinki, että me oltais voitu mennä iskälle, jos iskä olis niinku tienny tästä tilanteesta”

Yhden haastateltavan mukaan sijaishuolto ei ollut tarkoituksenmukainen, vaan ylimitoitettu toimi. Kotona oli tapahtunut yksittäinen välikohtaus, johon reagoitiin liian voimakkaasti. Haastateltu koki, että tilanne olisi pystytty ratkaisemaan kotonakin.

”Mä koen, että se sijoitus oli turha tai että me oltais voitu vielä asua kotona.”

Kaikkien haastateltavien kohdalla oli kokeiltu jotain ennaltaehkäisevää toimea ennen sijoitukseen pääymistä, kuten perhetyötä, perheen yhteisiä lomareissuja, tuettuja tapauksia tai hoitajaksoja psykiatrian osastolla. Monen kohdalla toimet olivat kuitenkin melko lyhytaikaisia tai tilanteeseen nähden riittämättömiä. Osalla lastensuojelun asiakkuus oli alkanut jo useita vuosia aiemmin, jopa vauvaiässä. Tästä huolimatta perheelle ei ollut tarjottu juurikaan ennaltaehkäiseviä palveluita.

”Perhetyö on käyny ja useita sairaalajaksoja takana.”

”Meillä oli se perhetyö. Me kerittiin käydä siellä kerran sillain perheellä. Me saatiin sovittua seuraava kerta, että mennään niinku yksin, mutta se tuli ihan sit puskista se kaikki (sijoitus.)”

”Vaikka se oli ihan hirvee se laitos, mihin mä jouduin, kyl se oli mulle helpotus. Se olis vaan pitäny tapahtua niinku 14 vuotta aiemmin eli silloin ku mä oon syntyny, niin kaikelta olis saanu säästyä. Vauvasta asti meillä on, siis vähä alle yksvuotiaasta, asti, jotenki sosiaalitoimi elämässä ja oikeestaan siitä lähtien, ku mä olin nelosluokalla, niin siitä lähtien mä yritin sanoa, että kaikki ei oo hyvin, mutta sitä ei koskaan sillä tavalla otettu millään tavalla huomioon... Kyllä mä mietin sitä, jos koulusta asti ja ihan kaikkialta on tehty lastensuojeluilmoituksia äidin juomisesta, niin miten se on voitu aina ohittaa.”

7.3 Sijaishuoltopaikka

Haastatteluun osallistuneet olivat olleet sijoitettuina eri puolella Suomea: Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa, Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla. Ainoastaan yksi haastateltavista oli saanut itse osallistua sijaishuoltopaikan valintaan. Muilta ei oltu kysytty edes heidän mielipidettään asiaan. Osa kuitenkin koki, että esimerkiksi koululla on saattanut olla vaikutusta valintaan. Toiset taas uskoivat, että heidät on sijoitettu satunnaisesti vain sinne, missä oli tilaa.

”Mä en niinku tienny tätä (paikkaa), että sillä tavalla en pystyny vaikuttamaan, mutta se katottiin niinku sillä perusteella, et mä pystyn käydä sen ysin siellä (koulussa) loppuun.”

”Se oli varmaan justiin se idea siinä, että siellä oli vapaana heti (paikka).”

Kuudesta haastateltavasti viisi oli ollut sijoitettuna avoimessa lastensuojelulaitoksessa, mutta yksi suljetussa vastaanottokodissa. Kahdella muulla haastateltavista oli kuitenkin ollut lyhyt jakso myös suljetussa laitoksessa, jonne he olivat joutuneet siirtymään rajatoman ja epäasiallisen käytöksen vuoksi. Suuri osa ei tiennyt, oliko lastensuojelulaitos erikoistunut mihinkään tiettyyn asiakaskuntaan tai erityisosaamiseen. Ainoastaan yhdessä paikassa oli jaoteltu lapsia heidän yksilöllisen tilanteeseensa pohjalta.

”Mä en tiää, että onko siellä erikoistuttu mihinkään, ku mulle ei kerrottu tai kerrottiinpas, mutta mä en vaan ikinä huomioinu.”

”Siinä pihassa oli niinku neljä yksikköä. Niissä eri yksiköissä oli eri osaamista. Mun oma oli sellanen niinku aikalailta helpoimmasta.”

Osa haastateltavista kuvasi sijaishuoltopaikkaa kodikkaaksi, mutta osan mielestä se oli ainakin osittain laitospäinen. Erityisesti suljetut laitokset miellettiin laitospäisiksi. Osassa paikoissa oli myös kameravalvonta, mikä miellettiin epämiellyttäväksi tai jopa ahdistavaksi. Pääsääntöisesti sijaishuoltopaikat olivat hyvin varusteltuja ja niissä oli isot ja viihtyisät yleiset tilat. Monen haastateltavan mielestä laitoksen ympäristö oli rauhallinen ja ne sijaitsivat usein omakotitaloalueella. Kahden kohdalla alue ei kuitenkaan ollut

kasvuympäristönä niin suotuisa, ja se saattoi jopa vaikuttaa negatiivisesti omaan käytökseen.

”Ku mä menin sinne (paikkaan), niin se oli semmonen niinku mesta, missä oli oikeesti niinku, se oli kodikas paikka... Niin jotenki tuli sellanen fiilis, että ties, että nyt on niinku semmonen paikka, missä oikeesti voi olla ja elää.”

”Miten sen sanois, vähä semmonen jännän olonen paikka, et esimerkiks kaikkien huoneissa oli ikkunoissa kalterit ja vähä niinku semmonen shokki itelle, et niinku mikä paikka, et onks tää joku vankila. Kaikki oli aina lukossa, kaikki ovet, siis ihan kaikki. Oli siinä sitte niinku semmoset yhteiset tilat, mut aika paljo meiän piti olla sit kaikkien vaan omissa huoneissa.”

”Sehän oli siihen aikaan sellanen (asuinalue), että siellä pyöri kaikkia nistejä, alkoholisteja ja sun muita... Siellä oli ihan järkyttävät määrät porukkaa ryyppäämässä siinä vanhalla koululla.”

Kaikki haastateltavat kokivat pääsääntöisesti saaneensa sijaishuolto paikassa omaa tilaa ja rauhaa. Joissakin paikoissa toiset lapset eivät kuitenkaan aina välttämättä antaneet mahdollisuutta omaan rauhaan ja olivat tulleet luvatta toisten huoneisiin. Ohjaajat olivat kuitenkin mahdollistaneet oman tilan saamisen. Kaikilla haastateltavilla oli ollut oma huone, joskin yksi joutui jakamaan sen alkuun sisarensa kanssa. Eräs haastateltava koki, että laitoksessa oli jopa liikaa omaa rauhaa ja ei pitänyt siitä, että joutui esimerkiksi omaan huoneeseen hiljaiselle tunnilla.

”Joo, omas huonees pysty oleen ihan rauhassa. Ei tarvinnu mitään silleen stressata.”

”Joo, kyllä omalla tavallaan, mutta tietysti sitte ne muut nuoret siellä oli semmosia, että ne ei kyllä antanu kenellekään niinku sillä tavalla omaa tilaa ja ne saatto pus-kista aina ilmestyä.”

Osa sijaishuoltopaikoista oli tarkoitettu ainoastaan seitsemälle lapselle, mutta osassa laitoksissa oli useampia yksiköitä joko samassa rakennuksessa tai pihapiirissä. Puolet haastateltavista kertoivat olleensa paikan nuorimpia ja suurin osa muista lapsista oli

ollut selvästi heitä vanhempia. Moni kuvasi toisten sijaishuoltopaikassa asuneiden lasten olleen huonoa seuraa. He esimerkiksi käyttivät päihteitä tai käyttäytyivät rajattomasti. Osa koki saaneensa näiltä toisilta lapsilta huonoja vaikutteita ja sen vaikuttaneen negatiivisesti heidän elämäänsä. Kaikki tosin pystyivät näkemään myös oman toiminnan merkityksen ongelmien syntyyn. Toisista lapsista oli kuitenkin hyviäkin kokemuksia ja heidät koettiin turvalliseksi ja heidän kanssaan tultiin hyvin toimeen. Heiltä sai myös vertaistukea.

”Meitä oli siellä neljätoista ja kun porukka tuli ihan tutuks niin sit oli niinku tosi hyvä semmonen yhteishenki.”

”Kaikki oli semmosia niinku päihteidenkäyttäjiä tai ollu väkivaltaisia tai tehny jotain rikoksia tai jotain tämmösiä. Että ihan niinku erotuin sieltä joukosta silleen, että mä en ollu silloin käyttäny mitään päihteitä, enkä edes kokeillu ikinä mitään.”

”Mä olin niinku ehkä enemmän semmonen kokeilunhalunen nuori... Se meni vähä enemmän silleen, että ku puhutaan, että seura tekee kaltasekseen. (Suljetussa laitoksessa) kaikki käytti jotain, jos ei alkoholia, niin jotaki muuta... mullaki oli seulat lähes aina positiivisena.”

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden merkitys nousi haastatteluissa esiin monien eri teemojen yhteydessä. Jokainen haastateltava oli kokenut osan ohjaajista hyväksi ja ammattitaitoisiksi, mutta jokaisella oli kokemuksia myös huonoista ohjaajista, joista he eivät pitäneet. Joidenkin työntekijöiden kuvattiin ajavan ainoastaan omia etujaan ja heidän koettiin olevan täysin väärällä alalla. Nämä ohjaajat eivät yleensä mitenkään huomioineet nuoria tai panostaneet heidän hyvinvointiinsa. He saattoivat myös olla äkkipikaisia ja jopa pelottavia sekä saattoivat niin sanotusti käydä käsiksi ilman kunnon perusteita. Haastateltavat kuvailivat, että hyvät ohjaajat olivat esimerkiksi luotettavia, ammattitaitoisia, huumorintajuisia ja rentoja. He myös viettivät nuorten kanssa aikaa ja integroituvat heidän seuraansa, keskustelivat, olivat läsnä ja ottivat huomioon. Ohjaajien persoonallisuudella ja käytöksellä oli itse asiassa suuri merkitys sille, miten laitoksen

arkea, työskentelyä ja omien oikeuksien toteutumista arviointiin. Tiettyihin ohjaajiin osalla muodostui erityisiä tunnesiteitä. Ohjaajia pääsääntöisesti arvioitiin olleen riittävästi.

”Pääosin tosi reiluja ja luotettavia. Kyllä joukkoon mahtu muutama, jolle edelleenki sanoisin, että harkittis alan vaihtoa.

”Osa oli niinku ammattimaisia, mutta sitte oli myös niitä, jotka niinku huomasi, että ei oo ihan siihen työhön tehty. Et ne ei paljoo vaatinu, että ne sitte huusi tai oli sit pari semmosta, jotka kävi muihin käsiks ja tämmöstä.”

”Ne, jotka oikeestaan eniten integroitu meidän nuorten kanssa, tykkäs puhua ja jutella ja oli humoristisia, ne oli niinku parhaita ohjaajia.”

Työvuoroissa olevilla ohjaajilla ja heidän persoonallisuudellaan oli suuri merkitys myös koetulle ilmapiirille sijaishuoltopaikassa. Tiettyjen ohjaajien ollessa töissä ilmapiiri saattoi olla kireä ja jännittynyt, kun taas toisten ohjaajien seurassa rento ja mukava. Toisaalta myös päivän kulun ja sisällön koettiin vaikuttavan ilmapiiriin. Viikonloppuisin saattoi esimerkiksi olla rauhallista, mutta arkena melkoinen hälinä. Myös oma käytös ja muut nuoret vaikuttivat ilmapiiriin joko positiivisesti tai negatiivisesti. Suuri osa haastatelluista koki ilmapiirin vaihtelevaksi, mutta pääsääntöiseksi hyväksi. Eräs kuvasi kuitenkin ilmapiirin hyvin huonoksi jatkuvasti.

”Se riippu työntekijöistä, ketkä oli töissä. Osa oli sellasia tosi tarkkoja tietyistä asioista, niin sitte oli vähä semmonen kireempi ilmapiiri, mutta sitte ku oli vähä niitä mukavampia, niin sitte oli ihan okei.”

”Välillä hyvä välillä huono. Se riippu vähä nuorestaki.”

”Pääosin hyvä. Olihan siellä välillä tottakai jännittyny ja sellanen kiree, mutta pääosin kuitenkin hyvä.”

”No kukaan ei oikein tykänny kenestäkään. Kaikki oikeestaan ohjaajia suoraan sanoen vihas. Ei kukaan halunnu niiden kanssa olla niinku missään tekemisissä.”

Lastensuojelulaitoksen johdon rooli nähtiin melko pieneksi. Suuri osa haastateltavasti tiesi, kuka johtajana oli, mutta vuorovaikutus tämän kanssa oli yleensä vähäistä. Osa kuitenkin kertoi, että he olivat useinkin jutelleet johtajan kanssa ja pitivät häntä oikein mukavana. Johtajan läsnäolo vaihteli paljon eri sijaishuoltoyksiköissä. Joissakin paikoissa johtajat viettivät melko paljokin aikaa nuorten seurassa ja olivat kiinnostuneita nuorten asioista. Eräs haastateltava taas kertoi nähneensä johtavan vain muutamia kertoja sijoituksen aikana ja tämä ei ollut edes työskennellyt laitoksen tiloissa.

”Olihan siellä se yks johtaja tai se oli vissiin kaikkien kolmen (yksikön) johtaja. Se välillä kävi siellä. Mä en aina oikeen pysynyt perässä, kuka siellä oli johtaja ja kuka ei.”

”No siellä oli vastaava ohjaaja, kasvatusvastaava ja sitte toi ihan johtaja. Et kyl niinku kaikki tuli tutuiks ja oleskeli siellä aika paljon. Vietti meidän nuortenkin kaa aikaa.”

Suuri osa haastateltavista ei osannut vastata, että millaista lastensuojelulaitoksen ulkopuolinen valvonta oli ollut, eikä nähnyt sellaista sijaishuollon aikana. Yhden haastateltavan mukaan sijaishuoltopaikasta oli kyllä tehty useita valituksia, mutta siitä huolimatta asioihin ei puututtu.

”Kyllä sitä mun mielestä valvottiin ja sosiaalityöntekijöitä usein kävi siellä.”

”Mun täti on lastensuojelussa töissä just kanssa ollu noissa laitoksissa, niin sitte ku se kävi siellä monesti, niin ei se niinku ymmärtän minkään kohalla, että miten se paikka voi olla semmonen tai miten se on edes pystyssä. Mä en ainakaan ymmärrä, että miten ne pystyy olemaan, ku kuitenkin pitäis olla valvottuna.”

7.4 Arjen käytännöt lastensuojelulaitoksessa

Tässä kappaleessa kuvataan kokemuksia lastensuojelulaitoksen arjen käytännöistä. Arjen käytäntöjä tarkasteltiin lastensuojelulaitokseen tulon, hoidon ja kasvatuksen, ymmärtämyksen, turvan ja hellyyden, harrastuksien, kavereiden, virikkeiden, sääntöjen,

käyttövarojen, valvonnan ja huolenpidon sekä rajoitustoimenpiteiden käytön näkökulmasta.

7.4.1 Lastansuojelulaitokseen tulo

Lastensuojelulaitokseen tulon haastateltavat koki pääsääntöisesti melko jännittäväksi, jopa pelottavaksi ja ahdistavaksi kokemukseksi. Etenkin nuorimmat haastateltavat olivat kokeneet sen hyvin raskaana. Monen kohdella ahdistusta lisäsi se, että oli niin paljon epätietoisuutta eikä tiennyt, mitä seuravaksi tulee tapahtumaan. Eräs haastatelluista kuitenkin kuvasi laitokseen tulon pelkästään positiivisena kokemuksena. Hän oli ollut innoissaan kaikista siellä olleista virikkeistä, eikä ollut silloin oikein ymmärtänyt, mitä sijaishuolto käytännössä tarkoittaa.

”Mun mielestä se oli varmaan hirmu pelottavaa... Et se oli semmonen niinku tosi ahdistava ja pelottava paikka.”

”Varmaan se oli todella pelottavaa kuitenkin, ku ei yhtään tienny, että mitä tulee tapahtumaan. Semmonen ristiriitanen fiilis.”

Kaikki kuitenkin kokivat, että heidän oli otettu ihan hyvin vastaan sijaishuoltopaikassa, jopa ihan ”avosylin”. Laitokseen tuloa kuvattiin turvalliseksi kokemukseksi ja ohjaajien kerrottiin olleen mukavia. Osa tosin koki, että toisten nuorten taholta vastaanotto ei heti ollut niin hyvä.

”Ne ohjaajat, jotka otti mut vastaan sieltä polisiiautosta, niin jotenki tuli sellanen fiilis, että ties, että nyt on niinku semmonen paikka, missä oikeesti voi olla ja elää. Et ne oli tosi mukavia ne ohjaajat siellä.”

”Ohjaajat otti ihan hyvin tottakai, mutta muut nuoret ei nyt ihan niinkään, mikä toisaalta on ihan ymmärrettävääki.”

7.4.2 Hoito ja kasvat

Haastattelussa kysyttiin kokemuksia lastensuojelulaitoksen tarjoamasta hoidosta ja kasvatuksesta. Haastateltavien vastausten sisällöt poikkesivatkin jonkin verran toisistaan. Monen haastateltavan mielestä laitoksessa tuettiin ja ohjattiin ihan hyvin, mutta oli myös huonoja kokemuksia. Koulunkäyntiin ja oman terveydentilan hoitoon suuri osa ainakin oli kokenut saaneensa tukea. Myös laitoksesta löytyneiden virikkeiden ja harrastamahdollisuuksien nähtiin tukevan kasvua ja kehitystä. Hoitoon ja kasvatukseen vaikuttivat paljon työvuorossa olleet ohjaajat, ja heidän kanssaan käytyt rakentavat ja tavoitteelliset keskustelut. Myös säännöillä ja rajoilla oli merkitystä. Toisaalta joidenkin haastateltavien mielestä heillä itsellään oli suurin vastuu omasta käytöksestään ja elämästään ja asiat piti oppia itse kantapään kautta. Kasvuympäristönä lastensuojelulaitos ei ollut helpoimmasta päästä. Vain kolmelle oli tehty sijaishuoltopaikassa erillinen hoito- ja kasvatussuunnitelma.

”Kyllä ne pisti sit kovaa kovaa vastaan, ku mä en noussu kouluun esimerkiks... Sitte justiin jos tarvi esimerkiks mennä johonki lääkäriin, niin ne jeesas siinäki. Kyllä ne niinku autto paljo asioissa. Et jos sun piti hoitaa tiettyjä juttuja, niin ne oli sit tukena siinä.”

”No se riippu kans niistä työntekijöistä. Osa oli niinku oikeesti mukavia ja niitten kaa oikeesti juteltiin, mutta osa oli semmosia, että ei oikein huvittanu poistua huoneesta, ku tiesi, että siellä on joku töissä.”

”Itte mä oon kantapään kautta aikalaila oppinu kaheksantoista vuotiaana. Mut seki voi olla kato sitä, et mä en oo ite vaan kuunnellu. Jos mä oonki saanu opetusta ja valistustas siitä, niin mä en oo sitä tarpeeks kuunnellu.”

7.4.3 Ymmärtämys, turva ja hellyys

Kaikki haastatellut kokivat saaneensa sijaishuoltopaikassa ainakin jonkin verran ymmärtämystä. Moni kertoi sen kuitenkin usein riippuneen asiasta ja tilanteesta. Jotkut kokivat, että aikuiset olivat aina läsnä ja heidän kanssaan oli mahdollisuus mennä

juttelemaan asiasta kuin asiasta ja vaikeisiin tilanteisiin sai lohtua. Se, kuinka paljon ymmärtämystä sai, riippui kuitenkin taas työvuossa olleista ohjaajista. Kaikilla oli kuitenkin edes yksi sellainen ihminen, joka ymmärsi heitä. Turvan ja hellyyden kokemukset vaihtelivat melko paljon haastateltavien keskuudessa. Joidenkin tiettyjen sijaishuoltapaikassa tapahtuneiden tilanteiden oli koettu rikkovan turvallisuuden tunnetta esimerkiksi perusteettomiksi koettujen kiinnipitojen tai toisten nuorten epäasiallisen käytöksen. Hellyyttä puolestaan moni ei ollut edes hakenut tai kaivannut. Jotkut sitä taas eivät olleet saaneet, vaikka olisivat halunneetkin.

”Ymmärtämystä ja turvaa kyl ainaki. Se oli sitä aikaa, ku mä en antanu kenenkää koskee muhun.”

”Riippui työntekijöistä... (hellyyttä) ei, mutta se voi myös osaks johtua siitä, että mä oon aina ollu aika sellanen etänen ihminen. Emmä oikein oo ikinä lähellä tai muuta.”

”Aina ku mulla oli ollu paska päivä, niin kyllä mä oon sitte niinku jutellu niitten ohjaajien kaa. Sit välillä, ku mä oon sanonu niille ohjaajille, että on joku vaikee hetki, niin esimerkiks se sen hetkinen pomo aina hiero mun niskoja ja mä rauho-tuin.”

7.4.4 Harrastukset

Harrastuksiin jokaisella haastatellulla yhtä lukuun ottamatta oli ollut mahdollisuus ja niihin tuettiin. He olivat saaneet valita harrastukset omien kiinnostusten pohjalta. Haastatellut kertoivat esimerkiksi harrastaneensa balettia, ratsastusta, mopojen ruuvaamista, soittamista sekä askartelu- ja käsityökerhoja. Osalla ei kuitenkaan oma motivaatio ja jakaminen ollut riittäneet harrastuksiin. Osassa sijaishuoltopaikoissa harrastuksiin oli saatettu asettaa rahallisia tai määrällisiä rajoja. Niissä tehtiin kuitenkin joustojakin.

”Siellä kannustettiin harrastamaan ihan mistä nuori tykkäs, ja mä ite harrastin silloin balettia. Se harrasteraha oli niinku 200 euroa. Mä en muista millä aikavälillä se oli... Siinä kuitenkin joustettiin paljo.”

”Silloin mä alotin mopojen kanssa näpräämisen ja tolle. Se oli isoin harrastus mitä mulla oli... Työkaluja löyty, et mä saan tehdä asioita, ja jos ei ollu, niin ne hankki mulle semmosia.”

”Silloin mulla ei oikein ollu mitään harrastuksii muistaakseni.... Olis siellä voinu harrastaa vaikka mitä, jos olis vaan niinku pyytäny, mutta ei silloin oikein kiinnostanu mikään muu, ku toi hölmöily.”

7.4.5 Kaverit

Laitoksen ulkopuolisia kavereita sai tavata, mutta käytännöt vaihtelivat melko paljon eri sijaishuoltopaikoissa. Osassa laitoksista kavereiden näkemistä ei säännelty kovinkaan paljon, mutta toisissa oli hyvinkin tarkat rajat esimerkiksi kotiintuloajoista ja siitä, kuinka kauan kavereiden kanssa sai viettää aikaa. Esimerkiksi eräessä paikassa päivittäinen enimmäisaika kaverien seurassa oli kaksi tuntia, kun taas toisessa paikassa sai viettää koko illan päivällisestä ilta kymmeneen kavereiden seurassa. Moneen sijaishuoltopaikkaan kaverit saivat tulla myös kylään. Jos kavereiden nähtiin olevan huonoa seuraa, heidän näkemistään saatettiin rajoittaa. Myöskään liikkumisvapauden rajoitusten aikana kavereita ei saanut nähdä. Sijaishuoltopaikan sijainnilla nähtiin olleen jonkin verran vaikutusta kavereiden näkemiseen. Eräs haastatelluista kertoi, että aina ei uskaltanut kysyä lupaa kavereiden näkemiseen, eikä siksi juurikaan nähnyt heitä.

”Riippu vähä millasia kavereita oli. Kyl mä sit kotilomilla ollessa näinki kavereita... ei sieltä keskeltä mettään ny hirveesti lähetty mihinkään.”

”Joo. Koulusta oli kavereita, niin niitä näin. Niitä sai tulla viikonloppusin sinne yöttäki välillä, niitä mun kavereita. Kyllä niitä sai niinku nähä, että pyörällä sai mennä, ja että oli kumminki niinku ajat ja tälleen.”

7.4.6 Virikkeet

Virikkeiden osalta oli myös eroja eri sijaishuoltopaikoissa. Osassa paikoissa oli paljon erilaisia virikkeitä, kuten pelejä, soittimia ja urheilumahdollisuuksia. Osassa myös ohjaajat harrastivat melko paljon yhdessä nuorten kanssa ja heidän toiveitaan kuultiin.

Esimerkiksi yhdessä pelaaminen, ajelut ja ruuantekeminen olivat yleisiä. Lastensuojelulaitoksessa järjestettiin myös erilaisia tapahtumia esimerkiksi kevättriehoja ja välillä käytiin myös esimerkiksi elokuvissa, ostoksilla, syömässä, kalassa ja huvipuistossa.

”Oli aika paljon kyl. Oma jalkapallo kenttä, pieni frisbee golf -rata, nyrkkeilysäkki ja trampoliini ja sisällä oli kaikenmaailman pelejä ja tommosta... leivottiin ja laitettiin ruokaa. Se oli semmonen mitä yleensä porukalla tehtiin... aina sai leipoa tai kokata jotain, jos oli vaan aineksia.”

”Siellä oli ainaki tosi paljo kaikkea mitä pysty tekemään, niin siellä ei ainakaan ollu tylsää, niin se oli hyvä... Välillä käytiin tekemässä jotaki yhdessä vaikka keilamassa tai elokuvissa ja sitte siellä aina järjestettiin semmosta kevättriehaa ja semmosta talviriehaa... Ohjaajat pelas ja mä muistan, että tosi paljo me lakattiin kynsiä.”

7.4.7 Säännöt

Säännöissä ja sääntöjen rikkomisen seuraamuksissa oli myös melko paljon vaihtelua eri sijaishuoltoyksiköiden välillä. Toisaalta haastateltavien oli usein vaikeaa muistaa sääntöjä kovin tarkasti ja säännöt muistettiin melko omakohtaisesti. Pääsääntöisesti kaikilla lastensuojelulaitoksen nuorilla oli yhteiset säännöt, mutta ikäpoikkeamia oli usein. Osassa paikassa säännöt olivat nähtävissä yleisissä tiloissa tai lasten huoneissa, mutta kaikissa paikoissa niitä ei ollut lainkaan nähtävillä. Moni haastateltavista piti sääntöjä pääsääntöisesti oikeudenmukaisina ja niissä saatettiin joustaa. Kaikkia sääntöjä ei kuitenkaan aina mielletty perustelluiksi. Jotkut kokivat epäoikeudenmukaisena sen, että säännöt vaihtelivat niin suuresti eri sijaishuoltopaikkojen välillä. Sääntöjen kiinnipitämisessä ja niihin käytössä olevissa resursseissa oli laitoskohtaisia eroja.

”Jokaselle nuorelle siin kohtaa, ku tuli taloon niin annettiin sellanen lappu, missä oli säännöt... Muun muassa hiljasuus ja sit semmonen hiljanen tunti oli keskellä päivää ja puhelinta ei saanu enne ku oli läksyt tehny. Sitte yheksän jälkeen illalla ei saanu enää olla ulkona. Sit oli muita tämmösiä, mitkä ei oikein silleen toiminu meillä, et niistä joustettiin kuitenkin.”

”No suoraan koulusta kotiin ja mahdollisimman nopeaa. No torstaisin ei saanu mennä minnekään. Nukkumaanmenoajat ja puhelimen palautukset. Meidän piti palauttaa joka yöks puhelimet ja hiljainen tunti oli joka päivä. Siellä tehtiin läksyjä. Oli varmaan muitaki, mut mä en nyt ainakaan muista... Vanhempien ei tarvinnu palauttaa ollenkaan. Joittenki kohalla ehkä vähä joustettiin silleen. Tosi niinku kiinni nuoristaki.”

7.4.8 Käyttövarat

Kaikki haastateltavat saivat jotain käyttövaroja sijaishuoltopakassa. Summat ja käyttötarkoitukset kuitenkin vaihtelivat. Kaikki haastatellut kertoivat saaneensa viikkorahaa 10–15 euroa. Muita käyttövaroja olivat esimerkiksi kuukausiraha, vaateraha ja harrasteraha. Vaateraha saattoivat olla esimerkiksi 140 euroa kuussa tai 600 euroa vuodessa. Tämän lisäksi saatettiin saada erikseen kuukausirahaa esimerkiksi 53 euroa kuukaudessa. Toisissa paikoissa rahojen käyttötarkoitusta säädeltiin tarkemmin kuin toisissa. Osassa paikoissa oli myös harrastuksiin osoitettuna tietty summa, mutta toisissa paikoissa harrastuksia tuettiin yksilöllisesti tarpeiden mukaan. Kaikki eivät muistaneet tarkasti käyttövarojen määrää. Joissakin sijaishuolto paikassa oli mahdollisuus tienata lisää rahaa esimerkiksi tekemällä pieniä askareita esimerkiksi siivoamalla tai pesemällä auton.

”Vaateraha, harrasteraha, kuukausiraha ja itsenäistymisvaroista sai tarvittaes... Kuukausiraha oli 53 euroa ja vaaterahat sai käyttää silleen miten halus... Vuodessa 600 euroa (vaateraha). Siitäki välillä joustettiin. Harrasteraha 200 euroa, emmä muista millä aikavälillä... Jos pesit autot tai ikkunat (pystyi tienaamaan lisää rahaa).”

7.4.9 Valvonta ja huolenpito

Neljä haastatellusta koki valvonnan ja huolenpidon hyväksi, jopa liian tiukaksi. Säännöistä pidettiin kiinni ja lastensuojelulaitoksessa oli turvallista. Valvonta nähtiin kuuluvan keskeisesti lastensuojelulaitoksen arkeen. Osa koki tarkasti määritellyt säännöt turhauttaviksi, ja että ne rajoittivat elämää. Toisaalta ne kuitenkin ymmärrettiin

tarpeenmukaisiksi ja niiden kerrottiin toimineen omalla kohdalla. Joissakin sijaishuolto-
paikoissa oli kamerat valvonnan tukena.

*”Kyllähän siellä niinku oli se ihan hyvä. Jos ihminen on kaks minuuttia myöhässä,
niin kyllä silloin oli melkein poliisipartiot perässä. Kai se niinku kuuluu niihin lai-
toksiin, niin tarkkaa ja isompia toimia niin sanotusti tehään lyhyemmässä
ajassa.”*

*”Välillä tosi turhauttavana, mutta kuitenkin todella hyvänä juttuna. Toimi ainaki
mun kohalla.”*

Kahdella haastatellulla oli kokemuksia siitä, kuinka sijaishuoltopaikassa oli kyllä yritetty
pitää kiinni säännöistä, mutta ohjaajilla ei ollut oikein ollut keinoja eikä resursseja puut-
tua sääntöjen rikkomiseen. He kertoivat eläneensä melko villiä elämää sijaishuollon ai-
kana esimerkiksi poistuneet laitoksesta luvatta, olleen koko viikonlopun hatkareissulla,
ajelleet autolla, käyttäneet alkoholia tai huumeita, joutuneensa oikeuteen, riehuneen
laitoksessa ja tapelleet ohjaajien kanssa. Molemmat kertoivat, että olivat vasta laitok-
sessa oppineet niin sanotuille huonoille tavoille, koska seura oli tehnyt kaltaiseksi.

*”On tehty kaikkea tyhmää ja uhotta niille ohjaajille, että vittu jos mä en nyt pääse
ulos, niin mä teen tätä ja tota. Nyt kun niitä tänä päivänä ajattelee järjellä, niin
mä en tiää, et miks mä oon tehny tollasta. Vähä niinku muistuttaa ittee tääkin
keskustelu nyt siitä, että minkälainen idiootti on joskus ollu.”*

*”Se olis parempi, että olis ollu niinku enemmän noita rajoja. Ehkä jos nyt pitää
mieltä, niin se (suljettu laitos) olis ollu sitteki se mun paikka... Leikkiny omalla
hengellä silloin ja tänä päivänäki vielä toi alkoholi niin kyllä se on aikamoista hen-
gellä leikkimistä.”*

7.4.10 Rajoitustoimenpiteet

Rajoitustoimenpiteitä oli kohdistettu kaikkiin muihin paitsi yhteen haastateltavaan. Ylei-
sin rajoitustoimenpide oli liikkumisvapauden rajoitus. Myös henkilönkatsastuksista,
henkilöntarkastuksista, kiinnipidoista, eristämisestä ja erityisen huolenpidon

järjestämisestä oli osalla kokemuksia. Puolet haastatelluista muistelivat, että he eivät olisi saaneet niistä kirjallista päätöstä, eikä heidän mielipidettään olisi kuultu. Yksi haastatelluista koki rajoitustoimenpiteet monissa kohdin perusteettomiksi, mutta muiden mielestä ne olivat ainakin omalla kohdalla ollut tarkoituksenmukaisia.

*”Tottakai silloin, jos käyttää päihteitä. Yhden päivän sai siitä, jos myöhästy kahdena päivänä putkeen. Jos teki jotain pahempaa, niin siitäki saatettiin antaa liva-
raa (liikkumisvapauden rajoitus), jos esimerkiksi ajeli autolla tai jotain. Se oli vii-
kon yleensä se livara.”*

*”Mulla oli kiinnipitoja. Niitä ei ollu aluks, mutta sitte siinä jossain kohti ne alko,
niin sitte niitä oli lähes päivittäin. Ei varmaan koko aikaa, mutta oli niitä paljo,
ainaki sen mä muistan, että niitä oli paljo.”*

*”Ne teki sen päätöksen siitä ja kuuli mua sit siinä samalla ja kysy, että mitä mä
oon mieltä. Sanoin aina melkein saman, että ihan sama, koska mitä muutakaan
mä voin niinku sanoa siinä.”*

”Kyllä ihan hyvä että ottiki, vaikka se välillä vituttiki kusta johonki purkkiin.”

7.5 Kohtelu sijaishuoltopaikassa

Puolet haastatelluista kuvasivat kohteluaan pääsääntöisesti hyväksi, mutta toisilla oli myös huonoja kokemuksia. Hyviin kokemuksiin liittyi esimerkiksi keskustelua, kuunte-
lua, neuvoja, ymmärtämistä, asiallisuus, kiinnostusta nuoren asioihin, kuulumisten ky-
selyä ja oman tilan antamista. Osan mielestä kohteluun vaikutti merkittävästi työvuo-
rossa olleet ohjaajat. Huonot kokemukset liittyivät yleensä juuri tiettyihin ohjaajiin tai
yksittäisiin tapahtumiin. Osalla oli myös tunne, että heitä ei oltu huomioitu ja kuultu
tarpeeksi.

*”No ihan hyvin, että kuitenkin, ku niitten kaa jutteli, ja jos niiltä kysy jotain, niin ne
osas vastata kysymyksiin. Ei ne koskaan ollu silleen niinku tarkotuksella vittumaisia.
Kyllä ne oli niinku oikeesti hyvää sakkia, että ne autto ja kuunteli ja ymmärsi... Kyllä*

niitä kiinnosti niinku se, että mitä mulle kuuluu ja mitä mä päivisin teen ja miten mulla on päivä menny. Ei ne niitä turhaan kyselly.”

”Kyllä siellä ohjaajat kohteli meitä nuoria ihan hyvin.”

”Yleisesti ihan hyvin, mutta sitte mulla oli niitä kiinnipitoja. Mä muistan vaan sen, että aina, ku mä sanoin niinku, että mua sattuu, ja että mä en halua olla tässä asenossa tai tyyliin jotain semmosta, niin sitte ne useesti vaan justiin sillä hetkellä niinku kovensi vielä otteita, ku mä sanoin, että mua sattuu. Se ei ollu ainakaan kiva. Mutta niinku yleisesti arjessa niin ihan hyvin.”

Monet haastatelluista kuvasit kohteluaan tasapuolisuuden ja yksilöllisyyden näkökulmasta. Suuressa osassa lastensuojelulaitoksista oli ikähaarukka ollut melko suuri, ja lapsen ikä vaikutti käytäntöihin, mikä haastatelluista toisaalta oli aivan ymmärrettävääkin. Pääsääntöisesti kohtelu kuitenkin koettiin tasapuoliseksi. Yhtä lukuun ottamatta haastatellut kokivat tulleen ainakin jonkin verran yksilöllisesti kohdelluksi. Yksilöllinen kohtelu näkyi esimerkiksi siinä, miten tarkkaan lapsen perään katsottiin, miten asioita selitettiin, taustojen tuntemisena ja yksilöllisinä toimintatapoina. Usein yksilöllinen kohtelu lisääntyi, mitä kauemmin sijaishuoltopaikassa oli asunut ja mitä paremmin ohjaajat oppivat tuntemaan lapsen. Eräs haastateltu kuitenkin koki, että tasapuolisuus meni kaikessa yksilöllisyyden edelle.

”Silloin ku mä muutin sinne, niin ei ne oikein tienny mun taustoja ja ne piti mua vähä niinku semmosena silmätikkuna. Ne vähä niinku katto mun perään vähä enemmän, koska mä olin periaatteessa siellä pienin. Ne halus kuitenkin vaan hyvää silleen, että katto mun perään, mitä mä duunailen.”

”Siellä jokainen nuori huomioitiin yksilönä. Meitä nuoria kunnioitettiin ja me nuoret oltiin niinku samalla tasolla kuitenkin. Ei kukaan ollu ylempänä tai alempana.”

Kaikki haastatellut kokivat, että heidän ihmisarvoaan kunnioitettiin, mutta eivät kertooneet kokemuksistaan tarkemmin. Kaikki myös kokivat ainakin jollain tasolla tulleen kohdelluksi oikeudenmukaiseksi, vaikka joitakin epäoikeudenmukaisia käytäntöjäkin oli

esimerkiksi sääntöihin ja rajoitustoimenpiteisiin liittyen. Eräs haastatelluista koko epäoikeudenmukaiseksi sen, että kaikki rangaistiin yhden rikkomuksesta, ja toisen mielestä sääntöjä sovellettiin eri tavalla eri henkilöihin. Moni tiedosti sen, että omalla käytöksellä oli ollut merkitystä seuraamuksiin, ja hyväksyi asian.

”Ei koskaan ollut mitään niinku semmosta väärää syytä. Aina oli ihan syytä, jos tuli joku livara, että oli ite perseilly.”

”No emmä oikein tiä, että riippuu ihan niinku asiasta, varmaan niinku yleisestä joo, mutta sitte ne kiinnipitotilanteet tulee aina mieleen, että en ihan tiedä.”

”Siellä ei yksilöity ihmisiä sillä tavalla, vaan kaikki oltiin niin sanotusti samaa kas-tia. Ja jos yks mokas, niin kaikki kärsi. En tykänny siitä. Mun mielestä pitäis yksilöllistää, että jokainen on kuitenkin erilainen ihminen. Jokaisen pitäis seuraamukset saada yksinään, eikä tavallaan, että kaikki kärsii.”

Kunnioittavaa ja arvostavaa kohtelua koki saaneensa viisi haastatelluista. Yhdellä oli pääsääntöisesti huonoja kokemuksia. Huono kokemus saattoi liittyä esimerkiksi tilanteeseen, jossa ohjaajat puhuivat jostain nolosta asiasta toisten kuulle. Kokemukset inhimillisyydestä ja empatiasta vaihtelivat jonkin verran. Suuri osa haastatelluista koki saaneensa sitä jonkin verran, mutta kahdella haastatellulla oli myös negatiivisia kokemuksia. Osa kertoi, että ei ollut itse edes hakenut tai halunnut empatiaa. Kaikkien mukaan yksityisyyden suojaa ja koskemattomuutta oli kunnioitettu, mutta yhden haastatellun mukaan kiinnipitotilanteet rikkoivat joskus tätä. Myös kamerat saatettiin kokea jonkun verran yksityisyyden suoja rikkoviksi.

”Joo, ihmisenä kunnioitettiin ja arvostettiin ihan tasa-arvosena.”

”Emmä näyttäny mun tunteita ikinä, niin en tiedä. Mä en hakenu ite mitään läheisyyttä tai mitään, mä en oikein kaivannu sitä... mut kyllä ihan varmasti olisin saanu.”

”Kuitenkin kaikki se aika mitä sä et ollu omassa huoneessa, niin oli tavallaan kameralla. Se oli ulkona tai tietysti se pihapiiri vaan. Sit siellä sisällä kuitenkin se muu

kaikki eli se mitä sä teet päivän aikana, sun kaikki syömiset, puhumiset ja kaikki oli niissä kameroissa.”

Syrjintää kukaan haastatelluista ei ollut kokenut työntekijöiden puolelta. Sen sijaan osalla oli jonkin verran kokemuksia toisten nuorten syrjimisestä, joka painottui kyllä lähinnä sijaishuollon alkuun. Syrjinnän syynä oli esimerkiksi ulkonäkö, ikä, yksilölliset haasteet ja sijoituksen syyt.

”Joo, just niistä nuorista kyllä, mut ei niistä ohjaajista... Se, että ku oli siellä eri syistä, ku ne. Ne ei niinku jollain tavalla ymmärtäny sitä, ettei oo omista syistä. Se, että mitä sä teet täällä, jos sä et oo niinku ite tehny mitään, ja eihän semmosesta pidä olla. Sitä ei ymmärretty. Olis vaan niinku tavallaa pitäny olla samantlaisia ku ne.”

Kaltoinkohtelua tai väkivaltaa kertoi kokeneensa kaksi haastatelluista. Tilanteet liittyivät rajoitustoimenpiteisiin. Toisella oli kokemus ainoastaan yhdestä kerrasta, mutta toisen kohdalla se oli jatkunut lähes koko sijoituksen ajan kolme vuotta. Kerran tilanne oli mennyt niin vakavaksi, että siitä tehtiin rikosilmoitus ja sijaishuolto päätettiin.

”Yleisesti ihan hyvin, mutta sitte mulla oli niitä kiinnipitoja. Mä muistan vaan sen, että aina, ku mä sanoin niinku, että mua sattuu, ja että mä en halua olla tässä asennossa tai tyyliin jotain semmosta, niin sitte ne useesti vaan justiin sillä hetkellä niinku kovensi vielä otteita, ku mä sanoin, että mua sattuu... Se minkä takia mä sieltä pois pääsin, niin se johtu siitä, että meillä oli semmonen kiinnipitotilanne... että mua niinku oikeesti sattui ja mulla tuli niinku oksennusta... Mä en niinku saanu oikein kunnolla henkeä... mun piti niinku mennä kuvauksiin ja siellä oli joku pieni juttu, niin sitte mä pääsin sieltä pois. Siitä tuli semmonen poliisijuttu.”

7.6 Koulunkäynti

Haastateltavasti kaikki muut paitsi yksi opiskelivat kunnallisessa koulussa. Yhden kohdalla koulunkäynti oli järjestetty laitoksen tiloissa, mutta kyseessä oli kuitenkin

kunnallisen koulun alainen luokka. Kolmen haastateltavan kohdalla oli kuitenkin tehty erityisjärjestelyä ja opetus oli ainakin osittain järjestetty joustavan perusopetuksen luokalla, tarkkailuluokalla ja pienluokassa. Lisäksi koulun tahoilta oli järjestetty muitakin tukitoimia, kuten erityisopetusta, lyhennettyä lukujärjestystä, lisäopetusta tai mukautettuja aineita.

”Mulla järjestettiin se koulu silleen, että mä pääsin jopo-luokalle sit kasilla. Ku mulla oli vähä vaikeeta niinku isommassa ryhmässä keskittyä ja sieltä sai sitte sen avun tohon koulunkäyntiin. Se oli ihan hyvä, pysty keskittymään siihen koulunkäyntiin... Sit mulla oli välillä silleen koulussa, että mä sain mennä istumaan sinne yhteen luokkahuoneeseen yksin ja tekemään tehtäviä.”

”Meillä oli siellä (kunnan) yhteiskoulun alainen luokka. Se oli niinku sen (laitoksen) tiloissa se luokka. Jotkut tunnit me oltiin sit siellä yhteiskoululla... Päivät riippu aina lukujärjestyksestä, mutta sopivan pitkiä ja omaan tahtiin sai mennä.”

Sijaishuoltopaikkojen tarjoama tuki koulunkäyntiin vaihteli jonkun verran haastateltavien kesken. Osa koki saaneensa hyvinkin tukea ja heitä oli kannustettu, mutta joidenkin mielestä ainoa tuki oli niin sanotusti pakottaminen kouluun. Etenkin läksyjen teossa autettiin ja monessa paikassa oli erikseen hiljainen tunti läksyjen tekoa varten. Osa kertoi saaneensa myös koulumatkoihin tukea ja heitä oli kuljetettu kouluun.

”Kyllä mä koen että ne autto ja yleensä läksyjä tehtiin aina hiljasella, ja sitte sai mennä pyytämään apua, kunhan on niinku yrittäny ensin ite.”

”Siellä oltiin tosi kannustavia. Jos oli jotain hankaluuksi läksyjen kaa, niin autettiin kyllä.”

Yhteydenpito koulun kanssa myös vaihteli melko paljon paikkakohtaisesti. Toisaalta osa haastateltavista ei ollut edes oikein tietoisia, kuinka paljon sijaishuoltopaikka ja koulu olivat pitäneet yhteyttä. Osan kohdalla sähköiset järjestelmät olivat helpottaneet yhteistyötä.

”Oli niillä nyt ainaki jonkinlainen yhteistyö sillä tavalla, että kaikki oli perillä kaikista.”

”Piti yhtettä. Itse asiassa se siinä oliko, et ku silloin oli jo tää wilma ja tämmöset. Niin se oli hyvin inhottavaa, ku ei pystyny mitään periaatteessa sanomaan ite, vaan aina ne katto sieltä wilmasta.”

”Aina niille laitoksen ohjaajilleki tuli kyllä tieto, jos mulla oli vaikka jotaki kokeita tai jotain.”

Koulumenestystään moni kuvaili keskinkertaiseksi. Osa koki sen lähteneen laskuun sijoituksen aikana, mutta se ei välttämättä johtunut itse sijoituksesta. Oma motivaatio koulunkäyntiin oli ollut siihen aikaan heikko. Joidenkin kohdalla sijaishuolto oli myös tukenut koulunkäyntiä.

”Ihan hyvin mulla on menny yläaste. Mitähän mulla oli keskiarvo, ku mä pääsin ysiluokalta. Ei se nyt mikään hääppönen ollu vissiin, 6,8 tai jotakin, mutta kuitenkin niinku ei ollu alle kutosen. Pääsin kuitenkin koulun läpi sitte.”

”Se lähti vähä alamäkeen silloin. Mä olin ennen tosi hyvä, mut sit se on lähteny vaan alamäkeen, et mä en oo enää jaksanu vaan panostaa siihen.”

”Varmaan piti niinku enemmän opiskella ja keskittyä siihen, ku kotona ei välttämättä sitte niin paljoo tee, ku saa ns. ite päättää.”

”On se vähä vaikuttanu, et mä en oo periaatteessa laitoksen takia päässy elämässäni, niinku saanu justiin näitä papereita, että pääsisin töihin. Se on ollu hyvin monen tekijän summa, et en sano, et se pelkkä laitos olis ollu, mut kyllä se varmasti tosi paljo vaikutti. Sain sieltä niinku muilta nuorilta vaikutteita siihen asiaan.”

Monen haastateltavan kohdalla ammattikoulu oli jäänyt kesken joko sijaishuollon aikana tai sen jälkeen esimerkiksi oman voinnin tai motivaation takia. Osa koki vallitsevan

koronatilanteen myös vaikuttaneen opiskeluihin. Eräs haastatelluista kertoi saaneensa ammattitutkinnon suoritettua.

”Pari kuukautta kerkesin (käydä peruskoulun jälkeen opiskelemaan) ja sit mä jouduin jäämään sairauslomalle.”

”Mä olin aikuispuolella kouluttautumassa kaks tai kolme kuukautta... Mutta niinku varsinki tää korona aika, niin ei mua oikeesti kiinnosta opiskelle, ku on sitä lähi-etä-lähi-etä. Menee vaan motivaatio niin paljo, ku pitää rampata sitä edestakasi. Se on niinku helpompaa opetella siellä niinku hallissa, ku vaan paperille kirjottaa jotaki. Opetella niinku kirjan kautta. Ei oikein onnistu. Sen oppii parhaiten tekemällä.”

7.7 Työskentelytavat sijaishuoltopaikassa

Tässä kappaleessa kuvataan kokemuksia sijaishuoltopaikan työskentelytavoista. Työskentelytapoja tarkasteltiin läsnäolon, vuorovaikutuksen, turvallisuuden, kannustamisen, toiminnan perustelun, menetelmien ja välineiden, asiakaslähtöisyyden, työskentelyä ohjaavien periaatteiden, tavoitteellisuuden, ennakoitavuuden, jatkuvuuden, laadun, vaikuttavuuden, osallisuuden ja hoidon kokonaisvaltaisuuden näkökulmasta.

7.7.1 Läsnäolo ja vuorovaikutus

Haastateltavat kokivat ohjaajien olleen pääsääntöisesti läsnä ja vuorovaikutuksen olleen ainakin ihan hyvää. Joissakin sijaishuoltopaikoissa he olivat olleet saatavilla lähes koko ajan, mutta oli myös kokemuksia, joissa ohjaajat olivat lähinnä istuneet kansliassa tai kahvilla ja niin sanotusti pakon edessä vain viettäneet aikaa nuorten kanssa. Lähes kaikki haastatellut kokivat kuitenkin saaneensa tarvittaessa tai ainakin pyytäessään apua ja seuraa ohjaajilta. Yhdellä oli tosi huonoja kokemuksia ja hän kertoi, että vaikka kävi monta kertaa pyytämässä keskustelutukea pahaan mieleen, niin koko ajan vain oltiin sanottu myöhemmin. Vuorovaikutukseen haastatellut kertoivat hakeutuneen usein tiettyjen ohjaajien kanssa, mutta muidenkin kanssa tuli kyllä toimeen. Osalla oli kokemuksia

oikein hyvästäkin keskusteluyhteydestä, vastavuoroisesta vuorovaikutuksesta ja siitä, että ohjaajat kuuntelivat.

”Silloin kyllä kun tehtiin jotain yhdessä, mut just se, ku ne istu siellä kanslias kahvikupit kädessä ja tuntu, että sit, ku on vaan pakko, niin sitte tulee. Et tulisko joku vaikka pelaan korttia tai jotain muuta.”

”Joo oli ne silleen niinku aika paljo läsnä. Siellä, ku asu ja eli, niin kyllä ne aika paljo oli siinä niinku sillä tavalla, että ne oli koko ajan siinä niinku saatavilla, jos tarvi jeesiä jossain.”

”Pääosin hyväks. Muutama ohjaaja oli semmonen, et niitten kaa ei oikein ikinä toiminu se keskusteluyhteys.”

7.7.2 Turvallisuus ja kannustaminen

Ohjaajat koettiin pääsääntöisesti turvallisiksi. Jotkut kokivat, että ainoastaan tietyt ohjaajat olivat arvaamattomia ja ei niin turvallisia. Osan haastateltavien mukaan etenkin sijaishuollon alussa oli vaikea luottaa aikuisiin ja se vaikutti kokemukseen aikuisten turvallisuudesta. Kahdella oli kokemus uhkaavasta ja pelottavasta kohtelusta, mutta muut eivät tällaista ainakaan maininneet. Hekin kuitenkin kertoivat, että vähintään yksi ohjaaja oli ollut turvallinen. Joskus turvattomuus miellettiin siten, että ei ollut turvallista puhua asioistaan aikuisen kanssa. Kannustusta jokainen mielsi saaneensa ainakin jonkin verran. Aina kannustamisen keinot eivät kuitenkaan olleet välttämättä hyviä, ja se voitiin kokea jopa painostava. Eräs haastatelluista esimerkiksi koki koulunkäyntiin liittyvän kannustamisen huonona.

”No loppuaikana joo... Varmaan siihen vaikutti seki, että ei ollu niinku hetkeen pystyny luottaan kehenkään niin. Oli niinku semmonen olo.”

”Ne joista mä tykkäsin niin ainaki joo... Ne (kenestä ei pitänyt) ei ne ollu sillälailla turvallisia, että niille voi puhua, mutta ei ne niinku mitään pahaa kuitenkaan sinänsä tehny.”

”Yksittäisiä (turvallisia aikuisia). Yks oli semmonen, minkä muistaa vieläki, mut, pari oli semmosta arvaamattomia ja just ku ties, et ne oli käyny muihin käsiks. Se riitti, että vähä ees sano vastaan tai ärsyttää, niin ne olis niinku jo kilahtanu siitä.”

7.7.3 Toiminnan perustelu

Toiminnan perustelu koettiin melko vähäiseksi. Ainoastaan kahdella haastatellulla oli kokemus, että asioita oli ainakin jossain määrin perusteltu, mutta sekin oli satunnaista. Osa kertoi, että vaikka perusteluja pyysi, niitä ei välttämättä saanut. Toisaalta osan mielestä perusteluja ei välttämättä edes tarvittu, koska ne tiedettiin jo ennalta.

”Ei, mut en oo kyllä kysynykään, et miks ne on toiminu jollain tietyllä tavalla.”

”Joo, kyl ne niinku osas perustella, mut toisaala niitten ei aina ees tarvinnu perustella, koska mä tiesin jo mitä on tulos.”

7.7.4 Menetelmät ja välineet

Sijaishuoltopaikoissa ei juurikaan ollut käytössä mitään menetelmiä ja välineitä. Kahden haastateltavan kohdalla oli kuitenkin käytetty esimerkiksi elämäntoimintaterapiaa, positiivisuusvihkoa, kortteja ja porkkanataulu. Osan kohdalla erilaisia menetelmiä ja välineitä oli käytetty kyllä nuorisopsykiatrian osastolla tai poliklinikalla.

”Elämäntoimintaterapia oli yks minkä mä muistan... Mun kohalla oli toi positiivisuusvihko ja sitte se elämäntoimintaterapia niinku pääosissa.”

”Ei ollu mun mielestä siellä. Mä muistan vaan, että siellä mun terapiassa kyl semmosia käytettiin. mutta ei siellä ollu.”

7.7.5 Asiakslähtöisyys

Haastatellut kokivat sijaishuoltopaikan työskentelyn olleen ainakin osittain asiakslähtöistä, joskaan ei kaikissa asioissa. Asiakslähtöisyys näkyi heidän mielestään esimerkiksi yksilöllisinä tavoitteina, tsemppaamisena omissa asioissa, räätälöityinä palveluina, yksilöllisinä käytäntöinä, asioista tiedottamisena ja palavereissa.

”Siis jos mä sanoin niille jotaki, että mulla on joku tavote, niin ne oli siinä niinku apuna ja yritti tsempata, et mieti mitä sä teet, että sullahan on tavoitteita.”

”Joo, se oli vähä niinku räätälöity, et mitenkä mua pitää hoitaa. Mut tietysti kaikkia kohdeltiin vähä samalla tavalla ja meillä oli samat säännöt tietysti siinä talossa. Vähän niinku näis omissa asioissa eriteltiin minkälainen se hoito on. Mua kohdeltiin sen tilanteen mukaan niinku mua piti kohdella. Se oli iha räätälöity.”

7.7.6 Lapsen etu

Kysymys siitä, minkä nähtiin ohjaavan työskentelyä oli hieman haastava. Moni kuitenkin uskoi, että lapsen etu ainakin tietyissä määrin vaikutti taustalla. He kokivat esimerkiksi, että ohjaajat halusivat lasten parasta ja olivat aidosti siellä juuri heidän takiaan. Työvuorossa olleilla työntekijöillä ja heidän omilla motiiveillaan oli myös osan mielestä vaikutusta.

”Varmaan niinku halus meiän parasta.”

”Tohon mä en oikein osaa vastata. Mä ymmärsin sen silloin niin, että sen takiahan ne on siellä, ja on tommosia paikkoja, että justiin jos menee himassa huonosti, niin sit on tollasia paikkoja. Ne voi ottaa sit kopin siitä nuoresta.”

”No tää on siis taas niinku vähä ihmisestä tai ohjaajasta riippuvainen. Pari oli semmosta, että oli ihan aidosti siinä. Sitte oli taas ihan selkeesti semmosia ihmisiä, joita ei olis niinku kiinnosta yhtään, ihan niinku olis pakon edestä siellä. Se riippu ihan siitä, että ketä on töissä.”

7.7.7 Tavoitteellisuus

Kokemus työskentelyn tavoitteellisuudesta vaihteli haastateltavien kesken. Puolet eivät olleet tietoisia tavoitteistaan, eivätkä muistaneet, että esimerkiksi kotiutumiselle olisi ollut mitään tavoitteita. Osalla oli kuitenkin etenkin pienempiä tavoitteita esimerkiksi koulunkäyntiin, omaan terveyteen tai käytökseen liittyen. Osa muisteli, että

palavereissa olisi käyty läpi tavoitteita ja mahdollisesti kirjoitettukin jonnekin ylös. Vain yksi haastateltu kertoi, että häntä oli pyydetty itse vaikuttamaan tavoitteisiin.

”Jotaki aina niinku kirjoitettiin siinä asiakaspalaverissa vai mitä ne on. Mä muistan, että ite siellä piti silleen jotenki vaikuttaa, että mitkä on ne tavoitteet ja mitä niinku koitetaan edistää asioita.”

”Mä en edes tienny, että mikä on niinku mun deadline, mihinkä asti mun pitäis edes yrittää olla... Se olis vaan niin paljo motivoinu mua niinku olemaan kunnolla, jos oltais sanottu, että hei sä pääset kohta kotia, jos sä niinku jatkat tätä mallia... Mut tavoitteet silleen, et mitä mä teen parin kuukauden päästä, niin kyllä niistä puhuttiin ja mulla oli niinku selkeet tavoitteet ja mä iteki ehdottelin monesti asioita. kyllä siinä oli semmonen kaava, missä aina mennään.”

7.7.8 Ennakoitavuus ja jatkuvuus

Työskentelyn ennakoitavuutta ja jatkuvuutta oli melko haastava arvioida. Moni haastateltava kuitenkin kuvasi, että arki oli melko ennakoitavaa, joskin päivä- ja työntekijäkohtaisia eroja oli. Sääntöjen ja ihmisten reaktioiden osalta ennakoitavuus oli kaiken vaikeinta. Osa koki, että jos tiesi säännöt ja käytännöt, niin ennakointi oli melko helppoa. Hoidon jatkuvuuden koettiin pääsääntöisesti toteutuneen hyvin, vaikka selkeitä pitkän aika välin tavoitteita ei kaikilla ollutkaan. Eräs haastateltu kertoi, että hän koki tulleen harhaan johdetuksi, kun monesti oli puhuttu esimerkiksi parin viikon sijaishuoltojaksosta, mutta sitä oli aina jatkettu pienissä pätkissä. Ne haastatellut, jotka jo tiesivät itsenäistyvänsä suoraan sijaishuoltopaikasta omilleen, kokivat jatkuvuuden parhaana.

”Joo, se oli semmosta koko ajan samat hommat... Sit ku ties, mikä on oikein ja mikä on väärin, sillä pääs pitkälle.”

”No se vaihteli aika paljo. Silleen kenen kaa teki töitä ja sitte ihan niinku päivän kiireellisyydestäki riippu.”

”No siis silloin, ku mä olin siellä laitoksessa, niin sehän oli semmosta, että sä oot täällä kaks viikkoo ja sit pääset kotiin. Sit sua alkaa ahistamaan se kaks viikkoo

ja sit sanotaan, että sä oot taas kaks viikkoa. Sitte se vaan jatku ja jatku ja jatku ja jatku.”

7.7.9 Laatu ja vaikuttavuus

Työskentelyn laatu jakoi haastateltavien mielipiteitä. Osa koki laadun todella hyväksi, kun taas osan mielestä työskentely ei ollut juuri lainkaan laadukasta. Työskentely koettiin usein sitä laadukkaammaksi, mitä mukavampi ohjaaja sitä oli tekemässä. Osa haastatelluista koki, että laatuun liittyy kuulluksi tulemista, ymmärtämistä, yksilöllistä joustamista ja ammattitaitoa.

”No riippu taas niistä työntekijöistä. Että ne, jotka oli mukavia, niin kyl niitten kaa niinku tehtiin ja oli kivaa. Sitte ku oli niitä työntekijöitä, joiden kaa ei tullu toimeen, niin ei se ollu niitten kaa oikein semmosta (laadukasta).

”Jotku oli ihan ammattitaitosia ja ymmärti niinku. Mut jokku oli sit silleen vähä, että ei tiedä mistään mitään. Kyllä ne oli aika ammattitaitosia suurin piirtein kaikki sieltä. Ja osas hoitaa hyvin niiden hommansa.”

Myös kokemukset vaikuttavuudesta vaihtelivat. Lähes kaikki haastatellut olivat ainakin jälkeen päin tyytyväisiä, että olivat olleet sijoitettuina. Toisaalta vaikuttavuutta oli vaikea arvioida, koska ei tiedetty, mihin suuntaan elämä olisi mennyt ilman sijaishuollossa asumista. Osa myös pohti sijaishuollon tuomia negatiivisia vaikutuksia esimerkiksi haitallisten kavereiden suhteiden vaikutusta, ja että olisiko kotona koskaan ajautunut sellaiseen tilanteen. Monella haastatellulla oli kuitenkin kokemus siitä, että ainakin jotkin asiat ovat menneet eteenpäin lastensuojelulaitoksessa asumisen aikana ja kotona olisi asiat olleet vielä huonommin. Eräs haastatelluista koki, että ei nähnyt työskentelyä juurikaan vaikuttavaksi, koska työskentelyn laatu oli ollut niin huono. Tavoitteiden puuttuminen nähtiin yhdeksi tärkeäksi syyksi, miksi työskentelyä ei koettu vaikuttavaksi.

”Se on ihan hyvä paikka kyllä... Aluks se vitutti aika paljo, mutta loppupeleissä, ku miettii, niin oli se ihan fiksu ratkasu mennä sinne.”

”Ne oli ihan tarkasti ne, miks mä olin siellä, ja mitä pitää tehdä. Siellä mä tykkäsin kyllä olla ja koin sen hyväks.”

”No sanotaan näin, että mä en välttämättä istuis tässä. En tiää, mitä mä tekisin, vetäisinks mä kamaa vai istuisinko vaan himassa ja pelaisin, emmä tiää...”

Se niinku meni sitte huonosti siellä (laitoksessa) senkin takia, että ku tuli niitä kiinnipitoja ja kaikkea muita, että en osannu käyttäytyä, ku ei mulla ollu mitään niitä tavoitteita just, että emmä oikein osannu olla.

7.7.10 Osallisuus

Osallisuuden omaan hoitoon koettiin pääsääntöisesti toteutuneen edes jossain tasolla. Siinä nähtiin kuitenkin myös puutteita. Kaikki haastateltavat kokivat, että heitä tiedotettiin omista asioista, mutta joskus vasta jälkikäteen esimerkiksi palaverien yhteydessä. Kuulluksi tulemisen kokemus ja mielipiteen kysyminen vaihtelivat. Vaikka moni koki tulleensa edes jossain määrin kuulluksi, välttämättä heidän toiveidensa mukaan ei kuitenkaan ollut toimittu. Kaksi haastateltua koki, ettei heidän vanhempiaankaan kuultu riittävästi, ja muut tekivät päätökset heidän puolestaan. Moni koki kuulluksi tulemisen kokemuksen riippuneen siitä, kuka kuunteli. Myös asian merkitys vaikutti, pienissä arkisissa asioissa tuli helpommin kuulluksi.

”Välillä olin ja välillä en. Kyllä mä olin aina mukana niis palavereis sun muis tomosissa. Mä en muista ainakaan saaneeni ikinä kuulla siitä, et mä olisin voinu päästä himaan.”

”Joo, kyllä kysyttiin mielipidettä ja näin, mutta ei välttämättä just sen lailla menty, mutta kyllä niinku kuultiin.

”Ei ainakaan millään mun mielipiteellä ollu mitään väliä siinä vaiheessa. Tavaltaan ihan sama, mitä mä sanoin, niin sillä ei ollu mitään väliä. Sillä ei myöskään ollu mitään väliä, että mitä mun äiti sanoi, vaikka kuitenkin mun huoltaja on. Et se oli ihan niinku yks hailee, mitä me oltiin mieltä asioista, ku ne vaan niinku päätti kaikki, eikä niis kuunneltu.”

Myös itsemääräämisoikeus nähtiin toteutuneen ainakin jollain tasolla lukuun ottamatta yhden haastateltavan kokemuksia. Kaikki kokivat, että osallisuudessa oman hoidon suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin oli kuitenkin puutteita. Suunnittelun ja arvioinnin nähtiin painottuneen lähinnä palavereihin, eikä sitä sijaishuoltopaikassa juuri-kaan ollut tai ainakaan siihen ei ollut saatu olla osallisia. Monessa paikassa laadittiin kuukausittaisia arviointeja, mutta niihinkään ei lapsia usein otettu osallisiksi. Kukaan haastatelluista ei ollut myöskään saanut osallistua päivittäisen arvioinnin tekoon raportoinnin yhteydessä. Toisaalta osa koki, etteivät edes olisi halunneet olla osallisia arvioinnissa. Sijaishuollossa tuntui olevan käytäntöjä, jotka toistettiin jokaisen kohdalla huomioimatta sen tarkemmin yksilöllisiä tarpeita. Vaikuttamisen mahdollisuudet vaihtelivat.

”Kyllä sitä kunnioitettiin. Mut sit taas mä mietin sitä, että kuinkahan hyvin se nähtiin se mun kyky silloin.”

”Olin mä niissä aina paikalla, mutta ei siinä niinku kysytty millään tavalla. Oli ilmeisesti sellanen joku tietty, miten jokaisen kohalla toimitaan ja kaikki vaan menee sillä samalla.”

”Kyllä mä sain niinku aika paljo siinä sitte vaikuttaa ja kertoa mun mielipiteen, mut aika hiljanen mä oon aina ollu noissa palavereissa, en mä oo oikein avannu suuta. Ne harvat kerrat, ku mä oon jotaki vaikuttanu, niin kyllä ne on ihan kuunnellu. Ja vaikka se asia ei nyt oo menny silleen läpi, mutta mä oon ollu vaan silleen, että jaa, okei, no ei sit mitään.”

7.7.11 Työskentelyn kokonaisvaltaisuus

Työskentelyn koki kokonaisvaltaiseksi puolet haastatelluista. Toisten mielestä ainakaan kaikki hyvinvoinnin osa-alueet: fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja kognitiivinen eivät täytyneet. Toisaalta myös sillä, mitä itse oli valmis kertomaan ja kuinka paljon pyysi apua, nähtiin olevan vaikutusta asiasta. Erään haastatellun mielestä mitään hyvinvoinnin osa-aluetta ei huomioitu riittävästi.

”Joo, niin paljon, ku mä itte vaan kerroin. Niin paljon mua tuettiin, ku mä tukee periaattees pyysin. Sit, ku mä en ikinä pyytäny, mä olin aina niin kovaa pärjäämässä.”

”Mä kävin melko lailla jatkuvasti lääkäreissä, kun toimintakyky kipujen takia oli melkein nolla... Mutta psyykkistä ei juurikaan. Tai kyl silleen aika paljon, mutta ei se silleen näkyvää ollu ainakaa.”

7.8 Sosiaalityöntekijä

Ainoastaan yhdellä haastatelluista oli pelkästään huonoja kokemuksia sosiaalityöntekijöistä. Muiden mielestä he olivat pääsääntöisesti olleet ihan hyviä ja ammatillisesti päteviä. Hyviä sosiaalityöntekijöitä kuvailtiin esimerkiksi sellaisiksi, jotka näkivät asiat positiivisesti, eivät lytänneet toiveita, kuuntelivat, pysyivät työssään ja tunsivat perheen historian sekä varmistivat asioiden ymmärtämisen. Sekin ymmärrettiin, että joskus sosiaalityöntekijä voi joutua tekemään päätöksiä, jotka eivät itselle ole mieleen. Osalle haastatelluista sosiaalityöntekijä oli kehittynyt hyvinkin merkittäväksi henkilöksi elämässä. Huonot kokemukset liittyivät turhiin lupauksiin, myöhästymisiin, ajan puutteeseen, työntekijöiden vaihtumiseen ja asioiden henkilökohtaisesti ottamiseen.

”(Kaupungin) paras... Hän ei ollu heti lyttäämässä ajatuksia siitä, että kun pääsis kotia. Vaikka olis kuinka ollu siinä pahimmissa tilantees, se halus kuitenkin nähdä asiat optimistisesti, eikä niinku joku muu elikkä se on aika harvinaista, että on hyvä sosiaalityöntekijä.”

”Yks minkä kaa asiat oikeesti eteniki niinku sossun tahosta johonki, niin tosi mukava oli ja kuunteli. Jos ei niinku ymmärtäny palaverissa jotain, niin sitte varmisti vielä, että ymmärsköhän oikein.... (Toinen sosiaalityöntekijä) ei edes puhunu mun kaa samaa kieltä.”

”Se oli tosi mukava. Se oli ollu niinku mun isosiskoillaki. Se oli ollu koko mun lapsuuden ajan mulla.”

Pääsääntöisesti sosiaalityöntekijöitä tavattiin ainoastaan palavereissa. Osa haastatelluista kuitenkin kertoi, että heillä oli mahdollisuus tavata häntä myös kaksin joko ennen tai jälkeen palaverin ja joskus sosiaalityöntekijä oli myös tullut sijaishuoltopaikkaan tapaamaan kasvatustien. Haastateltavat olivat pitäneet hyvin vähän yhteyttä sosiaalityöntekijäänsä puhelimitse. Lähes kaikilla, yhtä lukuun ottamatta, oli kuitenkin kokemus kuulluksi tulemisesta sosiaalityöntekijän toimesta.

”Yhes oikeudenkäynnissä se oli, mut muuten yleensä vaan palavereissa. Emmä sitä muuten hirveesti nähny. Välillä oltiin enemmän sosiaalitoimen kans tekemisissä ja välillä vähemmän.”

”Justiin niissä palavereissa... Joskus niinku ennen palaveria näin sitä kahestaan.”

Yhdellä haastateltavalla sosiaalityöntekijä oli pysynyt samana koko sijaishuollon ajan. Muiden kohdalla oli ollut jonkin verran vaihtuvuutta ja yhdellä oli ollut jopa seitsemän eri sosiaalityöntekijää. Sosiaalityöntekijän vaihtuvuus koettiin pääsääntöisesti huonoksi asiaksi, joskin pari koki saaneensa paremman työntekijän tilalle.

”Vaihtu kerran. Huonommasta parempaan. Se vaihdettiin silloin kahdeksanvuotiaana. Se oli aika kauan.”

”Mulla on niitä ollu niin monta... Kolmen vuoden aikana seitsemän eri sossua.”

7.9 Asiakassuunnitelmapalaverit ja muut neuvottelut

Haastatelluilla oli lähinnä asiakassuunnitelmapalavereista kokemuksia. Kahden kohdalla oli kuitenkin järjestetty myös koulu- ja hoitoneuvotteluja.

”Palavereita oli. Sitte mulla on ollu joskus koulun kaa jotaki... En muista, oliko silloin mitään osastopalavereita, niitä on ollu ehkä joskus myöhemmin.”

”Se terapia oli joskus ja mä muistelsi, että olis ollu kouluki. Et just ollu niinku yks ohjaaja ja sit koulusta opo ja sit minä.”

Asiakassuunnitelmapalavereita järjestettiin pääsääntöisesti muutaman kuukauden välein. Sijaishuollon alussa niitä saattoi olla useammin. Jos sijaishuolto oli puolestaan jatkunut pitkään, palavereita saatettiin pitää vain puolen vuoden välein. Haastatellut kokivat, että tarpeen vaatiessa palavereita järjestettiin kyllä useammin. Ainoastaan kolme haastateltavaa muisti saaneensa palavereista kirjallisen asiakassuunnitelman itselleen.

”Aluks noin kolmen kuukauden välein, mut niinku loppua kohden sitte puolen vuoden välein...”

”Joku neljä kertaa vuodes minimissään tai sit kerran kuukaudessa saatto olla. Se niinku vaihteli tosi paljon.”

7.10 Yhteistyö muiden hoitotahojen kanssa

Viidellä haastateltavista oli ollut asiakkuus myös joko lasten- tai nuorisopsykitrian osastolle tai poliklinikalla tai jopa molempiin. Poliklinikalla oli esimerkiksi terapeuttisia keskusteluja, ryhmätapaamisia ja lääkekontrolleja. Käyntikerrat vaihtelivat yleensä yhteen tai neljään kertaan kuukaudessa. Hoitojaksot poliklinikoilla olivat pääsääntöisesti olleet melko lyhyitä, mutta toisilla oli kokemuksia myös pidemmistä jaksoista. Kolme haastateltua kertoi olleensa välillä osastolla kriisijaksoilla. Yhden kohdalla osastojaksoa oli edeltänyt parin viikon hoitojakso somatiikan osastolla. Ainoastaan yksi haastatelluista kertoi saaneensa jotain muuta kuin edellä mainittuja tukia. Vasta sijaishuollon päättymisen jälkeen moni sai enemmän tukea.

”Se lastenosasto on ollu silleen, et mä oon ollu siellä aina vaan niinku välillä niistä paikoista, mihin mut on sijoitettu.”

”Terapiassa aikoinaan... olisko ollu kerran viikossa vuoden tai puoli vuotta.”

”Ei ollu sijoitukseen aikaan. Vasta sen jälkeen.”

Yhteistyötä muiden hoitotahojen kanssa kuvailtiin melko huonoksi. Osa haastatelluista oli joutunut käymään esimerkiksi terapiassa vasten omaa tahtoaan ja melkein pakotettuna. Tällaisissa tilanteissa ei välttämättä oltu haluttu keskustella kaikista omista asioista

tai edes ottaa apua vastaan terapeutilta. Eräs haastateltu kuvasi kokemustaan siten, että häntä ei nähty diagnoosiensa takaa.

”Se oli semmosta pätkittäistä, ku mä en siellä halunnu käydä, ku mä en siitä tykänny. Se oli vähä semmosta, et ei siellä halunnu puhua, eikä siellä tullu käytyä säännöllisesti, ku ei sitä oma kiinnostusta ollu.”

”Se oli kyllä kaukana hyvästä. Siellä ei nähty ihmistä diagnoosin takana.”

7.11 Yhteistyö vanhempien ja muiden läheisten kanssa

Haastatelluista viiden vanhemmat olivat eronneet ja vain yhden vanhemmat olivat vielä yhdessä. Puolella äiti oli yksinhuoltaja ja toisten vanhemmilla oli yhteishuoltajuus. Yhteistyö vanhemman tai vanhempien kanssa koettiin pääsääntöisesti hyväksi. Osa koki, että vanhemmat ja sijaishuoltopaikka olivat paljonkin yhteydessä, jopa heidän tietämättään. Usein yhteydenpito painottui kuitenkin jompaankumpaan vanhempaan. Eräs haastateltu koki, että yhteistyö oli todella huonoa tai yhteistyötä ei edes juuri ollut.

”Aika tiivistä, ainaki mitä mä oon saanu käsityksen.”

”Joo, siis ne hän teki yhteistyötä koko ajan. Silleen tiesin mä tai en, niin ne oli yhteyksissä.”

”No sitä ei ollu oikeestaan. Silloin tota, ku mä sinne menin, niin olisko ollu ensimmäiset kaks kuukautta silleen, et me ei oikeesti äidin kanssa oltu ollenkaan tekemisissä ja ei nekään koko sen koko kahen kuukauden aikana mitään sanonu tai laittanu äidille.”

Kukaan haastatelluista ei ainakaan ollut tietoinen, että vanhempia olisi erityisesti pyritty tukemaan kasvatuksessa ja vahvistamaan heidän vanhemmuuttaan. Myös yhteydenpito sisaruksiin oli melko vähäistä ja pitkälti haastatelluiden oman aktiivisuuden varassa. Kahden kohdalla oli kuitenkin joskus järjestetty yhteisiä tapaamisia sisarusten kanssa. Yksi haastatelluista oli perheen ainut lapsi.

”En osaa sanoa, ja jos olis, niin ei äiti oo kyl puhunu mitään.”

”Äiti ei ainakaan koskaan sanonu, ja meki puhutaan tai ollaan puhuttu oikeestaan ihan kaikesta, niin ei oo kyllä ikinä sanonu mitään tollasta.”

”He sai tulla käymään siellä ja viettää yötäki joskus. Siinäpä se aikalailla oli.”

Osan haastateltujen kohdalla myös muut läheiset vanhempien lisäksi olivat osallistuneet aktiivisesti yhteystyöhön sijaishuollon kanssa tai ainakin käyneet vierailuilla. Esimerkiksi isovanhemmat, serkut ja täti nimettiin tällaisiksi tahoiksi. He olivat saaneet vieraila lastensuojelulaitoksessa, heidän kanssaan oli soiteltu ja osa oli osallistunut myös asiakassuunnitelmapalaveriin.

”Mummi ja serkkuja on ainaki ja tätejäki... Niihin sai kyllä pitää yhteyttä ja sitte ne sai tulla myös kattomaan ja sitte aina, ku oli jotain niitä tapahtumia tai riehoja, niin sinne pyydettiin niinku vanhempia ja mummia ja niitä.”

”Mun paappa on oikeesti ollu niinku enemmänki niinku oma isä, ku mitä mun oma isä oli tai on ikinä ollu tai tulee ikinä olemaan, koska mähän oli mun paapan kans pitkiä aikoja ennen ku mä jouduin laitokseen. Kävin oikeesti niitten kautta kouluski ja näin, ku mutsi vaan dokas... monesti mun paappa ja mumma oli niissä palavereissa... joo, ihan yhtä lailla pidettiin yhteyttä (paappaan ja mummaan).”

Kukaan haastatelluista ei kokenut, että koko heidän perheensä olisi saanut laajasti tukea. Osan vanhemmille oli kyllä tarjottu vertaistukea tai tukihenkilöä ja myös osa sisaruksista oli ollut samaan aikaan sijoitettuna. Tuki ei kuitenkaan ollut kokonaisvaltaista.

”Mun isoveli on ollu jo sitä ennen sijoitettuna.”

”No kyllähän sitä siinä alussa yritettiin sitä perhetyötä (ennen sijoitusta). Kyllä äiti sano, että sille yritettiin, ku olin sijoitettu, niin ehdotettiin jotain vertaistukiryhmää, mutta ei äiti halunnu sellaseen,”

7.12 Tuki sijaishuollon päättyessä

Sijaishuollon päättyessä kaksi haastateltavista palasi kotiin asumaan. Heidän vanhempansa olivat eronneet ja kumpikin heistä asui välillä äidin ja välillä isän luona. Yhdelle etsittiin sijaishuoltopaikka perhekodista, jossa hän asuikin muutaman vuoden ajan. Kaksi itsenäistyi omaan asuntoon, mutta oman terveydentilansa takia toinen muutti pian palveluasumisen yksikköön. Yksi haastatelluista siirtyi lastensuojelulaitoksesta suoraan päihdekuntoutujille suunnattuun asumispalveluyksikköön.

Sijaishuollon päättyminen koettiin pääsääntöisesti positiivisena asiana. Joidenkin haastateltavien mukaan päätös tuli kuitenkin yllättäen ja erään kohdalla tapaukseen liittyi todella raju kiinnipitotilanne, joka johti poliisitutkintaan. Uuteen elämänvaiheeseen siirtyminen koettiin jännittävänä ja ehkä jopa vaikeana, koska siihen liittyi niin paljon uutta ja epävarmaa. Osa koki myös haikeutta, kun yksi vaihe elämästä päättyi, ja tutut ihmiset jäivät taakse. Osan kohdalla heidän lähtönsä huomioitiin hyvin sijaishuoltopaikasta, mutta kahden kohdalla näin ei toimittu.

”Se tuli yhtäkkiä se päätös. Et siinä vaiheessa mä olisin ollu jo valmis niinku jäämään sinne pidemmäks aikaa.”

”Varmaan siinä vaiheessa elämän parhaita aikoja, ja sitä päivää ootti, kun kuuta nousevaa. Se oli semmonen hyvä käänne.”

”No joo, oli se vähä haikee fiilis lähteä, jättää ne ohjaajat sinne. Kyllä siihen sit tottu tähän yksinki asumiseen tai niinku yksin ja yksin. Vähä niinku sellanen fifty/fifty (olisiko halunnut vielä lähteä), mut kyllä mä olin valmis jo lähtemään sieltä.”

Puolet haastatelluista kokivat saaneensa ainakin jonkin verran tukea itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen. Tuen muodot kuitenkin vaihtelivat esimerkiksi laskujen maksusta näyttöruokien tekoon. Eniten tukea olivat saaneet vanhimmat ja he, joiden oli tarkoitus lähteä itsenäiseen elämään sijaishuollon jälkeen. Nuorempien kohdalla itsenäisyyteen tukemista ei juurikaan ollut, mutta vastuullisuutta tuettiin esimerkiksi positiivisen palautteen avulla.

”Silleen niinku tosi hyvää aikaa oli. Autettiin löytämään oma asunto ja itsenäistymisvaroista käytiin sit ostamassa kaikki mitä piti ostaa”.

”Joo kyllä siellä vähä puhuttiin, että nyt ku sä muutat pois, niin sulla siirtyy vastuu kokonaan itelle ja kylmä mä sen tiesin itteki... Silloin ku mä muutin pois, ei siellä ollu oikein mitään semmosta, että harjoteltiin mitään. Nyt ku mä oon tähän muuttanu, niin kyllä mä oon ite tehny ruokaa ja ei se nyt oo vaikeeta edes. Lukee vaan ohjeet ja se on siinä.”

”Joo. Loppuaikana oli silleen, et jos oli joku pieni lasku tyyliin terveyskeskuskäynnistä, niin ne sitte auttoi niinku maksaan sen itte. Ohjaaja oli siinä kuitenkin tarvittaessa tukena. Sitte meillä oli ainaki näyttöruuat, et näytti, että osaa laittaa sit ruokaa. en nyt yhtäkkiseltään muista muuta.”

Jälkihuoltoa oli saanut neljä kuudesta haastatellusta ja se oli edelleen voimassa heidän kaikkien kohdalla. Jälkihuollon sisältö kuitenkin vaihteli. Tukea oli tarjottu esimerkiksi palveluasumisen, tukihenkilön, poliklinikkakäyntien, taloudellisen tuen, asunnon hankinnan, osastojaksojen, asuntolassa asumisen ja toimintaterapian merkeissä. Osa koki saaneensa enemmän tukea omalta lähipiiriltään kuin lastensuojelusta.

”Ihan tarpeeks riittävää. Välillä saattaa olla, et mä saisin sieltä harrastukseen tukee sun muuta vastaavaa. Jos mä ny oon tarvinu esimerkiks jotain ruoka-apua, niin oon saanu. Mua ei niinku jätetä nääntymään... ei mitää moittimista.”

”Ei se silleen ihan riittävää ollu. No emmä tiedä oikein mitä mä sanoisin. Tekivät sen mitä pystyivät... Kyllä silloin mietittiin jo, et ois niinku oikee paikka joku tämmönen, mut sit mä kuitenkin halusin yrittää yksin asumista.”

”Mulla oli sosiaalityöntekijän kaa palavereita joskus myöhemmin sitte... Mä sain yläasteella sitte tukihenkilön ja asiakkuuden poliklinikalle... mut jos sitä (tukea) ois ollu enemmän, niin emmä olis lähteny siihen mukaan kuitenkaan. Se olis ollu sellasta väkipakolla, niin ei sillä olis ollu niin merkitystä kuitenkaan. Mä lopetin ne polikäynnitki aika nopeesti sitte. Tukihenkilö oli ainut, mihin mä suostuin.”

7.13 Vaikuttaminen palveluihin

Ainoastaan yksi haastatelluista oli kokenut pystyvänsä vaikuttamaan lastensuojelulaitoksen palveluiden kehittämiseen. Parissa paikassa oli kyllä kerätty palautetta, ja osa oli omatoimisesti antanut palautetta. Tällä ei kuitenkaan nähty olleen suurta vaikutusta. Joidenkin haastateltujen mielestä palautteen antaminen oli myös itselle vaikeaa, vaikka he kyllä olisivat halunneet vaikuttaa asioihin.

”No sen jälkeen ku mä sieltä lähin, niin joo... Pyydettiin palautetta, ja sitte mä kirjotin niinku ihan ittekseniki.”

”Mä oon vähä huono antamaan palautetta siellä, ku se kaikki mitä mä sanon, niin saattaa vaikuttaa aina asioihin, niin mä en oikein ikinä halunnu sanoa juuta enkä jaata asioihin. Tää keskustelu on sellanen, että sen takia halusin tulla tähän, että niinku tästä ei tuu mun nimee näkyviin, niin sitte jos tää vaikuttaa jotenki lastensuojeluun silleen hvyällä tavalla, niin saa olla itestä ylpee.”

”En tiiä, ei kai. Tää on varmaan ensimmäinen kerta, ku mä annan palautetta tämmösistä asioista. voi olla, että silloin, ku asuin siellä, niin epäsuorasti tulitin koko ajan.”

7.14 Kokonaisarvio sijoituksen toteutumisesta

Haasteltujen kokonaisarviot sijaishuollon toteutumisesta vaihtelivat jonkin verran. Kahdella oli enemmän negatiivisia kokemuksia, mutta muiden mielestä lastensuojelulaitoksessa asumisessa oli ollut paljon hyvääkin ja se oli vaikuttanut positiivisesti heidän elämiinsä. Hyvänä koettiin esimerkiksi se, että sijaishuollossa heitä on ymmärretty, he ovat saaneet apua ja tukea, on jäänyt hyviä muistoja ja läheisiä ihmissuhteita, siellä on ollut kuri ja rajat, se opettanut paljon elämästä, heitä on kuultu, he ovat olleet tietoisia tavoitteista ja on ylipäättään olemassa tällaisia vaihtoehtoja, jos kotona ei pysty asua. Haasteita sen sijaan koettiin olevan esimerkiksi ohjaajien ammattitaidossa, sijaishuoltoaikojen valitsemisessa, rajoissa ja valvonnassa, tavoitteiden asettamisessa sekä haitallisissa kaverisuhteissa laitoksessa. Moni olisi näin jälkikäteen kaivannut vieläkin

tiukempaa puuttumista heidän epäasialliseen käytökseensä. Vaikka sijaishuolto lasten-suojelulaitoksessa oli koettu oikein hyväksikin, moni haastateltu pohti jopa kaihoisesti, millaista elämä olisi voinut ilman sijaishuoltoa ja mistä kaikesta he ovat jääneet paitsi.

”Kyllä, niinku mä sano, silloin aikasemmin, niin tää on oikeesti niinku hyväks ollu ainaki ittelle. Sanotaanko näin, että jos sulla menee himassa huonosti vanhempien kaa, ja ne ei enää henkisesti tai fyysisesti jaksa sitä touhua, mitä sä teet. Sit huostaanoton kautta sijoitetaan kiireellisesti, niin kyllä se on oikeesti helvetin hyvä ja hieno asia, että tämmösiäkin paikkoja on, niinku lastenkodit, koska niinku ne osaa auttaa siellä ja ymmärtää niinku meitä nuoria.”

”Jälkikäteen ajateltuna todella hyvä juttu.”

”No ei se nyt ainakaan mitenkään erityisen hyvää ollu. Ois se voinu olla pahempaa, mut se olis myös voinu olla paljo parempaaki, ja sellasta tavallaan osaavampaa tai ammatillisempaa.”

”Joutu niin sanotusti väärään paikkaan. Mä en ollu ikinä esimerkiks tiennykään varmaan mistään alkoholista tai mistään, mut sit ku ne ihmiset oli niin painostavia siellä, niin kyllähän siellä sit tuli tavallaan koettua se niin sanotusti rankempiki elämä siinä vaiheessa.”

”Kokemuksen perusteella se oli hyvä. Mä en voi sanoa, et se ois ollu hyvä vai huono homma, mä voin sanoa, et se on jotain siltä väliltä. Se on opettanu mulle elämässä paljon, mutta se voi olla ehkä vähä vienykki, ehkä. Niin mä en voi oikein sanoa juuta enkä jaata.”

8 HAASTATELTUJEN TERVEISET JA KEHITTÄMISIDEAT

Haastattelun lopussa tutkittavia pyydettiin kertomaan, mitkä asiat voisivat edesauttaa lastensuojelun sijaishuollon onnistumista ja mitä asioita tulisi kehittää. Heille annettiin myös mahdollisuus vapaasti jakaa ajatuksiaan lastensuojelun sijaishuollosta. Alle on koottu heidän terveisiään ja kehittämisideoita.

”Itelle on monta kertaa tullu vastaan, että ei tosiaan monessakaan paikkaa nähdä ihmistä diagnoosien takana tai oireilun takana, jos ei oo vielä diagnoosia.”

”Ainaki se, että jokaista osapuolta kuunneltais. Ja sit just se, että monilla nuorilla on varmasti se, et ei niinku uskalla sanoa välttämättä, mitä on mieltä tai mitä haluaa. Niin jollain muulla tavalla sen niinku pystyis saamaan siitä ihmisestä ulos. Et kaikillahan on eri tapoja. Jotkut haluaa kirjottamalla kertoa, jotkut puhumalla, jotkut kahen kesken, jotkut isommassa porukassa, niin että siihen jotenki enemmän panostettais ja oikeesti se menis siihen, että siinä ajettais sen nuoren etua, eihän siinä pitäis millään tavalla kattoa, että miten se työntekijä siitä enemmän hyötyy, vaan aina sen pitäis olla se nuori. Se vaan niin useesti jää.”

”Mulla ainaki vaikuttaa se, että se lähtee kaikki susta itestä, mitä se teet, mitä sä haluut sun elämältä. Jos sä meet sinne laitokseen semmosella asenteella, että mikään ei kiinnosta, niin et sä tuu siellä pärjäämään tai ei siitä oo mitään hyötyä. Sulla pitää olla niinku semmonne motivaatio sielläkin. Sä meet siellä niinku säännöt sanoo ja teet niinku sun pitää tehdä. Sithän on niitäki, että sut voidaan sijoittaa väliaikaisesti, et sä et koko elämää oo siellä laitoksessa. Jos sulla rupee memään paremmin siellä, niin saattaa vanhemmat ottaa takasi.”

”Siinä vois olla jotain hiomista siinä asiassa, että miten ne niinku myös ehkä ohjaajien toimesta vois jotain aktiviteettia hankkia sinne. Niinku enemmän kaikkee kivaa ja tällasta, ehkä vois osana... Nyt mä alan miettiä, et mikä voi olla ratkasu tälle asialle, mikä olis vaikuttanu tohon munki tilanteeseen... Varmaan pitäis saada ne kaikki huonot hommat pois sieltä, että keskitytään niihin ns. kivoihin

hommiin. Vähä niinku käännytetään pää pois niistä paskahommista ja mennään suoraan asiaan.”

”Just se, että ei ne asiat mun mielestä korjaannu niillä rangaistuksilla, vaan pitäis olla jotain ihan muuta. Mun mielestä pitäis olla enemmän silleen, että jos sä teet tän asian näin, niin siitä saisit enemmän jonku palkinnon, kun että jos sä et tee sitä sua rangaistaan... Mä muistan, että joidenki kohalla se toimi, et ne, joilla oli ongelmia koulun kanssa, niin jos esimerkiks nyt kaks viikkoa pystyt käymään koulu ja sä selviydyt niistä päivistä, niin sä saat sitte sen kahen viikon jälkeen mitä sä halusit. Et saisi sitä innostusta sille nuorelle ja sit siinä olis se niinku se tavallaan se tavote.”

”Siinä elämäntilanteessa, kun sinne tulee, niin se ihminen on kuitenkin jo sillä tavalla rikki jostain kohin ja se on niin iso elämänmuutos ja jokainen varmasti kappinoi sitä vastaan ja ei haluis sitä jollain tavoin. Sit jotenki siinä yrittää. Jos sille nuorelle annettais enemmän päätösvaltaa, seki riippuu niin iästä ja vähä mitä haluaa, mut annettais ees se mahollisuus siihen, että sul voi olla jotain päätösvaltaa, eikä silleen et täs on sulle lappu mitä sä teet milloinki ja katotaan sit kuu-kauden päästä, et jos oot kerran myöhästyny koulusta, niin et pääse kotiin.”

”siihen perkeleen kuriin, että ne pitää saada ne saatanan nuoret sellaset, jotka oikeesti hyppää ulkona ja vetää huumeita, niin kannattaa oikeesti puuttua siihen. Musta tuntuu vähä siltä, että meihin jotka käytettiin jotain silloin, niin meihin ei oikeesti puututtu tarpeeks kunnolla, koska... tottakai se pitää tulla omasta takaa se juttu, mut pitäis periaattees vähä näyttää, et hei, se elämä ei oo suffelii, jos sä lähet tälle rundille. Et hei me pidetään sua sisällä nyt, et sulle tulee viekkarit ja kaikki tälleen. Se ei näytä sitä mitä se tulee olemaan, mut se antaa sellasen kaiun siitä, et sä voit mennä hyvin huonoon suuntaan ja todennäkösesti meet huonoon suuntaan. Se on yleensä kuolema, linna tai tämä vaihtoehto, että lopettaa. tai sit se voi olla mielisairaalaki, siinä on niin monta vaihtoehtoa, mihinkä sitä joutuu,. Ja ne kaikki on negatiivisia, paitsi tää yks on positiivinen ja se on vaan lopettaminen. Mä en nää muuta positiivista ku sen lopettamisen.”

”Jos siitä haluis oikeesti saada kunnolla hyötyä irti, niin ne ohjaajat, niistä saa oikeesti aika paljo irti, jos vaan kysyy ja uskaltaa kysyä asioita. Ne ohjaajat osaa jotenki niinku ymmärtää sua ja auttaa eteenpäin siinä, niinku olemaan siinä sun rinnalla. Esimerkiks jos mä en olis ikinä ollu tuolla, mulla saattais olla asiatki paljo pahemmin, koska neki on tukenu mua siinä, auttanu mua niinku eteenpäin asioissa. Sitte justiin nää koulunkäynnit, niin ne potkii sut sängystä ylös, ei nyt ihan kirjaimellisesti, mutta tempoo sua kouluun. Kyllä ne niinku oikeesti jeesaa, ja jos sä vaan otat sen avun vastaan, niin kyllä sä pärjää.”

”Ehkä enemmän se, että psyykkisesti oireilevia sijoitettais niinku oikeisiin paikkoihin, et ei semmoseen paikkaan, missä ei oo mitään tietookaan niistä.

”Itse asiassa ei myöskään tehty minkäänlaista niin sanotusti turvasuunnitelmaa, missä olis just numerot, mihin voi soittaa, jos tulee vaikka huono hetki tai jos tarttis muuten apua, niin siinä olis niinku puhelinnumerot, mihin voi soittaa just vaikka diakonityöntekijä tai joku tämmönen.”

”Mun mielestä niinku ihan ensimmäiseks jokaisessa avohuollon sijoituspaikassa pitäis mun mielestä olla ihan niinku 100 prosenttisesti kaikki samat säännöt, eikä just se, että vaikka tossa kahen kilometrin päässä sä voit olla kolme tuntia myöhempään ulkona, kun taas siinä missä sä ite oot.”

” Nyt ku rupee miettimään siltä kantilta, niin ei se oo kyllä helppoa niille työntekijöillekään olla päättämässä.”

”No ainaki se, että niinku nuoren kannattaa yrittää ottaa sitä apua vastaan, että se ei aina oo niin paha asia. Ja jolleki työntekijöille jotain, että kannattaa miettiä niinku sitä mitä sanoo enemmän, koska mun mielestä ainaki monin asia tulee niinku nöyryyttävänä, jos pitää niinku mainita niinku kaikkien kuullen ja muuta.”

”Eiköhän se oo siitä niinku asenteesta enemmän ja sellasesta, että pitää oikeesti niinku panostaa, eikä vaan niinku matalimmasta päästä.”

”Ainaki ne tavoitteet varmaan ainaki pitäis olla tiedossa niinku silleen, että joka sinne menee ja että keskustellaan asioista niinku avoimesti, että ne ei tuu sitte justiin jossain palaverissa ensimmäistä kertaa yllätyksenä,”

”Mä en oikein osaa sanoa muuta, ku se, että kaikki osapuolet on tietosia asioista. Ihan sama mitä asioista, mutta jos siitä alotetaan keskustelua jonku muun kanssa tai silleen, niin kyllä se johonka se liittyy se asia, niin kyllä sen pitää tietää siitä ja kertoa oma näkemys ja silleen.”

9 POHDINTA

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimustuloksia, tutkimuseettisiä kysymyksiä ja tutkimuksen luotettavuutta. Lisäksi esitetään johtopäätöksiä ja jatkotutkimusehdotuksia.

9.1 Tutkimustulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla lastensuojelun laitoshoidossa asuneiden kokemuksia lastensuojelun sijaishuollosta. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat: Miten lastensuojelun laitoshoidossa asuneet arvioivat lastensuojelun sijaishuollon toteutumista? Mitkä asiat edesauttavat lastensuojelun sijaishuollon onnistumista? Mitä asioita tulee kehittää lastensuojelun sijaishuollossa? Tavoitteena on tuottaa tietoa lastensuojelun sijaishuollon kehittämistä varten. Tutkimustulosten tarkastelu perustuu kuuden tutkittavan haastatteluihin. Haastateltavien sijaishuolto oli ajoittunut vuosille 2010–2019 ja jokaisen kohdalla sijoituksen päättymisestä oli kulunut alle viisi vuotta.

Tutkittavien taustat poikkesivat jonkun verran toisistaan, mutta niistä oli löydettävissä myös yhtäläisyyksiä. Puolet haastatelluista olivat olleet olleet 13-vuotiaita sijoittamisen hetkellä ja loput 8-, 14- ja 15-vuotiaita. Neljän haastateltavan kohdalla sijaishuolto oli jatkunut keskeytymättä, mutta kahden kohdalla se oli ollut jaksottaista, ja he olivat välillä asuneet kotona. Puolella haastatelluista oli kokemusta useammasta lastensuojelulaitoksesta. Sijaishuollon kesto vaihteli kolmesta kuukaudesta neljään ja puoleen vuoteen. Neljän kohdalla se oli kuitenkin kestänyt vähintään lähes kolme vuotta. Lähes kaikkien tutkittavien kohdalla oli päädytty huostaanottoon ja vain yksi oli ollut sijoitettuna pelkästään avohuollon tukitoimena. Kolmen kohdalla sijaishuolto päättyi vasta täysi-ikäisyyteen, kaksi palasi takaisin kotiin asumaan ja yhden sijaishuolto siirtyi perhekotiin. Sijoituksen syyt olivat usein monitahoisia. Tutkittavilla oli taustalla esimerkiksi rajatonta käytöstä ja käytöshäiriöitä, koulupoissaoloja, fyysisiä tai neurologisia sairauksia, vanhemman kyvyttömyyttä asettaa rajoja, vanhemman päihteiden käyttöä, vanhemman uupumusta tai jaksamattomuutta sekä haitallisia kaverisuhteita.

Tutkittavat ovat sijoituksen alkaessa olleet teini-ikäisiä yhtä lukuun ottamatta. Monella oli myös taustallaan monitahoisia haasteita, jotka olivat jatkuneet jo pitkään ennen

sijoitusta. Kaikkien haastateltavien kohdalla oli kokeiltu jotain ennaltaehkäisevää toimea ennen sijoitukseen päätymistä, mutta ne olivat olleet melko lyhytaikaisia tai tilanteeseen nähden riittämättömiä. Esimerkiksi pidempikestoista ja intensiivistä perhekuntoutusta ei oltu tarjottu kenellekään, vaikka haasteet koskivat monen kohdalla muitakin perheenjäseniä. Myös lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (2019) on painotettu oikea-aikaisia ja ennaltaehkäiseviä palveluita. Neljän tutkittavan kohdalla sijaishuolto oli jatkunut pitkään ja kotiutuminen ei ollut koskaan toteutunut. Huosta-hankkeessa (2016, 3, 86) kävi ilmi, että palveluiden saatavuus, tarkoituksenmukaisuus ja riittävyys eivät useinkaan toteudu, ja 70 prosenttia lapsista ei saanut jotain tarvitsemaansa palvelua riittävästi ennen sijoitusta. Näidenkin tutkittavien kokemusten perusteella näyttäisikin siltä, ettei ennaltaehkäisevää tukea ole ollut riittävästi tai ainakaan se ei ole ollut oikea-aikaista.

Haastatteluun osallistuneet olivat olleet sijoitettuna eri puolella Suomea: Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa, Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla. Tutkittavien kokemukset sijaishuoltopaikoista vaihtelivat. Ainoastaan yksi haastateltava oli saanut osallistua sijaishuoltopaikan valintaan. Sijaishuoltopaikan valinta tuntui olleen melko satunnaista. Kuudesta haastateltavasti viisi oli ollut sijoitettuna avoimessa lastensuojelulaitoksessa, mutta yksi suljetussa vastaanottokodissa. Moni koki sijaishuoltopaikan melko laitospaiseksi, mutta osan mielestä se oli ollut kuitenkin jossain määrin myös kodikas ja viihtyisä. Monissa laitoksissa oli tarjolla melko paljon virikkeitä ja tekemistä. Lapsia kannustettiin harrastamaan ja he pääsääntöisesti saivat tavata kavereitaan ainakin jonkin verran. Säännöt oli koettu pääsääntöisesti oikeudenmukaisiksi, joskin laitospaikoista ja ikään suhteutettua niissä saattoi olla paljonkin eroja. Toisilla lapsilla ja lastensuojelulaitoksen työntekijöille nähtiin olevan hyvin paljon merkitystä koetulle ilmapiirille ja sitä kautta myös omalle käytöksellä. Moni kertoi, että oli ollut selvästi nuorempi kuin muut laitoksessa asuneet lapset, tai saaneensa huonoja vaikutteita toisilta sijoitetuilta. Vaikka lähes kaikki tutkittavat kokivat sijaishuoltopaikan edes jossain määrin olleen viihtyisä ja siellä oli ollut tekemistä, lastensuojelulaitoksen valinta ei kuitenkaan kaikkien kohdalla vaikuttanut tarkoituksenmukaiselta. Lastensuojelun laatusuosituksen (2019, liite 3) mukaan lapsen tulisi saada sijaishuoltopaikka, joka on hänen etunsa mukainen ja

vastaa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Tutkittavien kokemukset antavat ymmärtää, että monen kohdalla sijaishuoltopaikka ei välttämättä ollut lapsen edun mukainen ja se saattoi jopa negatiivisesti vaikuttaa kehitykseen. Kolme tutkittavaa kertoivat esimerkiksi oppineensa vasta lastensuojelulaitoksessa käyttämään päihteitä.

Työkäytännöt ja työskentely sijaishuoltopaikassa nähtiin pääsääntöisesti melko hyvänä. Moni tutkittava esimerkiksi arvioi, että hoito ja kasvatusta, saatu ymmärrys, valvonta ja huolenpito, läsnäolo, vuorovaikutus, turvallisuus, kannustaminen, asiakaslähtöisyys, lapsen etu, hoidon jatkuvuus, laatu ja vaikuttavuus, osallisuus ja hoidon kokonaisvaltaisuus toteutuivat pääsääntöisesti ihan hyvin. Kokemuksia kuvailtiin kuitenkin melko pintapuolisesti ja niiden arviointi saattoi olla haastavaa. Kaikista yllä mainituista oli myös huonoja kokemuksia. Etenkin toiminnan perustelussa, tavoitteellisuudessa sekä menetelmien ja välineiden käytössä nähtiin puutteita. Esimerkiksi vaikuttavuuden näkökulmasta tavoitteet ja toiminnan perustelun näkisi kuitenkin olevan olennaisia tekijöitä. Jokainen tutkittava kertoi, että työvuorossa olevilla ohjaajilla on hyvin suuri merkitys koettuun työskentelyyn laatuun. Kaikilla oli sekä suosikkeja että inhokkeja ohjaajissa. Osa kertoi kokeneensa hyvinkin epäasiallista käytöstä ohjaajien taholta. Vaikka työskentely ja työtavat miellettiin hyvin pitkälti ohjaajista riippuvaisiksi, puolet kokivat saaneensa kuitenkin pääsääntöisesti hyvää kohtelua. Heitä oli esimerkiksi kohdeltu ainakin jonkin verran tasapuolisesti, yksilöllisesti, ihmisarvoisesti, oikeudenmukaisesti, kunnioittavasti, arvostavasti ja syrjimättä. Herää kuitenkin kysymys, että jos työskentely oli pääsääntöisesti näin hyvää ja näitä kaikkia yllä mainittuja toteutettiin aina jossain määrin, miksi niin monen tutkittavan kohdalla sijoitus oli kestänyt vuosia ja päättynyt vasta täysi-ikäisyyteen? Oliko sijaishuolto todella ollut silloin laadukasta ja vaikuttavaa?

Koulunkäyntiin moni tutkittavista koki saaneensa tukea ja sen sujuneen ihan hyvin. Viisi heistä kävi kunnallista peruskoulua, mutta yhden kohdalla opetus oli järjestetty lastensuojelulaitoksessa. Kolmella oli taustalla koulupoissaoloja ja kahdella oli todettu oppimisvaikeuksia. Suuri osa tutkittavista kertoi saaneensa koulussa jotain erityisjärjestelyjä, kuten pienluokkaopiskelua, erityisopetusta, lyhennettyä lukujärjestystä, lisäopetusta tai mukautettuja aineita. Aiempien tutkimusten perusteella on havaittu, että noin puolella

sijoitetuista lapsista on psykologisia ja käyttäytymiseen liittyviä ongelmia sekä ongelmia työmuistissa ja asioiden verbaalisessa käsittämässä. Sijoitetuilla lapsilla on myös yli kaksinkertainen riski koulu-uupumukseen verrattuna ikätovereihinsa sekä merkittävästi suurempi riski saada vaikeuksia oppimistaidoissa. (aluehallintovirasto 2019.) Koulumenes-
tystään moni tutkittava kuvasi keskinkertaiseksi ja monella motivaatio oli ollut huono. Sijaishuoltopaikan tuki koulunkäyntiin ja yhteydenpito koulun kanssa vaihteli jonkin verran. Osa koki sen tukevan opiskelua, mutta toiset taas kokivat koulumenes-
tyksen vain laskeneen sijaishuollon aikana. Vain yksi tutkittavista oli saanut ammattitut-
kintopaperit. Muille opiskelut olivat jääneet kesken erinäisistä syistä. Koulunkäynnin tu-
kemiseen olisi ehkä pitänyt panostaa vielä entistä enemmän sijaishuoltopaikoissa, koska
monella oli haasteita koulunkäynnissä ja ammattiopinnot olivat jääneet kesken.

Lastensuojelulain mukaan (L 30.12.2014/1348) sijaishuollossa asuville tulisi järjestää moniammatillista hoito ja huolenpitoa. Monilla tutkittavalla olikin kokemusta lasten- tai nuorisopsykiatrian osastoista ja poliklinikoissa. Moni sai kuitenkin vasta sijaishuollon päättyneen jälkeen enemmän ja monitahoisemmin tukea. Vanhempia ja muuta per-
hettä ei myöskään oltu juurikaan tuettu sijaishuollon rinnalla. Viime vuosien aikana huo-
mion keskipisteenä ovat olleet laitoshoidolle vaihtoehtoiset ehkäisevät palvelut (Eronen & Laakso 2016, 26). Tutkittavien kokemusten perusteella laitoshoidolle vaihtoehtoisia palveluja ei ole tarjottu riittävässä määrin, mutta ei myöskään laitoshoidon rinnalle ole ollut saatavilla juurikaan palveluita, kuten perhetyötä, vertaistukea tai tukihenkilötoi-
mintaa. Jos lapsen tavoitteena on kotiutuminen, olisi tärkeä hoitaa koko perhettä, koska kuten edellä mainittiin, ongelmat ovat usein monisyisiä ja saattavat myös olla ylisuku-
polvisia. Ylipäättään yhteistyö perheen kanssa koettiin melko vähäiseksi, joskin arkeen liittyvistä asioista kyllä soiteltiin. Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa koettiin pääsään-
töisesti hyväksi, vaikka osalla oli huonojakin kokemuksia ja joidenkin kohdalla vaihtu-
vuus oli ollut suurta. Tapaamisia heidän kanssaan oli kuitenkin ollut vähän ja ne olivat painottuneet asiakassuunnitelmapalaveriin. Kai Alhasen (2014, 7,65) mukaan sosiaa-
lityöntekijöiden vähyys suhteessa asiakkaiden kohtuuttomaan määrään sekä työnteki-
jöiden vaihtuvuus aiheuttavat sen, että työntekijät eivät kykene kunnolla paneutumaan asiakkaidensa tilanteisiin ja suunnittelemaan jatkoa. Yhteistyön ja hoidon

vaikuttavuuden näkökulmasta olisi varmasti tärkeää, että sosiaalityöntekijät, kuten myös ohjaajat, pitäisivät enemmän yhteyttä asiakkaisiinsa ja heidän perheisiinsä.

Vaikka osalla tutkittavilla oli positiivisiakin kokemuksia osallisuuteen liittyen, kuten kuului tulemistä, itsemääräämisoikeuden kunnioitusta ja mielipiteen kysymistä, he kokivat omat vaikutusmahdollisuutensa usein aika pieneksi. He itse, eivätkä heidän vanhempansa olleet saaneet paljoakaan vaikuttaa päätöksentekoon ja heidän mielipidettään ei usein oltu kuultu. Osallisuus hoidon suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin oli myös puutteellista, etenkin sijaishuoltopaikan näkökulmasta. Asiakassuunnitelmapalaverissa osa koki saaneensa jonkin verran osallistua suunnitteluun ja arviointiin. Sillä, että lapsi saa olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa häntä itseään koskevia asioita ja työskentelyä, on suuri vaikutus lapsen identiteetin kehitykselle (Lapsen osallisuus 2021). Osallisuus myös voisi parantaa hoitoon sitoutumista, koska moni tutkittava koki, etteivät he tiedäneet omista tavoitteistaan ja asioistaan riittävästi, eikä heillä tästä syystä ollut edes motivaatiota yrittää muuttaa käytöstään. Ainoastaan yhdellä tutkittavista oli kokemus siitä, että hän olisi saanut osallistua palvelujen kehittämiseen. Asiakkaiden kokemustietoa ei siis tunnuta kerättävän riittävästi, vaikka heiltä pitäisi juuri löytyä paras asiantuntijuus.

Lähes jokaisella tutkittavalla tuntui olevan ainakin jonkin verran huonoja kokemuksia lastensuojelun laitoshoidosta. Tästä huolimatta arviot sijaishuollon onnistumisesta kallistuivat enemmän positiivisen puolelle. Tutkittavat kokivat lastensuojelulaitoksessa asumisessa olleen paljon hyvääkin ja sen vaikuttaneen heidän elämäänsä. Tästä huolimatta lastensuojelun laitoshoidossa olisi tämän tutkimuksen perusteella paljon kehitettävääkin. Jatkossa huomiota tulisi kiinnittää entistä enemmän esimerkiksi resursseihin ja valvontaan, ammatillisen osaaminen kehittämiseen, menetelmien ja välineiden hyödyntämiseen, johdon rooliin, yleisiin ja yhteiseen käytäntöihin, ennaltaehkäiseviin ja tukiviin palveluihin, sijaishuoltopaikkojen erikoistumiseen, tavoitteelliseen työskentelyyn, säännönmukaiseen arviointiin, moniammatilliseen työskentelyyn, henkilökunnan työssäjaksamiseen, koko perheen tukemiseen, yhteydenpitoon vanhempien kanssa, asiakaslähtöisyyteen, osallistamiseen ja osallisuuteen, koulunkäyntiin, toiminnan

perusteluun, palvelujen jatkuvaan kehittämiseen, tutkitun tiedon lisäämiseen, henkilöstön rekrytointiin sekä voimaannuttaviin menetelmiin. Kaikessa toiminnassa pitäisi laittaa etusijalle lapsen etu.

Lastensuojelun palveluita on jo pidempään pyritty kehittämään muun muassa entistä asiakaslähtöisemmiksi, yhdenvertaisemmiksi, vaikuttavammiksi ja kokonaisvaltaisemmiksi. Asiakkaiden valinnanvapauden lisääminen on myös ollut keskeisessä asemassa (Sote-uudistus 2021.) Viime vuosina kiinnostus lastensuojelun ja etenkin lastensuojelun sijaishuollon tutkimukseen on lisääntynyt. Myös monenlaisia hankkeita on käynnissä lastensuojelun saralla. Paljon kehitystä on siis tapahtumassa, mutta muutokset tapahtuvat hitaasti. Vuonna 2019 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna yhteensä 18 928 lasta ja nuorta (THL 2020 a). Lastensuojelun koskettaa siis lukuisia lapsia ja heidän perheitään. Tästä syystä olisi erityisen tärkeää kerätä tietoa ja pyrkiä vaikuttamaan näiden ihmisten elämään.

9.2 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen tekemisessä on huomioitava monia eettisiä kysymyksiä. Eettisesti kestävä tutkimuksen tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimuksen tekemisessä on noudatettava tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, joihin kuuluu tarkkuus, rehellisyys ja yleinen huolellisuus. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien on oltava kriteerit täyttäviä ja eettisesti kestäviä. Lisäksi on toteutettava avoimuutta tutkimustulosten julkaisemisessa. Tutkijan on huomioitava omassa työssään toisten tutkijoiden työ ja saavutukset kunnioittavasti ja asianmukaisesti. Tutkimus on suunniteltava, toteutettava ja raportoitava yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Tutkimuksen suorittamisen kannalta merkitykselliset sidonnaisuudet, kuten rahoituslähteet, on ilmoitettava tutkimukseen osallistuville ja raportoitava. Tutkijan on myös noudatettava hyvää hallintokäytäntöä ja henkilöstö- ja taloushallintoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 23–24.) Tässä tutkimuksessa pyrittiin työskentelyn jokaisessa vaiheessa huolellisuuteen, tarkkuuteen ja avoimuuteen. Siinä käytettiin vain pätevää ja luotettavaa tietoa sekä kunnioitettiin

muiden työtä. Työskentelyprosessia pyrittiin kuvaamaan kattavasti ja yksityiskohtaisesti.

Tutkimusaiheen valinta on jo itsessään eettinen ratkaisu. Aihetta valittaessa tulee pohdita, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. (Hirsjärvi ym. 2007, 24.) Tällä tutkimuksella pyritään lastensuojelun kehittämiseen. Sen avulla tuotettu tieto voi palvella kaikkia lastensuojelun laitoshoidon parissa toimivia työntekijöitä kehittämään omaa työtään ja kiinnittämään huomiota lastensuojelun epäkohtiin. Sitä kautta tutkimus voi lisätä lastensuojelun asiakkaina olevien lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ja toimintakykyä sekä parantaa palveluita. Aihe on lisäksi ajankohtainen.

Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen ja ihmisen itsemääräämisoikeus (Hirsjärvi ym. 2007, 24). Tähän tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Osallistumisen sai myös perua milloin tahansa ilman seuraamuksia. Tutkittavia informoitiin kattavasti ja avoimesti tutkimuksen toteutuksesta ja sen tavoitteista, jotta tutkittavat tietävät, mihin he lähtevät mukaan. Tutkittaville annettiin myös mahdollisuus esittää kysymyksiä koskien tutkimusta. Tutkimukseen osallistumisen tulee perustua tietoiseen suostumukseen (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 219). Suostumus pyydettiin kirjallisena. Saatekirje sisälsi paikan allekirjoituksille, jossa haastateltava suostuu haastatteluun ja haastattelun äänittämiseen.

Tutkimuksessa ei ole mukana alaikäisiä. Eettisten käytäntöjen mukaan haavoittuvaisia henkilöitä, kuten alaikäisiä, voidaan ottaa mukaan tutkimukseen vain, jos se on välttämätöntä näiden henkilöryhmien terveyden edistämiseksi eikä tutkimusta voi tehdä oikeustoimikelpoisilla henkilöillä (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 213). Tässä tutkimuksessa ei nähty välttämättömäksi tutkia alaikäisten kokemuksia, vaikka lastensuojelun sijaishuollon laitoshoido kohdistuukin alaikäisiin henkilöihin. Sen sijaan tutkitavaksi valittiin täysi-ikäisiä henkilöitä, jotka ovat aiemmin asuneet lastensuojelun laitoshoidossa. Tutkijalla ei ole omaa hoitohistoriaa tutkittavien kanssa. Tutkimukseen osallistumisesta oli mahdollista kieltäytyä missä tahansa vaiheessa tutkimusta ja ketään ei painostettu osallistumaan. Tutkijan on pyrittävä tarpeettomien haittojen ja epämuksuisten riskien minimointiin (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 218).

Lastensuojeluun sijaishuoltoon tai sitä edeltäviin tapahtumiin saattaa liittyä osalla negatiivisia, jopa traumaattisia kokemuksia. Jos tutkimustilanteesta olisi näyttänyt aiheutuvan haittaa tutkittavalle, se olisi keskeytetty.

Tutkittavien anonymiteetti suojattiin. Tutkimuksessa ei mainita tutkittavien nimiä, ja taustatietoja kuvattaessa pyrittiin huolehtimaan siitä, ettei henkilö ole tunnistettavissa. Murrekieliset alkuperäisesimerkit muutettiin yleiskielelle, jottei henkilöä voi tunnistaa niistä. Lastensuojelulaitoksia, jossa sijaishuolto oli tapahtunut, ei myöskään mainittu nimeltä, jotta ne eivät ole tunnistettavissa. Tutkimuksen aineisto säilytettiin lukitussa kaapissa ja tietokoneella oleva materiaali oli suojattuna salasanalla. Tutkimusaineisto ei ole ollut muiden kuin tutkijan ja ohjaavan opettajan saatavilla. Kaikki tutkimusaineistot tuhottiin, kun aineisto oli analysoitu. Tätä tutkimusta varten ei haettu tutkimuslupaa, koska sitä ei toteutettu missään tietyssä organisaatiossa.

9.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen teossa tulee pyrkiä tulosten luotettavuuteen ja välttämään virheiden syntymistä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on usein haasteellista. Tästä syystä on tärkeää pyrkiä tarkasti kuvaamaan prosessin etenemistä. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–232.) Tämän tutkimuksen kaikissa vaiheissa on pyritty tutkimuksen luotettavuuteen. Aineistonkeruu- ja analysointimenetelmät pyrittiin valitsemaan siten, että ne mahdollistavat mahdollisimman pätevän ja luotettavan tuloksen. Laadullisessa tutkimuksessa täydellistä objektiivisuutta on kuitenkin mahdoton saavuttaa (Puusa & Julkunen 2020, 181).

Laadullisen tutkimuksen uskottavuuteen pyritään tutkittavan ilmiön syvällisen ymmärtämisen kautta. Tutkijan on pyrittävä kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti ja perinpohjaisesti. (Puusa & Julkunen 2020, 182.) Tässä tutkimuksessa on pyritty perehtymään hyvin tarkasti ja monipuolisesti lastensuojelun sijaishuoltoon ja laitoshoidon kontekstiin. Haastattelutilanteessa tutkittaville on esitetty tarkentavia kysymyksiä, jos jotain asiaa ei ole täysin ymmärretty. Tutkijan subjektiiviset vaikuttimet ja valinnat vaikuttavat tutkimusprosessiin, minkä takia tutkijan on välttämätöntä tunnistaa

ja tunnustaa keskeinen asemansa tutkimuksen kulussa ja tuoda tutkimusraportissaan julki suhteensa tutkittavaan ilmiöön ja tehtyihin valintoihin (Puusa & Julkunen 2020, 182). Tässä tutkimuksessa tutkijalla on monen vuoden työkokemus lastensuojelusta. Tutkittavaa ilmiötä on kuitenkin pyritty tarkastelemaan mahdollisimman objektiivisesti. Laadullinen aineisto kuvaa aina tutkittavien tulkintoja, minkä takia ei ole edes mahdollista löytää objektiivisesti yleistettävää totuutta tutkittavasta ilmiöstä (Puusa & Julkunen 2020, 182).

Laadullisen tutkimuksen siirrettävyys tarkoittaa sitä, että voisivatko tutkimustulokset olla mahdollisia jossain toisessa tutkimusympäristössä. Tutkijan on pyrittävä tekemään oman päättelypolkunsä läpinäkyväksi tuloksia analysoitaessa ja tulkittaessa. Mitä selvemmin, havainnollisemmin ja yksityiskohtaisemmin tutkimuksen eri vaiheista kerrotaan, sitä paremmin luotettavuutta pystyy arvioimaan. (Aalto & Puusa 2020, 172–173.) Tässä tutkimuksessa on pyritty kuvaamaan tarkasti ja totuudenmukaisesti tutkimusprosessin etenemistä koko tutkimuksen ajan. Tutkittavien valinta ja taustat sekä aineiston keruu on esimerkiksi pyritty esittämään selkeästi, mikä myös parantaa tutkimuksen siirrettävyyttä. Myös luokittelun etenemisestä on annettu esimerkki. Tutkimustuloksissa on esitelty paljon suoria lainauksia, jotta tulosten analysointi ja tulkinta olisi mahdollisimman läpinäkyvää. Tuloksien esittelyssä on pyritty selkeyteen.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa huomiota tulisi myös kiinnittää tutkimustulosten vahvistettavuuteen. (Holopainen, Puusa & Juuti 2020, 254.) Tutkimukseen osallistui ainoastaan kuusi tutkittavaa, vaikka kutsu oli julkisena julkaisuna yli 27 000 ihmisen facebook-ryhmässä. Otos ei siis ole kovin kattava. Tästä huolimatta tutkittavien tulkinnat tukevat ainakin osittain toisiaan. Vastaukset ovat myös melko yhtenäisiä aiemman lastensuojelun sijaishuollon kokemustutkimuksen kanssa. Myös tutkimustulosten pohjalta tehdyt tulkinnat sijaishuollon kehittämistarpeista ovat saman suuntaisia, mitä viime aikoina on nostettu yleiseen keskusteluun.

Tutkimuksen jokaisessa vaiheessa on pyritty noudattamaan tieteellisen tutkimuksen toteuttamista yleisesti ohjaavia periaatteita. Toteuttamisen tukena on hyödynnetty tutkimuksen tekemiseen liittyviä menetelmäoppaita.

9.4 Jatkotutkimusideat

Lastensuojelututkimus on vahvistunut ja kehittynyt vuosi vuodelta niin tavoiltaan, teemoiltaan kuin toimijarakenteeltaankin. Tutkimukset ovat menetelmiltään vahvistuneet ja monipuolistuneet. Tutkimusta alkaa olla paljon, mutta se on melko pisteittäistä. (Heino 2020.) Vaikka lastensuojelututkimus, joka käsittelee lasten kokemuksia, on lisääntynyt, lasten kokemustiedon puute on nähty lastensuojelututkimuksen yhdeksi katvealueeksi. Kokemustiedolla nähdään olevan hyötyä lastensuojelun menetelmien ja toiminnan kehittämisessä ja vaikuttavuuden lisäämisessä. Lasten kokemukset saattavat erota merkittävästikin aikuisten tulkinnoista. (Pekkarinen 2011, 51–53.)

Jatkossa on erittäin tärkeää jatkaa lastensuojelututkimuksen tekoa. Vaikka tutkimus ja kehittäminen ovat lisääntyneet huomasti viime aikoina, se ei välttämättä näy vielä lastensuojelun kentällä. Etenkin asiakkaiden ja heidän perheidensä ääni olisi tärkeä saada kuuluviin, eikä painotta liikaa asiantuntijanäkökulmaa. Kokemustietoa lastensuojelusta voisi hankkia aivan todella monelta eri osa-alueelta. Tämä tutkimus vain pintaraapaisi yleisellä tasolla kokemuksista lastensuojelun laitoshoidosta. Haastatteluissa nousivat moneen otteeseen esiin esimerkiksi tavoitteellisuuden puuttuminen, eriarvoiset käytännöt sekä ohjaajien suuri merkitys kokemusten luojana. Nämä ainakin voisivat olla hyviä jatkotutkimusaiheita.

LÄHTEET

Aalto, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 169–180. E-kirja. Gaudeamus Oy.

Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojeluvalta - Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 24 /2014. Viitattu 12.2.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116722/URN_ISBN_978-952-302-278-2.pdf

Ammatilliset perhekodit 2021. Lastensuojelun käsikirja. THL:n ylläpitämä verkkosivusto. Viitattu 27.1.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuollon-muodot/ammattilliset-perhekodit>

Eronen, T. & Laakso, R. 2016. Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikuttavuus -Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpöytäpaperi 44/2016. Viitattu 10.2.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131499/URN_ISBN_978-952-302-780-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heino, T. 2020. Lastensuojelututkimuksen kansallinen kehitysmatka. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen esitys. Viitattu 12.2.2021. <https://thl.fi/documents/605877/3271916/Lastensuojelututkimuksen+kansallinen+kehitysmatka+Tarja+Heino.pdf/da2c2532-0d11-81f3-62c8-1954e116fde1?t=1591079095558>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Holopainen, A., Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Grounded theory. Aineistolähtöinen tutkimustapa. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 239–255. E-kirja. Gaudeamus Oy.

Huosta-hanke 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 3/2016. Viitattu 22.4.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki. Sanoma Pro oy.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 20.1.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelu>

L 263/2015. Perhehoitolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 27.1.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263>

L 30.12.2014/1348. Laki lapsiasiavaltuutetusta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 20.1.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041221>

L 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 27.1.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Laakso, R. 2019. ”Ne näki musta” - Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Viitattu 5.5.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN_ISBN_978-952-343-267-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laki ja oikeuskäytäntö 2021. Lastensuojelun käsikirja. THL:n ylläpitämä verkkosivusto. Viitattu 8.1.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/laki-oikeuskaytanto>

Lapsen osallisuus 2021. Lastensuojelun käsikirja. THL:n ylläpitämä verkkosivusto. Viitattu 28.1.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

Lapsen yksilöllisen tarpeen kartoittaminen 2019. Lastensuojelun käsikirja. THL:n ylläpitämä verkkosivusto. Viitattu 22.4.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltopaikan-valinta/lapsen-yksilollisen-tarpeen-kartoittaminen>

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2019. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Viitattu 22.4.2019. <https://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Lastensuojelu ja THL 2021. Lastensuojelun käsikirja. THL:n ylläpitämä verkkosivusto. Viitattu 10.2.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/lastensuojelu-ja-thl>

Lastensuojelun laatusuositus 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Viitattu 20.1.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Mitä on lastensuojelu? 2021. Lastensuojelun käsikirja. THL:n ylläpitämä verkkosivusto. Viitattu 8.1.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Muu lapsen tarpeen mukainen hoito 2021. Lastensuojelun käsikirja. THL:n ylläpitämä verkkosivusto. Viitattu 27.1.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/muu-lapsen-tarpeen-mukainen-hoito>

Pekkarinen, E. 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 51. Viitattu 10.2.2021. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastensuojelun-tieto.pdf>

Puusa, A. & Julkunen, S. 2020. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 181–193. E-kirja. Gaudeamus Oy.

Sote-uudistus 2021. Mikä sote-uudistus? Viitattu 14.2.2021. <https://soteuudistus.fi/mika-sote-uudistus>

STM 2021. Hankkeet ja työryhmät. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 7.2.2021. <https://stm.fi/kaikki-hankkeet>

STM004:00/2021. Hallituksen esitys eduskunnalle lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi. Sosiaali- ja terveysministeriön hanke. Viitattu 7.2.2021. <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM004:00/2021>

THL 2017. Lastensuojelun laitoshoido. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan sisältyvä julkaisu. Viitattu 31.1.2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-/erityis-ja-vaativan-tason-palvelut/lastensuojelun-kehittaminen/lastensuojelun-laitoshoido>

THL 2020 a. Lastensuojelu 2019. Tilastoraportti 28/2020. Viitattu 29.1.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL 2020 b. Lastensuojelun kehittäminen. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan sisältyvä julkaisu. Viitattu 31.1.2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-/erityis-ja-vaativan-tason-palvelut/lastensuojelun-kehittaminen>

THL 2021. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Viitattu 31.1.2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

Valtioneuvosto 2019. Sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistus. Sanna Marinin hallitusohjelma. Viitattu 31.1.2021. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/ohjelma/sosiaali-ja-terveyspalveluiden-rakenneuudistus>

LIITE 1

KUTSU HAASTATTELUUN

30.3.2021

Hei sinä, lastensuojelulaitoksessa asunut nuori aikuinen! Opiskelen Vaasan ammattikorkeakoulussa sosi-
aali- ja terveysalan kehittämistä ja johtamista. Tutkin opinnäytetyössäni kokemuksia lastensuojelun sijais-
huollosta lastensuojelulaitoksessa asuneiden näkökulmasta. Toivoisin saavani mukaan täysi-ikäisiä haas-
tateltavia, joiden sijaishuolto on päätynyt alle viiden vuoden sisällä. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa
tietoa lastensuojelun sijaishuollon kehittämistä varten.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavien anonymiteetti suojataan, joten sinua ei
voida tunnistaa missään tutkimuksen vaiheessa. Aineisto säilytetään luottamuksellisesti ja se hävitetään
analysoinnin jälkeen. Tutkimustulokset julkaistaan Theseuksessa (theseus.fi) tutkimuksen valmistuttua.

Sinun kokemuksesi on tärkeä! Toivoisin, että lähtisit mukaan kehittämään lastensuojelua ja toisit oman ää-
nesi kuuluviin. Sinun tarinallasi saattaa olla valtava merkitys jonkun toisen lapsen ja hänen perheensä tilan-
teeseen.

Jos kiinnostuit, laita minulle yksityisviestiä. Vastaan mielelläni lisäkysymyksiin.

Terveisin Tytti Tiainen

Allekirjoitukset:

Paikka ja aika: _____

Suostun haastatteluun _____

Suostun haastattelun äänitykseen _____

LIITE 2

TEEMAHAASTETTELUN RUNKO

TAUSTATIEDOT:

- syntymäaika
- sukupuoli
- sijoituksen alkaminen
- sijoituksen kesto
- sijoitusmuoto/muodot

SIJOITUKSEN TAUSTAT

- sijoituksen syyt
- ympäristötekijät
- vanhemmuuteen liittyvät tekijät
- itseen liittyvät tekijät

PALVELUIDEN TARKOITUKSEN MUKAISUUS

- Mitoitus (riittävät/riittämättömät)
- Ennaltaehkäisevät toimet

SIJAISHUOLLON ALOITTAMINEN

- sijaishuoltopaikan valinta
- laitokseen tulo

SIJAISHUOLTOPAIKKA

- toiminnan luonne
- toimitilat
- kasvuympäristö
- oma tila
- muut lapset
- työntekijät
- johto
- ilmapiiri
- valvonta

ARKI LAITOKSESSA

- hoito ja kasvatus
- ymmärtämys, turva ja hellyys
- harrastukset
- kaverit
- virikkeet
- säännöt

- käyttövarat
- valvonta ja huolenpito
- rajoitustoimenpiteiden käyttö

KOHTELU

- yksilöllisyys
- ihmisarvot
- syrjimättömyys
- oikeudenmukaisuus
- kunnioitus ja arvostus
- inhimillisyys ja empatia
- yksityisyyden suoja ja koskemattomuus
- kaltoinkohtelu, väkivalta, hyväksikäyttö

KOULUNKÄYNTI

- Koulunkäynnin järjestäminen
- Koulumenestys
- Tuki koululta (erityisen tuen päätös/erityisopetus)
- Sijaishuoltopaikan tuki koulunkäyntiin
- Yhteistyön laatu

TYÖSKENTELEY

- asiakaslähtöisyys
- lapsen etu
- tavoitteellisuus
- ennakoitavuus
- hoidon jatkuvuus
- laatu
- vaikuttavuus

AMMATTILAISTEN TYÖN LAATU

- vuorovaikutus
- läsnäolo
- kannustaminen
- turvallisuus
- toiminnan perustelu
- menetelmät ja välineet

OSALLISUUS

- asioista tiedottaminen
- kuulluksi tuleminen
- itsemääräämisoikeus
- osallisuus hoidon eri vaiheisiin
- vaikuttaminen

NEUVOTTELUT/ASIAKASSUUNNITELMAPALAVERIT

- neuvottelujen määrä
- asiakassuunnitelmat
- hoito- ja kasvatussuunnitelma
- muu dokumentointi
- päätöksenteko

SOSIAALITYÖNTEKIJÄ

- millainen työntekijä
- ammatillinen osaaminen
- tapaamisten määrä
- tapaamisten luonne
- työntekijä vaihtuvuus
- kuulluksi tuleminen

YHTEISTYÖ MUIDEN HOITOTAHOJEN KANSSA

- terveydenhuollon palvelut
- psykiatriset palvelut
- mahdollinen muu tuki
- yhteistyön laatu

YHTEISTYÖ VANHEMPIEN JA MUIDEN LÄHEISTEN KANSSA

- yhteydenpito
- tuki kasvatukseen ja huolenpitoon
- sisarussuhteet
- muut läheiset
- tuki koko perheelle

HOIDON KOKONAISSALTAISUUS

- fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen, kognitiivinen

SIJAISHUOLLON PÄÄTTYMINEN

- itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen tukeminen
- jälkihuolto
- tuen ja palveluiden riittävyys

VAIKUTTAMINEN PALVELUIHIN

- palvelujen kehittäminen
- palaute

MITEN ARVIOIT SIAISHUOLLON TOTEUTUMISTA KAIKEN KAIKKIAAN?

- Mitkä asiat edesauttavat lastensuojelun sijaishuollon onnistumista?
- Mitä asioita tulee kehittää lastensuojelun sijaishuollossa?